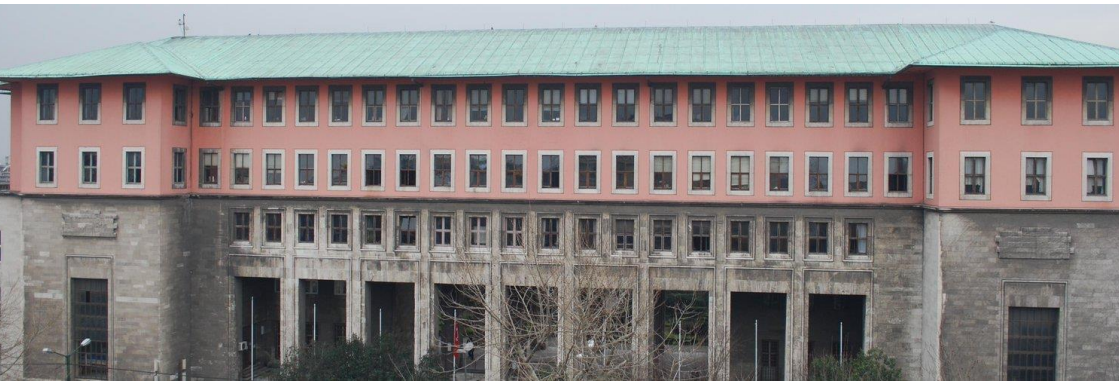

ULUSLARARASI İSTANBUL FELSEFE KONGRESİ

ISTANBUL INTERNATIONAL CONGRESS ON PHILOSOPHY

BİLDİRİ ÖZETLERİ

ABSTRACTS

Türkiye'de Felsefe: İmkânlar ve Zaaflar
Philosophy in Turkey: Opportunities and Weaknesses

Çağdaş Ontoloji Tartışmaları
Contemporary Ontological Discussions

Özne ve Metafizik
Subject and Metaphysics

Çağdaş Etik/Politik Felsefe
Contemporary Ethics/Political Philosophy

İslam Felsefesi: Kavramsal Dönüşümler ve Süreklilikler
Islamic/Arabic Philosophy: Conceptual Transformations and Continuations

Çağdaş Mantık Tartışmaları
Contemporary Logical Discussions

2-4 **MAY**IS 2018

ULUSLARARASI İSTANBUL FELSEFE KONGRESİ
ISTANBUL INTERNATIONAL CONGRESS ON PHILOSOPHY

BİLDİRİ ÖZETLERİ
ABSTRACTS

Yayıma Hazırlayanlar
Editors

Ayhan Bıçak
M. Cüneyt Kaya
Mehmet Günenç
Özgüç Güven
M. Ertan Kardeş
Nedim Yıldız
Cahid Şenel
Abdurrahman Aliy
N. Murad Omay
Vedat Kamer
Zeynep Düzen

ISBN

978-605-66311-3-9

Yayımcı
Publisher

Mantık Derneği Yayınları
PK 200 34711 Kadıköy / İstanbul
E-posta: yayinevi@mantik.org.tr
Yayımcı Sertifika Numarası: 33377

ULUSLARARASI İSTANBUL FELSEFE KONGRESİ

ISTANBUL INTERNATIONAL CONGRESS ON PHILOSOPHY

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

- Abdurrahman Aliy (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Ayhan Bıçak (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Mehmet Günenç (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Özgüç Güven (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Nazlı İnönü (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Vedat Kamer (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- M. Ertan Kardeş (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- M. Cüneyt Kaya (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- N. Murad Omay (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Cahid Şenel (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Nedim Yıldız (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Bilim Kurulu / Scientific Board

- Maroun Aouad (CNRS, Fransa)
- Melih Başaran (Galatasaray Üniversitesi, Türkiye)
- Cengiz Çakmak (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Ahmet Ayhan Çitil (29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
- Uğur Ekren (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Hatice Nur Erkızan (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)
- İhsan Fazlıoğlu (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
- Katarzyna Gan-Krzywoszynska (Adam Mickiewicz University, Polonya)
- Manuel Knoll (İstanbul Şehir Üniversitesi, Türkiye)
- Przemyslaw Krzywoszynski (Adam Mickiewicz University, Polonya)
- Piotr Leśniewski (Adam Mickiewicz University, Polonya)
- Enver Orman (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Hüseyin Sarıoğlu (Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye)
- Mariusz Turowski (Uniwersytet Wrocławski, Polonya)
- Ali Utku (Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
- Ernest Wolf-Gazo (Kahire Amerikan Üniversitesi, Mısır)
- Sanem Yazıcıoğlu (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
- Yücel Yüksel (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Katılımcılar / Participants

- A. Kadir Çüçen, Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi
- Ahmet Ayhan Çitil, Doç. Dr., 29 Mayıs Üniversitesi
- Ahmet Okumuş, Dr. Öğr.Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi
- Ali Kaya, Dr., Erciyes Üniversitesi
- Ali Sait Sadıkoğlu, Dr., Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi
- Ali Suat Gözcü, Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi
- Ali Taşkın, Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi
- Ali Utku, Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi
- Alparslan Açıkgenç, Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi (Emekli)
- Alper Bilgehan Yardımcı, Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi
- Armağan Öztürk, Doç. Dr., Artvin Üniversitesi
- Arslan Topakkaya, Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi
- Aydın Topaloğlu, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
- Aysun Aydın, Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi
- Aysun Gür, Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi
- Ayşe Gül Çıvgın, Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi
- Ayşe Şavklıyıldız, Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi
- Ayşe Yılmaz, Doktora Öğrencisi., İstanbul Üniversitesi
- Utkan Atbakan, Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi
- Burak Şaman, Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi
- Cengiz Çevik, Dr., İstanbul Üniversitesi
- Can Batukan, Dr., Rouen Normandiya Üniversitesi
- Cengiz Çakmak, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
- Ceyhun Akın Cengiz, Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi
- Çağdaş Balcı, Uzm. Dr., Anadolu Üniversitesi
- Çetin Türkyılmaz, Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
- Derya Ölçener, Doktora Öğrencisi, Maltepe Üniversitesi
- Derya Önder, Doktor Adayı, İstanbul Üniversitesi
- Derya Sakin, Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- Dilek Kadıoğlu, Doktora Öğrencisi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- Dilek Yargan, Doktor Adayı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- Ebru Pehlivan, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
- Egemen Seyfettin Kuşçu, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi
- Emine Canlı, Doktor Adayı, İstanbul Üniversitesi

Katılımcılar / Participants

- Emre Arda Erdenk, Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Enver Orman, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
- Ercan Coşkun, Yüksek Lisans Öğrencisi, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn
- Erdal Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi
- Erinç Aslanboğa, Dr., Galatasaray Üniversitesi
- Ernest Wolf-Gazo, Prof. Dr., The American University in Cairo
- Eyüp Şahin, Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi
- Fatih Kök, Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi
- Ferdi Ertekin, Arş. Gör., Trakya Üniversitesi
- Feyza Ceyhan Çoştu, Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi
- Filiz Didem Çoban Sarı, Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi
- Frank Griffel, Prof. Dr., Yale University
- Funda Günsoy, Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi
- Gürkan Kemal Akkoyun, Ar. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Habip Türker, Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi
- Halise Tarımcıoğlu, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
- Hasan Akkanat, Doç. Dr., Gazi Üniversitesi
- Hasan Yücel Başdemir, Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Hümeyra Özturan, Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi
- Hüseyin Sarıoğlu, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi / Cumhuriyet Üniversitesi
- Itır Güneş, Dr. Öğr. Üyesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- İbrahim Halil Üçer, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Jan Gwidon Byczkowski, Dr., Marmara Üniversitesi
- Jawdath Jabbour, Dr., Ecole Normale Supérieure de Lyon
- Levent Bayraktar, Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Lokman Çilingir, Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- M. Bedri Mermutlu, Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi
- M. Cüneyt Kaya, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
- M. Ertan Kardeş, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
- M. Nazlı İnönü, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
- M. Turowski, Prof. Dr., Wroclaw University
- Manuell Knoll, Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi

Katılımcılar / Participants

- Mehmet Arslan, Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Mehmet Günenç, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
- Mehmet Oktay Taftalı, Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Mehmet Vural, Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Mehmet Zahit Tiryaki, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Muhammet Halit Çelikyön, Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi
- Murat Arıcı, Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi
- Murat Kelikli, Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi
- Mustafa Günay, Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi
- N. Murad Omay, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversite
- Nedim Yıldız, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
- Nil Avcı, Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Nur Erten, Doktora Öğrencisi, Université Caen-Normandie
- Nursema Kocakaplan, Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi
- Nurten Öztanrıkulu Özel, Dr.
- Oğuz Akçelik, Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- Oğuzhan Bekir Keskin, Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi
- Ömer Bozkurt, Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi
- Ömer Fatih Tekin, Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi
- Ömer Osman Sarı, Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi
- Ömür Karslı, Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Özgüç Güven, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
- Özgür Aktok, Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
- Özgür Soysal, Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi
- Özlem Ünlü, Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- Pascale Roure, Dr., Sorbonne Paris IV / Humboldt Universität Berlin
- Ramazan Atıl Karabey, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
- Salih Akkanat, Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi
- Saliha Keleş Türkyılmaz, Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi
- Saygın Günenç, Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi
- Selami Varlık, Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi
- Selvi Elif Gök, Dr. Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Serdal Tümkaya, Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- Sevcan Öztürk, Dr. Öğr. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Katılımcılar / Participants

- Sevgi Doğan, Dr., University of Pisa
- Sevgican Akça, Yüksek Lisans Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi
- Soykal Yakın, Arş. Gör., Ege Üniversitesi
- Sümeyye Parıldar, Dr. Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi
- Şeyma Kömürcüoğlu, Dr.
- Tacettin Ertuğrul, Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi
- Umut Morkoç, Dr. Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi
- Vedat Kamer, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi
- Veli Urhan, Prof. Dr., Gazi Üniversitesi
- Veysel Kaya, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi
- Yakup Kalın, Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Yasin Apaydın, Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi
- Yasin Karaman, Arş. Gör., Ankara Üniversitesi
- Yaylagül Ceran Karataş, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Zafer Gündüz, Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi
- Zeynep Öztürk, Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi
- Zikri Yavuz, Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER[1]
CONTENTS[2]

Türkiye'de Felsefe: İmkânlar ve Zaaflar
Philosophy in Turkey: Opportunities and Weaknesses

1. **DEĞİŞEN İNSAN, DEĞİŞEN DEĞERLER, DEĞİŞEN TOPLUM, DEĞİŞEN DÜNYA VE DEĞİŞMEYEN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKAMIZ**
   Ali Taşkın (Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi) **21**
2. **HİLMİ ZİYA ÜLKEN'İN HÂKİMİYET ADLI ESERİ: KAPİTALİST VE SOSYALİST TAHAKKÜM REJİMLERİNE KARŞI "MERTEBELER DEVLETİ**
   Ali Utku (Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi) **24**
3. **GEÇ DÖNEM OSMANLI DÜŞÜNCESİNDE BEKA ARAYIŞLARININ ONTOLOJİK VE EPİSTEMOLOJİK TEMELLERİ (1878-1918)**
   Ferdi Ertekin (Arş. Gör., Trakya Üniversitesi) **25**
4. **TÜRKİYE'DE YAKIN DÖNEM EPİSTEMOLOJİ ÇALIŞMALARI**
   Hasan Yücel Başdemir (Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) **26**
5. **FELSEFE EĞİTİMİ YAHUT EĞİTİMDE FELSEFENİN YERİ ÜZERİN**
   Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi / Cumhuriyet Üniversitesi) **27**
6. **CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNDE DİSİPLİNLERARASILIK VEYA ARAKESİTLER ÜZERİNE**
   Levent Bayraktar (Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) **28**
7. **ÇAĞDAŞ TÜRK FELSEFESİNİN BAŞLANGICINDA FÉNELON'UN SANILDIĞINDAN BÜYÜK ETKİSİ**
   M. Bedri Mermutlu (Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi) **30**
8. **FELSEFE BİTTİĞİ İÇİN Mİ FELSEFE TARİHİ VAR?**
   Mehmet Günenç (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi) **31**
9. **TÜRKİYE'DE FELSEFENİN SORUNLARI, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ**
   Mehmet Vural (Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) **33**
10. **TÜRKİYE'DE/TÜRKÇEDE FELSEFEYE YÖNELİK İLGİSİZLİK SORUNU**
    Mustafa Günay – Sevgican Akça
    (Dr. Öğr. Üyesi - Yüksek Lisans Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi) **35**
11. **FELSEFE EĞİTİMİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK**
    N. Murad Omay (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi) **37**
12. **YENİ İSLAM FELSEFESİ"NİN İMKÂNI: İDDİALAR, TARTIŞMALAR VE ÖNERİLER**
    Ömer Bozkurt (Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi) **38**
13. **CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNDE MİLLİ SANAT/YEREL ESTETİK ARAYIŞLARI**
    Ömür Karslı (Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi) **40**

[1] Bildiri özetleri her bölümde yazar adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.
[2] Abstracts are sort by alphabetically by first name of the author in the each section.

14. İSTANBUL'DA ALMAN RUHU: ONTOLOJİ VE FELSEFİ ANTROPOLOJİNİN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NE GİRİŞİ
Pascale Roure (Dr., Sorbonne Paris IV / Humboldt Universität Berlin)..... **42**
15. THE PROBLEM IN THE PHILOSOPHICAL COMMUNITY OF TURKEY
Serdal Tümkaya (Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi) **43**
16. TALKING ABOUT A POSSIBILITY THROUGH BERTRANDO SPAVENTA: NATIONAL PHILOSOPHY
Sevgi Doğan (Dr., University of Pisa) **45**
17. RANDALL COLLINS'İN BİLİM SOSYOLOJİSİ TEORİSİ IŞIĞINDA GEÇ DÖNEM OSMANLI FELSEFESİ
Yakup Kalın (Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi)..... **46**

Çağdaş Ontoloji Tartışmaları

Contemporary Ontological Discussions

1. **ÇAĞDAŞ HERMENUTİĞİN HEIDEGGER ONTOLOJİSİNDEKİ YERİ**
   A. Kadir Çüçen (Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi) **51**
2. **KUŞATICI BİR NESNE KURAMININ İLKELERİ ÜZERİNE**
   Ahmet Ayhan Çitil (Doç. Dr., 29 Mayıs Üniversitesi) **52**
3. **İNSANIN "GEÇMİŞ ZAMANLA" İLİŞKİSİ**
   Arslan Topakkaya (Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi) **54**
4. **HEIDEGGER'DE "ÖZNELİK HALLERİ" KENDİNİ HANGİ TARZLARDA AÇARAK HANGİ BİÇİMLERDE GÖRÜNÜR OLUR VE BU DURUM HAKİKATLE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA NASIL YORUMLANABİLİR?**
   Aysun Gür (Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi) **55**
5. **HENRI BERGSON DÜŞÜNCESİNE ÖZGÜRLÜK BAĞLAMINDA ORTAYA KONAN ZAMAN ANLAYIŞI**
   Ceyhun Akın Cengiz (Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi) **57**
6. **GERÇEKLİĞİN YAPISI ÖZNE BİLİNÇDIŞI VE TASARIM**
   Derya Ölçener (Doktora Öğrencisi, Maltepe Üniversitesi) **59**
7. **TEKHNEDEN TEKNOLOJİYE GÜNÜMÜZDE HEIDEGGER ELEŞTİRİLERİ**
   Derya Önder (Doktora Adayı, İstanbul Üniversitesi) **61**
8. **GELENEKSEL OLMAYAN PLATONCU MATEMATİK FELSEFELERİNDE MATEMATİK NESNELER**
   Dilek Kadıoğlu (Doktora Öğrencisi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi) **63**
9. **ÖZNEDEN NESNEYE, NESNEDEN ÖZNEYE: ÖZDEŞLİK PROBLEMİ**
   Egemen Seyfettin Kuşçu (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi) **64**
10. **ZAMAN FELSEFESİ: ÖZNEL VE NESNEL ZAMAN**
    Feyza Ceyhan Çoştu (Dr. Öğretim Üyesi, Hitit Üniversitesi) **66**
11. **GÖDEL'İN TAMAMLANAMAZLIK TEOREMLERİNİN ARDINDAN MATEMATİĞİN TEMELLERİ TARTIŞMALARI**
    Mehmet Arslan – Selvi Elif Gök
    (Arş. Gör. – Dr. Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi) **68**
12. **FENOMENAL ÖZNE VE KİŞİ ÖZDEŞLİĞİ PROBLEMİ**
    Murat Arıcı (Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi) **69**

13. **CETERIS PARIBUS LAWS IN DISPOSITIONAL ESSENTIALISM**
    Ömer Fatih Tekin (Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi) **71**
14. **MATEMATİK NESNEYE NE OLDU? MATEMATİKSEL NESNE HANGİSİ?**
    Özgüç Güven (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi) **73**
15. **DOĞANIN VE BİLİMİN SOSYAL İNŞASININ SINIRLARI ÜZERİNE**
    Özgür Aktok (Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) **74**
16. **ZAMAN VE MEKÂN BAĞLAMINDA ÖZDEŞLİK İLKESİNE BAĞLI BİLGİNİN İMKÂNI**
    Saliha Keleş Türkyılmaz (Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi) **76**
17. **ARİSTOTELES'İN MEGARA OKULU ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA HARTMANN VE HEIDEGGER'İN "MODALİTE" ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**
    Saygın Günenç (Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi) **78**

18. TEMPORAL OLUŞ VE ZAMANIN ZAMAN-DIŞI YÖNÜ
Ali Suat Gözcü (Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi) **80**
19. IN DEFENSE OF METAPHYSICS: BUT HOW? HARMAN VS. WOLFENDALE
Sümeyye Parıldar (Dr. Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi) **81**
20. GERÇEKÇİLİK/İDEALİZM İKİLEMİNİ AŞMAK: WITTGENSTEINCI BİR ÇÖZÜM DENEMESİ
Umut Morkoç (Dr. Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi) **82**
21. KHÔRANIN ÜÇ HÂLİ: TIMAIOS'TAN GÜNÜMÜZE BİR KAVRAMIN GÜZERGÂHI
Yasin Karaman (Arş. Gör., Ankara Üniversitesi) **84**
22. FELSEFİ PROBLEMLERE TOPOLOJİK BİR YAKLAŞIM
Zafer Gündüz (Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi) **85**
23. MODERN FİZİK AÇISINDAN ŞİMDİCİLİK'İN İMKÂNI
Zikri Yavuz (Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi) **87**

Özne ve Metafizik
Subject and Metaphysics

1. **SELF AND ALTERITY: AN APPROACH TO QUESTION OF IDENTITY**
   Ali Sait Sadıkoğlu (Dr., Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi) **91**
2. **PERIPHYSEON'DA TANRI, İNSAN VE HİÇLİK KAVRAMLARI: ERIGENA METAFİZİĞİNDE ÖZ SORUNU**
   Aydın Topaloğlu (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi) **93**
3. **YÖNELİMSELLİK VE ALIŞKANLIK OLARAK YAŞAYAN DENEYİM JOHN DEWEY VE MAURICE MERLEAU-PONTY**
   Aysun Aydın (Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi) **95**
4. **KANT'TA BİLGİNİN İNŞASI: BİLEN İLE BİLİNENİN STATÜSÜ**
   Ayşe Gül Çıvgın (Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi) **97**
5. **ROBOT, ANDROID, SAYBORG VE YAPAY ZEKÂDA RUH MESELESİ**
   Can Batukan (Dr., Rouen Normandiya Üniversitesi) **98**
6. **KANT'TA ÖZNENİN BİLME, EYLEME VE İNANMA BAKIMINDAN SINIRLARI**
   Ebru Pehlivan (Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi) **100**
7. **HEGEL'İN SİSTEMİNDE DÜŞÜNCE VE NESNESİ**
   Enver Orman (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi) **102**
8. **HEGEL'DE MUTSUZ BİLİNÇ VE DİNSEL ÖZNE**
   Ercan Coşkun
   (Yüksek Lisans Öğrencisi, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn) **103**
9. **METAFİZİKTEN FENOMENOLOJİYE: ÖZNE METAFİZİĞİNE HEİDEGGERCİ ELEŞTİRİ**
   Erdal Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi) **105**
10. **MORALITY AND FREEDOM**
    Ernest Wolf-Gazo (Prof. Dr., The American University in Cairo) **106**
11. **AQUINAS'TA 'BEN' VE DEĞİŞİM**
    Filiz Didem Çoban Sarı (Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi) **107**
12. **FENOMENOLOJİK BİR İSLAM METAFİZİĞİNE DOĞRU**
    Habip Türker (Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi) **108**
13. **BİLEN ÖZNENİN ÇAĞDAŞ NİTELİĞİ VE OBJE YORUMU**
    Mehmet Oktay Taftalı (Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi) **109**
14. **HUME'UN METAFİZİK ELEŞTİRİSİ: SAFSATA VE İLÜZYONA KARŞI FELSEFENİN KONUMU**
    Nurten Öztanrıkulu Özel (Dr.) **111**
15. **TEOLOJİK FENOMENOLOJİ VE İSLAM DÜŞÜNCESİNDE EGEMEN ÖZNEYE KARŞITLIK: SORUNLAR VE İMKANLAR**
    Selami Varlık (Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi) **113**
16. **ÖZNENİN DİN İLE İLİŞKİSİNİN MAHİYETİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA: KIERKEGAARD VE İKBAL**
    Sevcan Öztürk (Dr. Öğr. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi) **115**
17. **NIETZSCHE'NİN PERSPEKTİFİNDEN 'ÖZNE'NİN REDDİ**
    Berk Utkan Atbakan (Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi) **117**
18. **ÇAĞDAŞ FELSEFEDE KENDİLİK METAFİZİĞİ TARTIŞMALARI**
    Yaylagül Ceran Karataş (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi) **118**

Çağdaş Etik/Politik Felsefe

Contemporary Ethics/Political Philosophy

1. **DEVLETE KARŞI SİYASİ İLAHİYAT: MACINTYRE VE HALLAQ**
   Ahmet Okumuş (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi) **123**
2. **LİBERAL SİYASET SÖYLEMİNİN "SİYASAL" ÜZERİNDEN KRİTİĞİ**
   Ali Kaya (Dr., Erciyes Üniversitesi) **125**
3. **KOMÜTERYANİZMİN AHLAKİ VE POLİTİK SINIRLARI ÜZERİNE BİR TARTIŞMA**
   Armağan Öztürk (Doç. Dr., Artvin Üniversitesi) **127**
4. **SENECA'YA GÖRE FİLOZOFUN AVÂMA VE AKTİF POLİTİKAYA KARŞI İDEAL TUTUMU**
   C. Cengiz Çevik (Dr., İstanbul Üniversitesi) **129**
5. **KÜRESEL DÜNYADA EJDERHALAR VE İKTİDAR**
   Cengiz Çakmak (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi) **131**
6. **KANT AS A PHILOSOPHER OF WAR AND PEACE**
   Çetin Türkyılmaz (Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi) **132**
7. **DİL VE DUYGUYA DOĞALCI BİR YAKLAŞIM**
   Derya Sakin (Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi) **134**
8. **DEMOS, POLIS, NOMOS: MIGRATION IN THE CONTEXT OF DEMOCRATISATION**
   Emine Canlı – Jan Gwidon Byczkowski
   (Doktora Adayı, İstanbul Üniversitesi - Dr., Marmara Üniversitesi) **136**
9. **SIMONDON FELSEFESİNDE BİREYLEŞME, OLUŞ VE BİREYÖTESİLİK**
   Erinç Aslanboğa (Dr., Galatasaray Üniversitesi) **138**
10. **MUTLAK BAŞLANGIÇ, OLAY VE EGEMENLİK**
    Funda Günsoy (Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi) **140**
11. **IN THE FACE OF DISCIPLINARY POWER: A HEIDEGGERIAN APPROACH TO EMBODIED SELFHOOD**
    Itır Güneş (Dr. Öğr. Üyesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) **142**
12. **KANT'TA YAŞAM TARZI OLARAK DİN**
    Lokman Çilingir (Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi) **144**
13. **BİR KARŞI-POLİTİKA OLARAK AŞIRI-POLİTİKLEŞMENİN TERÖR'Ü: KIYIM MANTIĞI, ÖZNELLEŞMİŞ DÜŞMANLIKLAR VE İNSAN AVLARI**
    M. Ertan Kardeş (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi) **146**
14. **STABILIZING POLITICAL ONTOLOGIES**
    M. Turowski (Prof. Dr., Wroclaw University) **148**
15. **THE META-ETHICAL SIGNIFICANCE OF DEEP DISAGREEMENTS ON SOCIAL AND POLITICAL JUSTICE**
    Manuell Knoll (Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi) **149**
16. **Z. BAUMAN'DA MÜPHEMLİK VE AHLAKİ BENLİK**
    Nedim Yıldız (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi) **150**
17. **JAMES'İN SÜREÇ METAFİZİĞİNDE ÖZNENİN BİRLİĞİNİN OLASILIĞI**
    Nil Avcı (Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi) **152**
18. **ON THE CONSTITUTIONAL: ETHICAL AND TELEOLOGICAL ASPECTS**
    Oğuzhan Bekir Keskin (Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi) **154**
19. **GELENEĞİN FETİŞ KARAKTERİ**
    Ömer Osman Sarı (Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi) **156**

20. FELSEFE VE POLİTİKANIN UYUŞMAZLIĞI: HAKİKAT-SONRASI POLİTİKA ÇAĞINDA DOĞRUYU SÖYLEMEK VE ELEŞTİRİ
Özgür Soysal (Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi) **157**
21. SCHMITT'S RECKLESS WALK THROUGH HOBBES'S AXIOM THAT 'AUCTORITAS, NON VERITAS FACIT LEGEM'
Özlem Ünlü (Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi) **159**
22. TANINMA ETİĞİ VE UYUŞMAZLIK SİYASETİ ARASINDA ELEŞTİREL TEORİ: HONNETH VE RANCİÉRE ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR DİYALOG
Salih Akkanat (Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi) **161**
23. KONUKSEVERLİK ÜZERİNE: ÖTEKİNİN ÖNGÖRÜLEMEZ GELİŞİ
Tacettin Ertuğrul (Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi) **162**
24. İBN HALDUN'UN SİYASET FELSEFESİNDE ASABİYE, UMRAN VE MÜLK İLİŞKİSİ
Veli Urhan (Prof. Dr., Gazi Üniversitesi) **164**

İslam Felsefesi: Kavramsal Dönüşümler ve Süreklilikler

Islamic/Arabic Philosophy: Conceptual Transformations and Continuations

1. **ARİSTOTELES METNİ, ŞERH VE İBN SÎNÂ'NIN KONUMU: DERRIDACI BİR OKUMA**
   Burak Şaman (Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi)....**169**
2. **ARİSTOTELES FELSEFESİNİN AKTARIMINDA PSEUDO-ARİSTOTELYEN ESERLERİN ROLÜ: USÛLÛCİYÂ ARİSTÛTÂLİS VE EL-HAYRU'L-MAHZ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ**
   Eyüp Şahin (Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi) **171**
3. **ON THE DISTINCTION BETWEEN THEOLOGY (KALĀM) AND PHILOSOPHY (ḤIKMA) IN FAKHR AL-DĪN AL-RĀZĪ**
   Frank Griffel (Prof. Dr., Yale University)....**173**
4. **VARLIK'TAN 'OLUŞ'A DÖNÜŞÜMDE İSLAM FELSEFESİNİ MEVZİLENDİRMEK**
   Hasan Akkanat (Doç. Dr., Gazi Üniversitesi)....**175**
5. **KLASİK DÖNEM İSLÂM AHLÂK FELSEFESİNİN YUNAN KAYNAKLARI**
   Hümeyra Özturan (Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi) **177**
6. **İBN SÎNÂ FELSEFESİNDE HAKİKATİN ONTOLOJİK YAPISI ÜZERİNE**
   İbrahim Halil Üçer (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi)....**178**
7. **TWO DIFFERENT STANCES ON NATURE AND THE SOUL: AL-FĀRĀBĪ AND AL-ʿĀMİRĪ ON NUTRITIVE POWER**
   Jawdath Jabbour (Dr., Ecole Normale Supérieure de Lyon)....**179**
8. **TENAKUZ MU TEKAMÜL MÜ? İBN SÎNÂ'NIN GÖKCİSİMLERİNİN AKILLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**
   M. Cüneyt Kaya (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi)....**180**
9. **FAHREDDİN RÂZÎ'NİN İÇ DUYULAR ELEŞTİRİSİ**
   Mehmet Zahit Tiryaki (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi) **181**
10. **BİLİNENİN KEŞFİ OLARAK BİLGİ: GAZÂLÎ DÜŞÜNCESİNDE "MÜKÂŞEFE" KAVRAMI**
    Muhammet Halit Çelikyön (Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi) **183**
11. **PHANTASIADAN TAHAYYÜLE: TAHAYYÜL KAVRAMININ İSLAM FELSEFESİNİN İLK DÖNEMLERİNDE ŞEKİLLENMEYE BAŞLAMASI**
    Nursema Kocakaplan (Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi)....**185**
12. **İBN SÎNÂ FELSEFESİNDE TANRI'YA BENZEME FİKRİ: KÖKENLER VE ALIMLAMA**
    Şeyma Kömürcüoğlu (Dr.) **186**
13. **FELSEFENİN RÜYA YORUMU: ÂMİRÎ'NİN ET-TABSÎR FÎ EVCÜHİ'T-TÂ'BÎR ADLI ESERİ**
    Veysel Kaya (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi) **187**
14. **METAFİZİĞİN MESELESİNİ MESELE EDİNMEK: KLASİK DÖNEM SONRASI İSLAM DÜŞÜNCESİNDE UMÛR-I ÂMME SORUNU**
    Yasin Apaydın (Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi) **188**

Çağdaş Mantık Tartışmaları

Contemporary Logical Discussions

1. **YENİ BİR MANTIK TEORİSİ MÜMKÜN MÜ?**
   Alparslan Açıkgenç (Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi (Emekli)) **193**
2. **AN INCOMMENSURABILITY DISCUSSION FROM A LINGUISTIC PERSPECTIVE**
   Alper Bilgehan Yardımcı (Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi) **194**
3. **JACQUES DERRIDA'NIN YAPIBOZUM ANLAYIŞININ KLASİK MANTIĞIN KESİNLİK İDDİASI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**
   Ayşe Şavklıyıldız (Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi) **195**
4. **JACQUES DERRIDA'NIN YAPIBOZUM ANLAYIŞININ KLASİK MANTIĞIN KESİNLİK İDDİASI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**
   Ayşe Şavklıyıldız (Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi) **197**
5. **NÖROBİLİMDEKİ SON GELİŞMELERİN DİL FELSEFESİNE OLAN ETKİSİ**
   Çağdaş Balcı (Uzm. Dr., Anadolu Üniversitesi) **199**
6. **"LOGICAL" CONCERNS IN DATA SCIENCE**
   Dilek Yargan (Doktora Adayı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi) **201**
7. **ARİSTOTELES TASIMLARININ HOMOJEN/HETEROJEN BAĞINTISI DOĞRULUK FONKSİYONLARI İLE DENETLENME YÖNTEMİ**
   Emre Arda Erdenk (Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi) **203**
8. **ÖZEL ADLARIN MANTIKSAL ZEMİNİ**
   Fatih Kök (Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi) **205**
9. **ÖNERMELERDE DOĞRULUK DEĞERİ PROBLEMİ**
   Gürkan Kemal Akkoyun (Ar. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi) **206**
10. **PUSLU MANTIK VE KUANTUM MEKANİĞİNİN BELİRSİZLİK İLKESİ**
    Halise Tarımcıoğlu (Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi) **208**
11. **ARİSTOTELES'İN BİRİNCİ ANALİTİKLER'İNDEKİ MUHTEMEL ÖNERMELER SORUNU HAKKINDA**
    Murat Kelikli (Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi) **210**
12. **PROPRIETATES TERMİNORUM KURAMI BAĞLAMINDA ORTAÇAĞ MANTIĞI**
    M. Nazlı İnönü (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi) **211**
13. **HEIDEGGER'DE MANTIĞIN KONUMU: GA 21 (1925-26 MARBOURG KIŞ DÖNEMİ SEMİNERİ) VE VARLIK VE ZAMAN OKUMASI**
    Nur Erten (Doktora Öğrencisi, Université Caen-Normandie) **212**
14. **THE MODAL-EPISTEMIC SQUARE OF OPPOSITION AND ITS APPLICATIONS**
    Oğuz Akçelik (Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi) **214**
15. **ÇELİŞMEZLİK İLKESİNİN KESİNLİĞİ SORUNU**
    Ramazan Atıl Karabey (Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi) **215**
16. **TÜMEVARIM SORUNUNU EKSİK-BELİRLENİM KAVRAMIYLA DÜŞÜNMEK**
    Soykal Yakın (Arş. Gör., Ege Üniversitesi) **216**
17. **21. YÜZYILDA TÜRKİYE'DEKİ MANTIK ÇALIŞMALARI**
    Vedat Kamer (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi) **218**
18. **CANTOR VE HILBERT BAĞLAMINDA SONSUZLUK KAVRAMININ ÇÖZÜMLENMESİ**
    Zeynep Öztürk (Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi) **219**

Türkiye'de Felsefe:
İmkânlar ve Zaaflar

Philosophy in Turkey:
Opportunities and Weaknesses

DEĞİŞEN İNSAN, DEĞİŞEN DEĞERLER, DEĞİŞEN TOPLUM, DEĞİŞEN DÜNYA VE DEĞİŞMEYEN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKAMIZ

Ali Taşkın
Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi

Herakleitos'un, "Değişmeyen tek şey değişmektir" sözü, "değişmenin" kendini dayatan bir gerçek olduğunu öğretti bize. "Değişmek zorunda" olan insan ve evreninin akışına ayak uydurmak ya da tersine gidişlere karşı direnmek, kendine çeki düzen vermek adına "iyi", "en yüce iyi" "hakikat" ya da "mutluluk" peşinde olmak erdemin gereği olarak bilindi. Bilgelerin, filozofların düşünmeyi bir erdem/değer sayan çabaları hep "hakikati arama" yolunda atılan adımlar olarak algılandı. Bir bütün olarak görünen evrende "akıl sahibi" olması nedeniyle ayrıcalığa sahip olduğu söylenen ve büyük ölçüde kabul gören insan, kimi zaman doğuştan var olan, kimi zaman oluşturulan değer yargılarına sahip olmasıyla ayrıcalıklı sayıldı. Adı ve kapsamı her tür tartışmanın içinde yer alan Felsefenin kaderi de aynı olduğu için her çağda tanımı değişti, belki itildi kakıldı ama "kendini bilmek", "yolda olmak", "kendi olmak", "var olmak" gibi, "varoluşsal" çabaların gerçekleştirilmesi için bir araç oldu, her zaman. Özünde, aklı gerektiği gibi kullanmak dediğimiz, Antik çağda başka, Ortaçağda başka, Modern ve Çağdaş dönemde başka tanımlansa da hep insana yönelik, hep insanı ilgilendiren, hep insandan yana bir etkinlik oldu, felsefe. Ama hiçbir zaman günümüzdeki kadar hor ve hakir görülmedi felsefe. Direnemediğiniz değişimle, yenemediğiniz doğayla, savrulmakta olduğunuz değersizlik uçurumu ile mücadele etmenizin yolu "aklınızı gerektiği gibi kullanmaktan" geçtiği halde bir türlü barışamadık felsefeyle. Nihilizm ile tarikat, cemaat, parti, klik, teizm, deizm veya ateizm sarmalında sıkışan insan için bir "orta yol" bulmada felsefe yardımcı olamaz mıydı, olamaz mı, diye sormadan edemiyor insan.

Felsefeyi, belli bir zaman diliminde "tuzu kuruların", "uçuk fikirli, fildişi kuledeki entelektüellerin", "imansızların", "dine karşı din uyduranların"

hatta “tahtası eksiklerin” uğraşı olarak görenlerin, “değişimin zorunluluğuna rağmen” değişmemiş oldukları bir başka gerçek. “her şey değişir” yargısına ters düşse de durum bu. Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde, birçok alanda olduğu gibi, “felsefe yolunda” da öykünmeci, kopyacı, nakilci, oportünist bir toplumuz, ne yazık ki! Değişimi, dönüşümü ekonomi, sosyal medya ya da alışveriş merkezleri (AVM’ler) yoluyla gerçekleştirmeye çalıştığımız için bir yanda “meczupların” bir yanda “nihilistlerin” konum belirleyici olmalarına olanak verildi, dolaylı olarak. Düşünmekten korkan düşünmeye teşvik etmez; akıldan korkan mitlerle, hurafelerle yaşar ve ham hayaller, uzun erimli vaatler süsler dünyalarını, onların. Kılavuzunuz akıl, eyleminiz düşünmeye dayalı olmazsa daha çok aş, daha çok iş, karşılıklı sevgi ve saygı kılıfı ile bireyciliği önceleyen bir toplum çıkar karşınıza. Bilgi güçtür, her şey karşılıklıdır, haz iyidir, acı kötüdür, işini bileceksin, fırsatları değerlendireceksin, babana güvenmeyeceksin, çalma kapımı çalarlar kapını, parayı veren düdüğü çalar gibi, kimi haklı ve yerinde kimi acı deneyimlerin birer tescili olan bu sözler ve sözlere zemin teşkil eden insan eylemleri hal-i pür melalimizi belirliyor. “içten gelen emir”, ödev duygusu, sosyal sorumluluk, fedakârlık, vatan, devlet, millet, maneviyat ahlak ve felsefe gibi “değerler” ya içi boş ya da asıl anlamlarından saptırılarak istismar ediliyor. “Kendini tanımak” sosyal medya yoluyla megalomanizm, narsizm, sadizm ve egoizm olarak çıkıyor karşımıza.

Varlık, bilgi ve değer içeriğiyle, inancı, siyasal düşüncesi, etnik kökeni ne olursa olsun her insanın ortak değeri olan, “aklı kullanma” yöntemini öğreten felsefeye verilen değer ülkelerin her yönden kalkınmasıyla, kalkınmışlığıyla doğrudan ilgilidir. İnsanı yüceltecek erdemleri değil de, egoizmi, hedonizmi, kişisel çıkarı önceleyen değersizlik uçurumuna yalnızca biz değil, bütün dünyanın koşar adımlarla gittiği bir gerçek. Durum böyle olsa da, ülke olarak önce biz kendimize düşeni yapmak durumundayız. Tarih boyunca bireysel ve toplumsal değişmenin ilkelerini sunan, başta moral değerler olmak üzere her türlü “insani” değerin önceliğini öğreten felsefe bilerek ya da bilmeyerek insan hayatından uzaklaştırılmaktadır. Din, dil, ırk ve kültür ayrımı yapmaksızın insani olan her şeyi evrensel sıfatıyla öğütleme ve paylaşma gibi

bir özelliği olan felsefe diliyle yine konuşabilir, yine iletişim kurabiliriz. Bunun için bireysel çabalar yetmez, devletin el atması gerekir. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde bir zamanlar haftada altı saat olan felsefe dersleri, ironik bir şekilde tek saate kadar düşürülmüş kısa bir süre önce de iki saate çıkarılmıştır. Adını yalnızca ders saati olarak duyduğumuz/duyacağımız alanlara ilişkin ders saatleri üretilirken, neredeyse bütün bilimlerin ilerlemeci ruhunu sağlayan, insani olan her şeyi ilgilendiren, gelişmenin ileri görüşlülüğün motivasyonunu sağlayacak olan felsefe, ülkemizde yok hükmündedir ne yazık ki! Üniversitelerde de durum neredeyse aynıdır.

Sunulması planlanan bildiride, felsefemizin mevcut durumunun tespiti yapıldıktan sonra, "olması gereken" yere doğru götürülmesi için neler yapılabileceğine ilişkin bazı değerlendirmeler ve önerilere yer verilecektir.

HİLMİ ZİYA ÜLKEN'İN *HÂKİMİYET* ADLI ESERİ: KAPİTALİST VE SOSYALİST TAHAKKÜM REJİMLERİNE KARŞI "MERTEBELER DEVLETİ"

Ali Utku
Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi

Türk düşünce hayatında Cumhuriyet dönemi entelektüelleri arasında üretkenliği ve tesirleri bakımından ayrıcalıklı bir konum işgal eden Hilmi Ziya Ülken, başta felsefe olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanında, hatta edebiyatta eserler vermiş velut bir yazardır. Şartların zorladığı aktarıcı tutumu aşarak özgün bir tutum geliştirmeye çalışan Ülken'in etik ve siyaset felsefesi bakımından önemli metinlerinden biri, bizzat kaleme aldığı yayın listesinde ve sonradan hakkında yapılan çalışmalarda ismi zikredilen, yayınlanmamış eseri *Hâkimiyet*'tir. Tebiliğimizde, şu günlerde yayına hazırlamakta olduğumuz, Ülken'in düşüncesinin pratik cephesini sistematik bir bütünlüğe taşıyarak taçlandırıyor görünen bir siyaset felsefesi eseri olan *Hâkimiyet*'in tanıtımını ve genel bir değerlendirmesini yapacağız. Ülken'in 1920'lerde *Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası*'ndaki makalelerinden, *Varlık ve Oluş*, *Bilim Felsefesi*, *Aşk Ahlâkı* gibi eserlerine göndermeler içeren *Hâkimiyet*'in Ülken'in eserleriyle bağıntısını ve Türk siyasal düşünce geleneği açısından ifade ettiği anlamı sorgulayacağız. Eserde bütünlüklü bir insan ve kültür teorisi arayışından hareketle hâkimiyet ve tahakküm kavramlarının tanımlanışını ve tarihsel çözümlenişini, içinde yazıldığı soğuk savaş dünyasının ayrıntılı bir değerlendirmesiyle kapitalist ve sosyalist tahakküm biçimlerinin eleştirisini ve nihayet beklenen yeni hâkimiyet biçimi için önerdiği "Mertebeler Devleti"ni ele alarak tartışacağız.

GEÇ DÖNEM OSMANLI DÜŞÜNCESİNDE
BEKA ARAYIŞLARININ
ONTOLOJİK VE EPİSTEMOLOJİK TEMELLERİ
(1878-1918)

Ferdi Ertekin
Arş. Gör., Trakya Üniversitesi

Bu makale, batılılaşma, modernleşme, ıslahat gibi kavramlar çerçevesinde ele alınan geç dönem Osmanlı düşüncesinde, Osmanlı devleti ve toplumunun bütün kurumlarıyla içine düştüğü buhrana çözüm arayışları doğrultusunda geleneksel ontoloji ve epistemoloji anlayışıyla yüzleşme ve bekâ-yı din u devleti temin arayışı bağlamında ortaya çıkan yenileşme ihtiyacının, Ahmed Cevdet Paşa (1822-1895), Babanzade Ahmed Naim ve Elmalılı Hamdi Yazır'ın (1878-1942) ilim anlayışları üzerinden tasvirini çizmek amacını taşımaktadır. Kabaca Batı'nın ilmini alalım ahlakını almayalım formülü ile özetlenen bu arayışlar çerçevesinde meselenin çerçevesini çizebilmek adına, model alınmak istenen Avrupa medeniyetinin b/ilim anlayışının hangi zemin üzerinde teşekkül ettiğine temas edildikten sonra bilginin tanımının, formunun ve kesin bilgiye giden yolda kullanılan yöntemlerin farklılıklarına işaret edilerek, Batılı bilginin Osmanlı'ya tevarüsünün mümkün olup olmadığı meselesi sorgulanmaya çalışılacaktır.

TÜRKİYE'DE YAKIN DÖNEM EPİSTEMOLOJİ ÇALIŞMALARI

Hasan Yücel Başdemir
Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Epistemoloji, felsefenin en temel disiplinlerinden biri olduğu kadar, tüm akademik disiplinlerle yakından ilgili olması bakımından da görece daha önemli bir disiplindir. Verilerin toplanması ve değerlendirilmesi, tüm akademik hatta günlük hayatımızın vazgeçilmez uğraşıdır. Epistemoloji, veri toplama ve değerlendirme süreçlerine temel oluşturan ana sorunları araştırmaktadır. Bilgilerimizin kaynağı nedir? Hangi kaynaklar güvenlidir? İzlenimler ve veriler nasıl bilgiye dönüşür? Yöntemler, doğru sonuçlara ulaştırmada gerekli ve yeterli midir? Ve daha birçoğu.

Bu bildiri, Türkiye'deki epistemoloji çalışmalarının genel bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamaktadır. Daha önce bu çalışma, 2012 yılında buradaki aynı ölçütler kullanılarak yapılmış ve yayınlanmıştı. Bu nedenle bu bildiri, 2012 yılından sonra Türkiye'de epistemoloji alanında yapılan çalışmaların belirli açılardan değerlendirilmesini ve sonuçların önceki ile karşılaştırılmasını içermektedir.

FELSEFE EĞİTİMİ YAHUT
EĞİTİMDE FELSEFENİN YERİ ÜZERİNE

Hüseyin Sarıoğlu
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi / Cumhuriyet Üniversitesi

Felsefe, en genel manada insanın, kendi zihinsel güç ve imkanlarını kullandığı özel bir tavır, tarz ve bakış açısı ile varlık, olgu ve olayları anlama-anlamlandırma-anlatma yöntemi, faaliyeti ve bu yolla elde ettiği/ürettiği bilgiler bütünü olarak tasvir edilebilir. Bu anlayış çerçevesinde felsefenin işaret edilen anlama-anlamlandırma-anlatma işlevini üzerinde gerçekleştireceği bir zemin ve alan ihtiyacı zorunlu ve kaçınılmazdır. Esasen düşünce tarihinde filozof olarak yer alan/anılan düşünürlerin aynı zamanda birer bilim insanı oldukları gerçeği kadar ilimlerin tasnifine ilişkin yaklaşımlar ile eğitim-öğretim sürecindeki tertipleri işaret edilen zemin ve alan ihtiyacının bir neticesi/tezahürü olarak görülmelidir. Bu tespit ve kabulden hareketle, tebliğde, özellikle Türkiye'de felsefenin işlevini yerine getirebilmesi ve ondan beklenen neticelerin elde edilebilmesi bakımından dikkate alınması ve üzerinde düşünülmesi gereken hususlar irdelenerek bazı görüş ve öneriler dile getirilmektedir.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNDE DİSİPLİNLERARASILIK VEYA ARAKESİTLER ÜZERİNE

Levent Bayraktar
Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Cumhuriyet dönemi düşünce hayatımızda görülen felsefi akımların neredeyse tamamının kökü, Osmanlının son dönemine kadar gitmektedir. Batılılaşma hareketleri ile beraber fikir hayatımızda pek çok yeni düşünceler görülmektedir. Eskiden beri var olan akımlarla bu yeni düşünceler karşılaştığında, dinamik bir fikir hayatı oluşmuştur. Bu dönemde tefekkürün, bir yanda toplumsal ve siyasi, diğer yanda felsefi bir boyutu ve açılımı vardır. Toplumsal ve siyasi tefekkür, daha ziyade batı karşısında gerilemekte olan Osmanlı ve Türk medeniyetinin alması gereken tavrın ne olması gerektiği konusunda yoğunlaşmıştır. Bu tartışmalar, temelde bir kimlik buhranına dayanmakta ve bu sonradan moda olacak olan deyimle "medeniyetler çatışması"nda kendimizi nasıl konumlandıracağımız hususunda düğümlenmekte idi. İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük ve Osmanlıcılık gibi akımlar, tefekkürün bu boyutu içinde değerlendirilebilir. Diğer tarafta, uzantıları toplumsal hayat açısından da değerlendirilebilecek olmakla beraber temelde metafizik ve felsefi olan akımlar bulunmakta idi. Materyalizm, Pozitivizm, Spiritüalizm, Felsefi İdealizm, Enerjetizm, Bergsonizm, Pragmatizm, Marksizm, Yeni Ontoloji ve Aksiyon Felsefesi bu bağlam içinde değerlendirilebilir. Aslında öncesi ve sonrası ile Cumhuriyet dönemi düşünce hayatını kavrayabilmek için felsefe ve diğer entelektüel ve manevi alanların iletişim ve etkileşimlerine de bakmak zorunludur. Zira bu dönem başta olmak üzere Türk düşüncesi felsefi – siyasi, felsefi – dini / manevi / tasavvufi, felsefi – tarihi, felsefi – metodolojik, felsefi – sosyolojik, felsefi – psikolojik / pedagojik, felsefi – edebi gibi arakesitler göz önünde bulundurularak incelendiğinde sanıldığından zengin ve çeşitli bir düşünce hayatına tanıklık edilebilmektedir. Felsefe, en geniş manasıyla kültürün bilinci olarak tasavvur

edildiğinde, bütün kültür unsurlarını ele alıp inceleyen ve tenkid eden, bir üst faaliyet ve medeniyet kurucu bir insanlık başarısıdır. Canlı ve dinamik bir entelektüel ve manevi kültür için, gelenekli bir felsefe hayatı elzemdir. Türk düşüncesinin kendisi üzerine katlanması ve müktesebatı ile eleştirel bir değerlendirme ve yorumlama faaliyeti içerisine girmesi, çağdaş ve özgün bir düşünce hayatı oluşturulmasının temel dinamiklerinden birini teşkil etmektedir. Nitekim düşünce boşlukta açığa çıkmaz; oluşup gelişebilmek için bir ortama ve geleneğe ihtiyaç duyar. Ayrıca nesilleri birbirine bağlayacak işlenmiş ve gelenekli bir dile de ihtiyaç vardır. Yahya Kemal'in ifadesi ile medeniyetimizi "kökü mazide olan bir ati" şeklinde tasavvur ve tahayyül edebilmek için, köklerle bağlantısı kurulabilmiş, oluş ve süreklilik halinde bir düşünce hayatına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden bildirimizde düşünsel öksüzlüğümüzü bir parça olsun izale edebilmek için, çoğu zaman gözden kaçırılan, bağlantı ve sürekliliklere işaret edilmeye çalışılacaktır.

ÇAĞDAŞ TÜRK FELSEFESİNİN BAŞLANGICINDA FÉNELON'UN SANILDIĞINDAN BÜYÜK ETKİSİ

M. Bedri Mermutlu
Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi

Türkiye'de Felsefe, uzun bir aradan sonra on dokuzuncu yüzyıl ortalarında yeniden yönelinen bir alan olarak ortaya çıkmış, müteakip yüzyıl içinde olgunlaşarak günümüze kadar izlediğimiz serüvenini gerçekleştirmiştir. Yaklaşık yüz elli yıllık bu zaman aralığı Felsefe bilgisinin ve yöneliminin özellikleri bakımından etap etap ya da meseleler çerçevesinde ele alınırken Türkiye'de çağdaş felsefe tarihinin bağlamları ve kaynakları bakımından daha yakından tanıma şansı elde edilecektir. 1850'li yıllarda başlayan Batı Felsefesiyle ilgili Türkçe çalışmalar arasında ilk sırada ve stratejik noktada başvurulan bir kaynak olarak Fénelon ismiyle karşılaşmış olmak Felsefe tarihimizin kronolojisi bakımından olduğu kadar üretilen çalışmaların uzun yıllar bu ismin izinden gittiğini göstermesi bakımından da önemlidir.

FELSEFE BİTTİĞİ İÇİN Mİ
FELSEFE TARİHİ VAR?

Mehmet Günenç
Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Hayvanlardan farklı olarak insan, düşündüğü doğrultusunda; düşündüğünü gerçekleştirmek için eyleme geçen bir varlıktır. Bunun yanında felsefenin herhangi bir düşünme faaliyetinden ötesinde olması gereken; ideal bir düşünme biçimi olduğu kabul edilir. Öyle ki Aristoteles salt kendisinden dolayı değerli olan üzerinde düşünmeyi eylemlerin en üstünü olarak nitelendirmiştir. Metafiziği kendisine konu edinen felsefenin bu yapısı Antik dönemde ortaya çıkmıştır. Modern dönemdeyse bu anlayıştan uzaklaşılmıştır. Metafiziğin ve metafizikle faal olan filozofun ortadan kaybolmasına paralel olarak felsefenin tarihinin sahneye çıktığını gözlemleriz. Modern dönemde tarih, doğa bilimleri karşısında kendisine yer bulmaya çalışan sosyal bilimler için önemli bir rol almıştır. Modern düşüncenin doğa bilimleriyle kendine duyduğu güvenle tarih insanlığın ilerlediği düşüncesine uygun bir senaryo yazmanın ilmi haline gelmiştir. Bu senaryo içinde felsefenin yukarıda bahsedilen hali felsefe tarihinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlerlemeci yaklaşım içinde geçmişteki felsefi anlayış aşılması gereken bir basamak olarak görülmüştür. İşte felsefe bitmeye yakın olsa da felsefe tarihi bu bitişi resmetmenin yanında bu bitişi hızlandırmak görevini üstlenmiştir. Bu şekilde değerlendirildiğinde felsefenin metafizikle olan bağlantısının tarihe gömülerek anlatılmasının temel sıkıntılardan bir tanesi olduğunu söyleyebiliriz. Tebliğimizde antik anlayışta ortaya çıkan felsefe ile felsefe tarihçiliği arasındaki ilişkinin yapısı üzerine tahlillerde bulunmayı arzu ediyoruz. İlkönce felsefe ve tarih üzerine tarihsel gelişimleri eşliğinde kısa tanımlamalarda bulunacağız. Daha sonra modern dönemin yapısı üzerine belirlemeler ortaya koyarak her iki dönemin mukayesesini yapacağız. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı merkezi bir yer

tuttuğu için yapacağımız değerlendirmelerin Türkiye'deki felsefenin imkanları ve zaafları üzerine katkısı olacağını umut ediyoruz.

TÜRKİYE'DE FELSEFENİN SORUNLARI, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Mehmet Vural
Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Osmanlı'da Tanzimat öncesi dönemde felsefenin tartışma alanının spekülatif bilgilerle sınırlı olması, Tanzimat dönemini felsefe tarihinin kırılma noktalarından birisi haline getirmektedir. Tanzimat ile birlikte başlayan felsefî farkındalık, Meşrutiyet Dönemi'nde artış gösterse de, siyasî karışıklıklar ve Batılılaşma çabalarıyla yapılan felsefenin gelenekten kopması sonucunu doğurmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte, ülkede yaşanan radikal değişiklikler felsefe eğitiminde de paradigma geçişlerine yol açmıştır. Cumhuriyet döneminde felsefe eğitimi ve buna bağlı olarak felsefe programları, dönemin konjonktürel şartları ile sıklıkla değişim göstermektedir. Bu açıdan Türkiye'de felsefe eğitimi için 1933 yılı önemli bir milattır. 'Üniversite Reformu' bu yılda gerçekleşmiş ve o dönemin tek felsefe bölümü olan İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde köklü değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler, Türkiye'de felsefe eğitimini ve oluşturulan felsefe geleneğini de önemli ölçüde değişime uğratmıştır. Batı felsefesinin tercümeler yoluyla dolaysız ve yorumsuz olarak aktarılması olarak gerçekleşen felsefe çalışmaları, Almanya'dan gelen öğretim üyelerinin de etkisiyle tamamen Batı felsefesinin öğrenilmesi şeklinde devam etmiştir. Pozitivist ve materyalist bakış açısının hâkimiyeti altında devam eden felsefe eğitimi Türk felsefe geleneğinin kurulması ve özgün düşüncelerin üretilmesi için gerekli ortamın sağlanması bağlamında felsefe tarihimizde büyük boşlukların oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Tebliğimizin temel amaçlarından en önemlisi bir felsefe geleneği oluşturulması yolunda Türkiye'de felsefenin içerisinde olduğu konumu belirlemektir. Bu amaçla, felsefe bölümlerinin ders programları ampirik ve

analitik incelemeye tâbi tutulmuş, felsefe bölümlerinin hangi alanlara ağırlık verdiği müfredatlarındaki derslerin gruplandırılması yoluyla tespit edilmiştir.
Sonuçta Tanzimat'tan günümüze felsefe eğitimini, bu süreçte yaşanan değişimleri, siyasî ve ideolojik ortamın felsefe eğitimi üzerindeki etkisini, Batı Felsefesi'nin geçmişte ve günümüzde verilen felsefe eğitimlerindeki yeri ve değişimlerini, bir düşünce geleneği oluşturma yolunda bulunduğumuz konumu ve akademideki öğretim üyelerinin felsefe algısının zamansal değişimlerinin ders programlarına yansıması gibi temel problemleri ele alan tartışma ve analizlerden oluşan bu tebliğ, Türkiye'de felsefenin sorunlarına çözüm önerileri ve gelecek perspektifleri sunmayı hedeflemektedir.

TÜRKİYE'DE/TÜRKÇEDE FELSEFEYE YÖNELİK İLGİSİZLİK SORUNU

Mustafa Günay – Sevgican Akça
Dr. Öğr. Üyesi - Yüksek Lisans Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi

Türkiye'de felsefeyle ilgili birçok sorun mevcuttur. Çoğunlukla rastladığımız Batı felsefesinin izinden ayrılamama, eğitim-öğretimde Türkiye'de felsefe çalışmalarına yeterince yer verilmemesi, felsefi düşünce tarihi ve diğer alanlarla ilgili görsel sunumların, belgesellerin yeterince bulunmaması, felsefi kaynak tarama, üretme eksikliği vb. gibi problemler, kendi felsefi düşünce sistemimizi oluşturmaya engel olmaktadır. Ayrıca bu sorunlar arasında en başta gelenlerden biri de hiç şüphesiz kendi düşünürlerimizin-felsefecilerimizin çalışmalarına yönelik genel bir ilgisizlik ve duyarsızlıktır. Nedense bizde üretilen düşünce birikimi ve bunu ortaya koyan düşünce özneleri felsefi bir okuma, çözümleme ve eleştirinin konusu olarak görülmemektedir. Bu durum ise ülkemizde felsefi düşünce geleneğinin oluşumu ve gelişimi bakımından olumsuz bir durumdur. Felsefede bir gelenek oluşturabilmek ve onu yaşatabilmek için öncelikle felsefecilerin diyalog içinde olmaları, tartışmaları, birbirlerinin eserlerini değerlendirip eleştirmeleri, birbirleri hakkında yayın yapmalarının gerekli olduğu açıktır.

Yalnızca var olan literatüre dayalı olarak ''felsefe yapma'' olanağı bir noktada kendi sınırını koymaktadır. Özgün ve kayda değer bir felsefi düşünce geleneği için, eleştirel, sistemli ve iletişim halinde bir düzen oluşturmak gerekir. Bu düzen için de hiç şüphesiz kendi düşünürlerimizi derinlemesine okumak ve anlamak en önemli adım olacaktır. Bu aşamada Hilmi Ziya Ülken, Arslan Kaynardağ vb. değerli isimlerin izinde genel düşünce tarihi çalışmaları yapmak, kendi düşünürlerimizi irdeleyen sempozyum, panel vb. toplantıların yapılması, lisansüstü çalışmalarda Türkiye'de felsefeye katkılar yapmış isimlerin araştırılması, kendi düşünürlerimizle Batılı ve diğer filozoflara yönelik karşılaştırmalı felsefi incelemelerin yapılması oldukça gerekli ve olumlu adımlar olacaktır.

Söz konusu soruna ilişkin olarak bazı düşünürlerimiz ve düşünce tarihçilerimiz tarafından yapılmış önemli saptama, değerlendirme, eleştiri ve öneriler de vardır. Ancak sorunun yeterince farkında olunduğu ve felsefi bir sorun olarak yeterince tartışılmadığı da açıktır. Ülkemizde birçok alanın yanısıra özellikle felsefede bir entelektüel alışverişin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada kişi ve kurumlara düşen görev ve sorumluluklar söz konusudur.

Bu bildiride amacımız, Türkiye'de üretilen felsefi söyleme/birikime yönelik ilgisizliğin nedenlerini, gerekçelerini belirlemeye çalışmak ve söz konusu soruna duyarlı bir tutumla yönelen kimi felsefecilerimizin düşüncelerinden de yararlanarak bazı çözüm önerileri ortaya koymaya çalışmaktır.

FELSEFE EĞİTİMİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

N. Murad Omay
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi

Bildirimizin amacı, orta öğretim ve üniversite felsefe eğitiminin kapsamının ve amacının ne olduğunu serimledikten sonra, bizce olması gereken felsefe eğitiminin kapsamı ve amacını ortaya koyup gerekçelendirmek ve mevcut durumdan, kanımızca olması gereken durumu geçiş için neler yapılabileceğiyle ilgili bazı önerilerimizi belirtmektir.

Bu amacımız doğrultusunda öncelikle çok kısaca orta öğretim ve üniversite felsefe eğitiminin tarihine değinecek, tarihi içerisinde bu eğitimin kapsamını ve amaçlarını genel olarak görmeye çalışacağız. Sonrasında temel mevcut orta öğretim felsefe eğitimine odaklanacak, bu eğitimin kapsamını ve amacını genel hatlarıyla ortaya koymayı deneyeceğiz. Gelecek seneden itibaren değiştirilecek ortaöğretim felsefe eğitiminin kapsamı hakkında da, mevcut olan veriler doğrultusunda bir serimlemede bulunacağız. Daha sonra bazı üniversite felsefe bölümlerindeki müfredatlardan yola çıkarak üniversite felsefe eğitiminin genel kapsamını çıkartmaya çalışacağız. Böylece önümüzde, orta öğretim kısmı daha detaylı, üniversite kısmı kısmen detaylı olan bir felsefe eğitimi tablosu çıkacak. Bu tabloyu ortaya koyduktan sonra, kanımızca bu tablodaki eksikleri belirterek bizce olması gereken felsefe eğitiminin ne olduğuna ve gerekçelerine değineceğiz. Son olaraksa, mevcut durumdan, kanımızca olması gereken durumu geçiş için neler yapılabileceğiyle ilgili bazı önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

YENİ İSLAM FELSEFESİ"NİN İMKÂNI: İDDİALAR, TARTIŞMALAR VE ÖNERİLER

Ömer Bozkurt
Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi

Yeni kavramı, daha önce zuhur etmemiş bir şeyin ortaya çıkışı olarak bilinen yaygın manayla birlikte, mevcudun yenilenmesi, bir şeyin yeniden ve yine ortaya çıkması anlamını da barındırmaktadır. Bu açıdan bakılınca "Yeni İslam Felsefesi" büsbütün tarihinden kopuk ve ilk kez ileri sürülen bir şey değildir. Şu var ki, zaman içerisinde İslam felsefesi klasik ve aynı zamanda parlak dönemindeki üretimini, bakışını, sorun çözücü vb. gibi bazı niteliklerini kaybetmiş, büyük oranda bazı kurumların sınırları içerisinde ve bunun sonucu olarak da daha ziyade betimsel, tarihsel ve tahlilsel bir yapıya bürünmüştür. Günümüzde belli araştırma, inceleme, üretme ve savunma yöntemleriyle (ki bu yöntemlerin çoğunlukla kendimize ait olup olmadığı da tartışılabilir) ortaya konan böyle bir felsefe büyük oranda İslam felsefesi tarihi olarak tanımlanabilmektedir. Oysa İslam felsefesi dediğimiz şey, klasik dönemde yapılan tarzını göz önüne aldığımızda, tarihsel birikimin serimlenmesinden ziyade bu birikimin, yerel inanç, bilgi, tecrübe, sorun ve ihtiyaçlarla yoğrularak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte İslam felsefesinin bugün klasik dönemdekiyle aynı hali almasıyla bir çıkış yolu bulabileceğimizi de söyleyemeyiz. O döneme yönelik meta bir bakışla, yeni bir metodoloji ve yeni üretim tarzları belirlemeliyiz. Böyle bir ihtiyaç günümüzdeki bilgi birikiminin ve bilimsel verilerin bize dayattığı bir durumdur. Çünkü mevcut bilimsel birikimi göz önüne aldığımızda elimizdeki Tanrı algılarımız, yaratma teorilerimiz, evren tasavvurlarımız, zaman-mekan-insan ilişkilerimiz, metodik epistemolojimiz ve eğitim, ahlak ve siyaset teorilerimiz vb. gibi hususlar, sorunlarımız, geleceğimiz, ilerlememiz ve gelişmemiz için bizlere yeterli ve tatmin edici öneriler verememektedir. "Yeni İslam Felsefesi", eskiyi göz ardı etmeden mevcudu kullanarak ve geleceği "tahmin ederek" üretimi sağlayan bir niteliktedir veya olmalıdır. Özellikle geleceği "tahmin etme" boyutuyla

“Yeni İslam Felsefesi” ütopyalara, uç fikirlere, hayali zorlayan alanlara kapı aralar ve teoriler üretir veya böyle olmalıdır. “Yeni İslam Felsefesi” esasında metodik olarak “Yine” İslam felsefesidir; fakat sorunlarının bir kısmı benzer olsa da ürünleri ve “hayaller”i oldukça farklıdır.

Ana hatlarıyla ifade edilen böyle bir İslam felsefesinin imkânına dair iddiaları bu tebliğimizde felsefe araştırmacılarına açarak tartışmayı planlamaktayız. Bu noktada “Yeni İslam Felsefesi”nin imkânını sorgulayan “Yeni” kavramının içeriği, felsefenin ve İslam felsefesinin mahiyeti, özellikle de geleceğe dönük iddiaların kanıtlanabilirliği gibi muhtemel sorun ve sorulara cevaplar da vermeye çalışacağız. Bu cevaplar elbetteki birtakım önerileri de içermiş olacaktır.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCESİNDE MİLLİ SANAT/YEREL ESTETİK ARAYIŞLARI

Ömür Karslı
Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Türk düşüncesinde estetik kavramı ve bu kavram etrafındaki tartışmalar Tanzimat ile birlikte boy göstermeye başlamıştır. Tanzimattan cumhuriyete kadarki dönemde batılı bir disiplin olan estetiği tanıtan ve tartışan çeviri eserler basıldığı gibi özgün bir estetik anlayış geliştirme yolunda adımlar da atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti, topluma yeniden şekil vermek istemiştir. Toplumun sanat anlayışı ve sanat yapıtları da bu yenilenmeden payını almıştır. Cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda milli bir sanat anlayışının temellendirilmesi ve geliştirilmesi için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda düşünürler ve sanatçılar milli sanat anlayışına ilişkin teorik ve pratik üretimlerde bulunmuşlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ve 1960'larda yoğunlaşan milli sanat tartışmaları günümüzde yeniden gündeme gelmektedir. Ancak milli sanat tartışmalarına ilişkin belirgin bir kavramsal çerçevenin ve soru öbeğinin bulunmayışı, önemli bir eksiklik olarak görünmektedir. Bu nedenle bildirimizde ilkin milli sanat anlayışının ilişkili olduğu kavramları netleştirmeye çalışarak tartışmanın kavramsal çerçevesini çizeceğiz. Bu kavramlardan güç alarak var olan sorulara verilen yanıtlara göre tasnif edeceğimiz temel yönelimlerin görüşlerine değineceğiz. Buradan hareketle tartışma etrafında geliştirilen görüşlerin ortak tıkanıklıklarına işaret ederek çözüm yollarına dair önerilerde bulunmaya çalışacağız.

İSTANBUL'DA ALMAN RUHU:
ONTOLOJİ VE FELSEFİ ANTROPOLOJİNİN
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NE GİRİŞİ

Pascale Roure
Dr., Sorbonne Paris IV / Humboldt Universität Berlin

Sunumun amacı, 1933-1960 yılları arasında Almanya ile Türkiye arasındaki akademik ilişkiler çerçevesinde, Alman felsefesinin İstanbul Üniversitesi'ne girişini incelemektedir. Bu karmaşık süreç, Almanya'dan sürgün edilen profesörlerin 1930'lu yıllarda Türkiye'de bulunuşlarıyla sınırlı kalmayıp siyasi ve uzun süreli bir bilgi aktarımı perspektifinden değerlendirilmeyi gerekli kılmaktadır. Söz konusu akademik ilişkiler aslında Birinci Dünya Savaşı döneminde başlar. Alman bir Felsefe Semineri, Almanya'dan gelen Günther Jacoby tarafından ve Kant-Gesellschaft'ın desteğiyle Darülfünun'da kurulmuştur. Bu ilk bakışta anekdotik görünen olaydan sonra, Weimar Cumhuriyeti döneminde (1919-1933) Alman-Türk akademik ilişkileri yeni bir şekilde olgunlaşır (örneğin, Orhan Sadeddin Gießen Üniversitede Ernst von Aster ve başka Yeni-Kantçı profesörlerin yanında doktora tezini yazar). Bunun yanında, Jacoby ve Nicolai Hartmann'ın ilk temsilcileri oldukları Alman ontolojisinin gelişiyle birlikte, 1933 reformundan sonra paradoksal bir mirastan da söz edilebilir.

Yeni-Kantçı gelenek karşısındaki eleştirel tartışmayla 1920'li yıllarda gelişen Alman felsefesinin rakip paradigmaları, Türkiye'de ulusal ve sekülerleştirilmiş bir akademik felsefenin yeniden tanzimi için kullanılmıştır. 1933'ten itibaren Felsefe Bölümü'nde, sürgündeki profesörler Hans Reichenbach ve Ernst von Aster'in temsil ettiği mantıksal ampirizm ve eleştirel pozitivizme paralel olarak, reformdan sonra İstanbul Üniversitesi'nin ilk doktoralı doçentlerinin (Mahzar Şevket İpşiroğlu, Takiyettin Mengüşoğlu ve Macit Gökberk) de hocaları olan Erich Rothacker'in (Bonn) kültürel antropolojisi ile Nicolai Hartmann'ın (Berlin) "yeni ontoloji"si de giderek artan bir ilginin konusu olmuştur. Alman felsefesinin bu etkisi, savaş sonrasında

ikinci bir dalgayla, Hartmann'a yakın bir grup Alman felsefecinin (Heinz Heimsoeth, Joachim Ritter, Hermann Wein, Bruno Baron Freytag-Löringhoff), Erich Rothacker ve Felsefi Antropolojinin temsilcileri (Hans Freyer, Arnold Gehlen) daha İstanbul'a gelmesiyle iyice yoğunlaştı. Bu ikinci dalgayla gelenler, ikinci kuşak doçentlerin (Bedia Akarsu, Nermi Uygur, Hüseyin Batuhan) formasyonuna katkıda bulundu.

Dolayısıyla İstanbul Üniversitesi, iki savaş arası dönemdeki Alman felsefesinin rekabet halindeki paradigmalarının karşı karşıya geldiği eşsiz bir örnek teşkil etmektedir. 1933 reformu sonrasında büyük ölçüde kurumsallaşan Alman felsefesinin girişi, Türkiye'de akademik felsefenin teorik ve linguistik yeniden tanziminde oynadığı rol nedir? Bu farklı paradigmalar modernite söylemi içinde nasıl kullanıldı ve nasıl, geleneksel, metafizik ya da İslami denen kıymetten düşmüş felsefe kavramlarının yerini aldı?

THE PROBLEM IN
THE PHILOSOPHICAL COMMUNITY OF TURKEY

Serdal Tümkaya
Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi

There are dozens of Turkish philosophy students all around the world; including the ones in philosophy departments of top universities such as, Harvard, MIT, Oxford, Pittsburgh, LSE, ANU, and Stanford. A couple of years ago, the number of Turkish or Turkish-origin students in the Harvard University Department of Philosophy were three, which is an excellent number. Many foreign staff working at Turkish universities earned their doctoral degrees from the best philosophy departments around the world, and most Turkish Ph.D. students at the top philosophy departments do come back to Turkey and find a job in philosophy departments of Turkish universities. Eventually, they become a part of the Turkish philosophical community. If we regard foreign scholars and Turkish citizens as a single philosophical community in Turkish academia, it is almost miraculous that we do not have a single philosophy department within the top 100 rankings in the world.

Although there are half a dozen or more internationally known Turkish origin scholars, who are either working at Turkish philosophy departments or working abroad and still having ties with their home country, none of the philosophy departments in Turkey has been selected, to date, as one of the top 100 philosophy departments in the world. This is an inexplicable fact and nobody that I know wants to discuss regarding this publicly. Here, I argue that, once we stop burying our heads in the sand, and publicly recognize this issue, we will take a huge step forward and have the chance to fix it. It should be clear that we currently have the necessary human resources ("professional philosophy scholars"); there are many brilliant philosophy students in Turkey. Further, we have philosophy associations, journals, and conferences. Yet, we are definitely unsuccessful

based on Western standards. I think this failure must have something to do with the methods of teaching philosophy, including language problems, lack of mentorship, and total absence of vision. To meet the highest standards, I propose the following improvements. (i) Stop in-class closed-book exams—rote memorizing is the number one enemy of philosophy. (ii) Treat undergraduate (and graduate) students as if they are your research fellows. (iii) Share the how-to knowledge (about publishing, conferences, and applications of all types) with students at the very beginning of their academic adventure. (iv) Stop having a bias toward students who have serious problems with English—teach not judge. (v) As Hasok Chang advised, turn an undergraduate (and graduate) class "into a system of learning that enables students to function as a real and evolving community of researchers." (vi) Launch a graduate philosophy association with its own journal that has the highest publication standards. (vii) Establish a nationwide mechanism for (cost-free) proofreading of graduate students' drafts prepared for publication in international journals. (viii) Implement a voluntary mentorship system regardless of the institutional affiliations. (ix) Convince our most-accomplished Turkish colleagues to contribute to improving the situation of philosophy in Turkey. (x) Give courage, help plan, share your vision, see your students as your research fellows, and finally have the self-esteem to progress to where earlier Turkish philosophy generations could not have even imagined.

TALKING ABOUT A POSSIBILITY THROUGH BERTRANDO SPAVENTA: NATIONAL PHILOSOPHY

Sevgi Doğan
Dr., University of Pisa

The nationality of philosophy or national philosophy is still the actual problem in philosophy. Is there a national philosophy? This main question was asked particularly in the XIX. century by an Italian neo-Hegelian philosopher, Bertrando Spaventa. The question is not whether Italian/German/English/Turkish/Arabian/Islamic thought or philosophy—whatever you call it—, exists or not but the fundamental question is whether it is possible to talk about a national philosophy; if there is a national philosophy what makes it to have a national character. Why is it difficult to talk about a national philosophy? What is the reason? Before everything else here, we will speak of an Italian or Turkish or German philosophy but not philosophy in Italy or Turkey or Germany. The originality of a national philosophy is based on this division.

This paper will survey some of the most prominent approaches to the question of the possibility of national and international or universal philosophy, with a view towards establishing the need for an analysis of this possibility in the light of Spaventa's thought. My argument is that the pure nationality of philosophy or nationality in philosophy, as Spaventa called it, is not possible because of the interaction between different way of thinking in different nations.

RANDALL COLLINS'İN BİLİM SOSYOLOJİSİ TEORİSİ IŞIĞINDA GEÇ DÖNEM OSMANLI FELSEFESİ

Yakup Kalın
Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi

Randall Collins'in Pozitivist, Marksist ve Rölativist bilim sosyolojisi teorilerinin çeşitli yönlerinden istifade ederek geliştirdiği özgün bilim sosyolojisi teorisi, içerdiği kavramsal araçlarla insanlık tarihi boyunca gerçekleşen fikri icraatlara, bu icraatların zamansal ve mekansal çeşitliliğine rağmen uygulanabilme ve bunların iç işleyişini açıklayabilme potansiyeline sahiptir. Nitekim Collins teorisini Antik Çin'den Antik Yunan'a, Hint düşüncesinden İslam felsefesine kadar geniş zamansal ve mekânsal bir yelpazede neredeyse tüm entelektüel tarihle sınamıştır. Bu teoriye göre tüm fikri hareketlerin ortaya çıkışlarının olmazsa olmaz şartı entelektüel bir problem yumağı etrafında gerçekleşen fikri bir çatışmanın, daha doğru bir ifadeyle çatışan grupların/epistemik cemaatlerin mevcudiyetidir. Problem yumağının doğurduğu meselelere entelektüellerin getirdiği izahatlar, çözümler, bu yumak etrafında geliştirilen semboller, kavramlar hatta felsefi teorilerin tamamı "kültürel sermaye" olarak kavramsallaştırılır. Kültürel sermaye ile birlikte entelektüellerin "duygusal enerjileri" veya yaratıcılık güçleri "[epistemik] ağlar" şeklinde kavramsallaştırılan yapılar vasıtasıyla entelektüel topluluk üyeleri arasında paylaşılır. "Kültürel sermaye", "duygusal enerji", "[epistemik] ağlar" ile birlikte Collins'in teorisinin önemli bir kavramsal bileşeni ise epistemik cemaatlerin/bilimsel toplulukların "tabakalaşmış" hiyerarşik yapısıdır. Bu hiyerarşik yapının zirvesine kültürel sermayeye ve duygusal enerjiye en üst düzeyde sahip olan birincil mütefekkirler yerleşirken; epistemik cemaatin daha alt düzeylerine söz konusu niteliklere sahip olma düzeylerine bağlı olarak ikincil ve üçüncül mütefekkirler otururlar.

Ana hatlarıyla bu şekilde özetlenebilecek Collins'in teorisi, yukarıda değinildiği gibi bizzat Collins tarafından *The Sociology of Philosophies*'te hem

Batı hem de Doğu felsefe geleneklerine uygulanmışken; doğal olarak Türk modernleşmesi, bilimsel yenilik arayışları, ilerleme düşüncesi, bilimsel transferde kullanılmak üzere gerekli olan ıstılah gibi problem yumakları etrafında teşekkül eden ve modern felsefenin Osmanlı dünyasınca ilk defa alımlandığı döneme tekabül eden geç dönem Osmanlı felsefesine uygulanmamıştır. İşte bu çalışmanın ana amacı söz konusu teorinin geç dönem Osmanlı felsefesine uygulanabilme ve söz konusu dönemde gerçekleşen fikri hareketliliğin iç dinamiklerini başarıyla izah edilme potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktır. Nitekim söz konusu problem yumakları etrafında çatışan felsefi/entelektüel topluluklar mevcuttur. Yine bu toplulukların kendilerine has kaynaklardan devşirdiği kültürel sermaye; çalışma azmi/iştiyakı ve eser üretimleri ile sonuçlanan duygusal enerjileri mevcuttur. Bunlarla birlikte bu çalışmada Collins'in teorisine uygun olarak kültürel sermaye ile duygusal enerjinin entelektüel topluluk fertleri arasında paylaşılmasını mümkün kılan [epistemik] ağlar ile geç dönem Osmanlı felsefi topluluğunun hiyerarşik, tabakalı yapısı gösterilecektir.

Çağdaş
Ontoloji Tartışmaları

Contemporary
Ontological Discussions

ÇAĞDAŞ HERMENUTİĞİN HEIDEGGER ONTOLOJİSİNDEKİ YERİ

A. Kadir Çüçen
Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi

Bu bildiride hermeneutiğin Alman filozof Martin Heidegger'in ontoloji anlayışındaki yeri, önemi ve rolü tartışılacaktır. Heidegger, hermeneutik kavramını bir tür felsefe yapma etkinliği olarak varlık anlayışını serimlemede kullanır; çünkü ona göre varlığın kendini açığa çıkartması ancak ve ancak fenomenolojik hermeneutik yorumla olanaklıdır. Bu bildiride varlığın kendini nasıl bir fenomenolojik hermeneutikle açığa çıkarttığı gösterilmeye çalışılacaktır. Önce hermeneutik, fenomenoloji ve ontoloji kavram üçlüsünün bir aradaki yorumu yapılacak ve sonra da Heidegger'in varlık anlayışının serimlendiği en önemli eseri *Varlık ve Zaman*'dan yola çıkılarak Varlığın serimlenmesinin hermeneutiği yapılacaktır.

KUŞATICI BİR NESNE KURAMININ İLKELERİ ÜZERİNE

Ahmet Ayhan Çitil
Doç. Dr., 29 Mayıs Üniversitesi

Doğal veya yapay dillerin imkânları içerisinde muhtelif terimler vasıtasıyla kendilerine gönderimde bulunduğumuz nesneler tecrübemizde ortaya çıktıkları halleriyle büyük bir çeşitlilik arz etmektedirler. Felsefeciler semantik bir bakış açısından söz konusu nesneleri bütünlüklü bir kuram çerçevesinde ele almaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Bilimsel bir bakış açısından ise fiilen var olan nesneleri salt olarak mekaniğin dili vasıtasıyla tasvir etme girişiminden ve bu itibarla mekaniğin dilinin kuşatıcılığından söz edebiliriz. Doğa bilimlerinin kendisine dayandığı bu dilin felsefi zeminine yönelik bir girişim olarak Kant'ın transandantal felsefesini de anabiliriz. Öte yandan tecrübemize konu olabilen nesneleri bütünlüklü ve kuşatıcı biçimde ele almaya yönelik bu çabaların tam olarak amacına ulaşabildiğini ya da nesnelerin yukarıda sözünü ettiğimiz çeşitliliğine / zenginliğine sadık bir kurama sahip olduğumuzu söylememiz güç görünmektedir. Bir nesnenin tecrübemizde ortaya çıkması ve dilin imkânları vasıtasıyla temyiz edilmesi, o nesnenin varlık koşullarının anlaşılabildiğini ya da kuşatılabildiğini, bu itibarla da nasıl olup da nesnemiz kılındığını göstermez. Mekaniğin fiziksel alanlardan veya bu alanların fiziksel nesnelere uyguladığı kuvvetlerden söz etmesi veya matematiksel olarak bunlara ilişkin yasaları ortaya koyması bizatihi fiziksel alanları nesne olarak nasıl düşünülebileceğimiz sorununu çözdüğümüz anlamına gelmez. Kuantum parçacıklarının hareketlerini ifade eden denklemler yazabiliyor olmamız ile bu parçacıkların varlıkları ve etkileşimleri hakkında bilgi sahibi olmamız farklı düzlemlere işaret etmektedir. Canlı organizmaların işleyişlerinin, mekaniğin sınırları içerisinde ayrıntılı bir dökümünün yapılması, mekanik yasaların geçerli olduğu bir mekânda canlıların nasıl olup da var olduklarını açıklamaz.

Biçimsel bir dizge içerisinde sayılara ilişkin doğru önermeleri işaret dizileri ile temsil edebilmek ya da işaret dizilerinin dizileri vasıtasıyla ispat edebilmek ile sayının varlığına ve mekânına nüfuz edebilmek bir ve aynı şey değildir. Genelde semiyotik veya özelde dilbilim üzerinden işaretler ve işaret dizgelerinin kuruluşu hakkında kuramlar geliştirebiliyor olmamız bir şeyin işaret olabilmesinin hangi zeminde gerçekleştiğini açıklığa kavuşturmuş olmaz. Benzer sorular “yer”, “uzay”, “zaman”, “ben”, “hadise” ve bunlar gibi terimler için de tekrar edilebilir. Bildiri tüm bu sorulara ve sorunlara çözüm getirebilecek kuşatıcı bir nesne kuramının genel ilkelerine ilişkin bir tartışma yürütmeyi hedeflemektedir.

İNSANIN "GEÇMİŞ ZAMANLA" İLİŞKİSİ

Arslan Topakkaya
Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi

İnsanın ‘geçmiş zaman’ ile nasıl bir ilişkiye sahip olduğu” sorusuna geçmiş zamanın gerek bireysel yaşama etkisi ve bu anlamda bireysel geçmişle olan ilgisi ve gerekse uygarlık, kültür ve gelenek açısından verilecek en güzel cevap, “geçmiş zaman”ın hiçbir şekilde etkisizleşme anlamında geçip gitmemiş olduğudur. Şimdiki zamanda hazır olan insan ve onun yapıp etmeleri, yaratımları, dünya’ya ve yaşama bakış tarzı büyük oranda geçmiş zaman toplamının bir ürünüdür. Bu sadece birey açısından değil, bireyin içinde yaşadığı ve mensubu olduğu toplum için de böyledir. Geçmişiyle ilgi ve irtibatını kesen birey, kökünden sökülmüş bir ağaç gibidir. Devlet ve milletler için de aynı şey söz konusudur. Bu kopuşun olabilmesi ancak toplu bir hafıza kaybıyla mümkündür.

HEIDEGGER'DE "ÖZNELİK HALLERİ" KENDİNİ HANGİ TARZLARDA AÇARAK HANGİ BİÇİMLERDE GÖRÜNÜR OLUR VE BU DURUM HAKİKATLE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA NASIL YORUMLANABİLİR?

Aysun Gür
Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi

Heidegger'de "öznelik halleri hangi anlama gelir?" Bu soruya yanıt verebilmek için Heidegger'in metafizik eleştirisine, modern teknik/bilgi/bilim eleştirisine ve hümanizm/insan/özne eleştirisine bakmak, dolayısıyla soruyu bu üçlü saç ayağının üzerinde anlamaya çalışmak uygun görünmektedir. Bu çalışmada amaç, fenomenoloji ve hermenötikle beslenen ve adına "karşılıklı okuma yöntemi" adını verdiğimiz metodolojiye uygun bir düşünme örneği sergilemeyi denemektir. Bu sebeple, aşağıdaki kısa bilgilerden de anlaşılabileceği gibi, her soru ve eleştiri bir ilişki bağlamında, her ilişki fenomenolojik açığa çıkmayla ve her açığa çıkma da bir yorumlamayla anlam bulacaktır. Heidegger metafizik eleştirisinde en temelde Varlığın (insanla bağının) unutulmasını, varolanlarla Varlığın karıştırılmasını ve varolanların tümüne veya genel adına Varlık denmesini eleştirir. Bu problemi varolan ile varolanın varlığı arasındaki yeni ayrımla aşmaya çalışır. Öyleyse onun metafizik eleştirisi, insanın Varlıkla ilişkisi bağlamında düşünülebilir. Heidegger'in modern teknik/bilgi/bilim eleştirisinde ise öne çıkan varolanların/doğanın anlaşılırlık zemininin çerçeveleyen bir bakışa hapsedilmesinin bulunduğu görülür. Burada hem doğa kendi bütünlüklü anlamını kaybederek el altında şeye hem de insan varoluşsal zeminini kaybederek şeyler arasında bir şeye dönüşür. Bu kayıp, kökensel düşünme ile aşılmak istenir. Yani bu eleştiri insan ile doğa veya varolanlar arasındaki ilişki bağlamında düşünülebilir. Heidegger'in hümanizm/insan/özne eleştirisi ise varolan insan tanımlarının ve bu tanımlar üzerine inşa edilen değerlerin eleştirisiyle görünür olur. Burada özne ile nesne ilişkisi yeniden sorgulanır ve

olduğu haliyle hümanizm reddedilir. İnsanın dörtlü yapı içinde yani yeni bir ilişki ağı içinde düşünülmesiyle sorun aşılmaya çalışılır. Görülmektedir ki üç eleştiride de Varlığın, bilginin ve insanın metafizik tasarımları iş başındadır ve burada karşımıza çıkan öznelik halleri de metafizik yüklere sahiptir. Yine görülmektedir ki Heidegger bu eleştirilerin yanı sıra bir de onları aşma denemesi gerçekleştirir. İşte bu bağlamda onun felsefe yapma, kendi ifadesiyle düşünme etkinliği fenomenolojik ve hermenötik bir açılıma sahiptir. Öyleyse en başta sorduğumuz "Heidegger'de "öznelik halleri" hangi anlama gelir?" sorusu, Heidegger'de özneliğin kendini hangi tarzlarda açtığı ile hangi biçimlerde görünür kıldığı ve bunların hakikatle ilişkisi bağlamında nasıl yorumlanacağı sorusuna dönüşür. Bu durumda Heidegger'in hakikat anlayışının bu bildiride konu edilecek tüm görüşleri için belirleyici konumda olduğunu söylemek yanlış olmaz; çünkü özneliğin görünme tarzları ve görünümlerinin her biri, eğer ulaşılabilinirse, hakikate dair açığa çıkmalar/görünümler olarak anlam bulacaklardır.

HENRI BERGSON DÜŞÜNCESİNE ÖZGÜRLÜK BAĞLAMINDA ORTAYA KONAN ZAMAN ANLAYIŞI

Ceyhun Akın Cengiz
Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi

Henri Bergson zaman kavramını ikiye ayırt ederek açıklar. Bunlardan ilki saf süre olarak tanımlarken diğer içine mekân fikri sokulmuş olan zamandır. Saf süre ona göre, şimdiki durum ile önceki durumlar arasında bir ayrılık yapmaksızın kendini serbestçe hayata bıraktığı zamanlardaki bilinç hallerimizin aldığı bir ardıllık şeklidir. Saf süre mekânsal hiçbir özellik göstermemektedir. Ancak biz ona göre sürekli olarak mekân fikriyle düşünmeye alışkınızdır ve bu özellikten fazlasıyla etkilendiğimiz için mekân fikrini yerleştiririz. Ona göre biz, bilinç hallerimizi iç içe değil de zamandaş olarak algılar tarzda yan yana sıralarız ve bunu yaparak süreyi mekânla ifade ederiz. Böylece zaman, mekânı yansıtan/yankılatan bir hâl alır. Bergson ardıllığı ise sürekli bir çizgi veya parçaları iç içe girmeyen, birbirine sadece dokunan bir zincir olarak görmekte olduğumuzu söyleyerek sürenin, zamandaşlık olmadığı, zamanın tümünü kendinde birleştiren, belirli ayrımlar yapmayan serbestçe bir ardıllık olan bilinç halleri olduğu belirtir. Mekân fikri sokulmuş süre kendi özelliklerini değil, daha çok mekânın özelliklerini yansıtır. Görülmektedir ki Bergson zaman kavramını bilinçle yakından ilişkilendirmektedir. Bilinç kavramı da mekân kavramından farklı olarak özgürlüğe dayalı olarak anlamlandırılır. Bilinç alanında karşılıklı olarak bir girişme, unsurların mahrem bir dayanışması, organik bir birleşme hâkimdir. Bir melodideki notalarının birbiri içinde erimesi buna örnek olarak verilmektedir. Henri Bergson insanın özgür olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bir bilinç varlığı olarak insan, kendisinin farkına varması gerekmektedir. Olabildiğince mekânsal düşünmeden uzaklaşmaya çalışmalıdır. Bergson bilinç ve insan arasında bu kurduğu bağı daha sonra hayat, varlıkla bilinç arasında da kurmuştur. Ona göre bilinç ve hayat bir

akıştır. Nasıl ki insanın hareketleri önceden belirlenemiyorsa, hayat alanında da bu belirlemeyi yapmak mümkün değildir. İnsana etki eden unsurların hangi sonuca yol açacağı önceden bilinemez çünkü bu etkilerin birbirinden farklı sonuçları olabilmektedir. Her insan bu etkileri kendisine göre bir yapıda bütünlüklü bir hale getirir ve buna göre davranır. Bunu gibi varlığın, hayatın oluşmasında her etki aynı sonuca yol açmaz. Etkilerin farklı sonuçları meydana gelmektedir. Hayat hamlesinin amacı hayata özgürlüğü sokmaktır. Maddenin direncini çeşitli şekillerde aşmaya çalışan hayat hamlesi, virtüelin sonsuzluğuna da bağlı olarak farklı şekillerde belirmektedir. Varlığın meydana gelmesinde birbirinden oldukça farklı oluşumlar meydana gelir ki bunu evrimde görmek mümkündür. Bilinçte olduğu gibi, bu etkilerden her biri kendisine has bir yapı oluşturmaktadır. Statik bir yapı olmayan bilinç gibi hayat da statik bir yapıda değildir. Bilinç gibi hayat da tersine çevrilemez çünkü ikisi de mekânsal değildir. Henri Bergson, insanı bir süre varlığı olarak görmekle beraber, varlığın aslında tümüyle süre olduğunun altını çizmektedir. Sürenin özünü belirleyen kavramlardan birisi de özgürlüktür. Bu çalışmada bu ilişki açıklanacaktır.

GERÇEKLİĞİN YAPISI
ÖZNE BİLİNÇDIŞI VE TASARIM

Derya Ölçener
Doktora Öğrencisi, Maltepe Üniversitesi

Felsefe tarihi boyunca en önemli sorulardan biri gerçekliğin yapısının ne olduğu ve bizim onun ile ilgili neye inandığımız hakkında olmuştur. Platondan başla-yarak bilgi (episteme) ve yanılsama (doxa) gerçekliğin yapısının ne olduğuna dair sistematik olarak tartışma başlatılmış, Aristoteles'in madde ve form tartışmaları (matter - substance) etrafında şekillenerek, metafizik görüşlerinin en can alıcı konu-larından biri haline gelmiştir. Süregelen felsefi tartışmalar ortaçağda, madde ve insanın hareket yasasını tanrı-düşünce ve tasarısı (kuvve) etrafında şekillendirirken, yeniçağda Descartes ile zihin ve bilince vurgu yaparak yeni bir tartışma başlatmıştır. Daha sonraları Berkeley'in öncüsü olduğu idealizm kuramı gerçekliği tamamen öznenin zihinsel faaliyetlerine indirgeyerek tartışmaya bambaşka bir boyut getirmiş, özne ve nesne arasındaki bu karmaşık ilişki 18.yy Felsefesi düşünürlerinden Kant, Fichte, Hegel gibi düşünürler tarafından irdelenmiştir. Gerek ortaçağ, gerek Descartes ve sonrasında zihne dair belirlenimler aynı zamanda bilincin de tarihinin başlangıcı niteliğinde olmuş, psikoloji bilimin önde gelen isimleri tarafından tekrar ele alınmıştır.

Özne ve onun dış dünya ile kurduğu ilişki sadece bilincin tek boyutu olarak gözükmemektedir. Buna göre gerçeklik yapısını, birçok farklı boyutta kazanabilir. Buna göre; gerçeklik, bileşenleri arasında, zihinsel durumlar, sosyal ve kültürel etmenleri, doğaya özgü olan normatif durumlar, kavramlar ve nesne, sayesinde gerçeklik ile ilgili olarak farklı boyutlardan bahsetmek mümkün olabilmektedir. Ancak, gerçekliği tanımlayan ve belirleyen, dahası tasarım yetisine sahip olan insanın gerçeklik ve onun yapısı ile ilgili karşılaşmasını sadece bilinçli yapısı ve nesnelere karşı mesafeli anlamlandırmaları konusunun dışında, gerçekliği nasıl algıladığı, anlamlandırma çözümleme süreçlerinde ona nasıl bir hakikat kazandırdığı ve

daha sonra bu hakikati nasıl gerçekliğe dönüştürerek yaşam tasarımı oluşturabildiği irdelenmelidir. Gerçekliğin bilinç ile ilgili yapısını, Saf Aklın Eleştirisi adlı kitabından tam algı kavramı çerçevesinde düşünen Kant, aynı zamanda düşünmenin sınırlarını belirleyerek aklın işlevini kategorileri ile tanımlamış, öznel gözüken bu bilinçli yapının güvenilirliği sorgulanmıştır. Bilinç açıklamalarının yetersizliği, Leibniz'in farkındalıksız algı olarak tanımladığı bilinçdışına dikkatleri çekmiştir. Bilinçli yapı ve bilinçdışına ait algıların irdelenmesine olanak veren Alman idealizmi temsilcilerinden, Fichte, zihinsel süreçler sonucu ben/ben olmayan kuramı ile bilincin diyalektik süreçlerine ve eylemin nasıl gerçekleştiğine işaret etmiştir. Son olarak Hegel, Tinin Fenomenolojisi adlı eserinde, algı, bilinç ve öz bilinç belirlenimlerinde insan zihninin işleyişine dikkat çekerek, özellikle algı bölümünde, öznenin kendisi dışındaki gerçeklik alanı, nesneler dünyası ile girmiş olduğu diyalektik ilişkiyi gözler önüne sermiştir. Öznenin bilinçli durumları dışında bilinçdışı kazanımlarının, gerçekliğin yapısını nasıl kurduğu, Jung'un kolektif bilinçdışı kavramının gerçekliğe nasıl bir yapı kazandığı önemli gözükmektedir. Tüm bu eksende, günümüz gerçeklik tartışmaları, özne ve onu anlamlandırmaları çözümlemeleri etrafında tekrar şekillenmeye başlamıştır. Buna göre 2016 yılında Oxford üniversitesi post-truth kelimesini vurgulayarak gerçekliği kuran özneye dikkat çekmiştir. Bu kavram aynı zamanda öznel değerlendirmelerin, nasıl gerçekliğin tasarımı olduğunu da anlatmaktadır.

*TEKHNE*DEN TEKNOLOJİYE
GÜNÜMÜZDE HEIDEGGER ELEŞTİRİLERİ

Derya Önder
Doktora Adayı, İstanbul Üniversitesi

On dokuzuncu yılın ortalarına dek felsefi açıdan büyük bir ilgi görmeyen teknoloji meselesine bakış, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra farklı bir perspektif kazandı. 1920'lerden itibaren Ortega Y Gasset, Nikolay Berdayev, Oswald Spengler, Ernst Jünger ve Ernst Cassirer ve başka düşünürler "kültürün teknolojileşmesinin anlamı ve sonuçları"na dair düşünce geliştirdiler. İkinci Dünya Savaşı'nda ilk kez atom bombasının kullanılması ise meseleyi tamamen başka boyutlara taşıdı.

Alman filozof Martin Heidegger de ilk eserlerinden başlayarak konuyu Grekçe "tekhne" ve hakikat ilişkisi üzerinden örtük biçimde ele almaya başlamıştı. Ancak 1950'lerden itibaren konu Heidegger için ayrı başlıklar oluşturacak kadar ciddi bir mesele haline geldi.

Heidegger özellikle iki metinde, "Bremen Konuşmaları" adı altında 1949 yılında yaptığı "Die Frage Nach der Tekhnik" [Tekniğe Dair Soruşturma] ve besteci Conradin Kreutzer'in 175. Yıldönümü nedeniyle yaptığı "Messkirch Anma Konuşması"nda, ikincisinde teknoloji – insan – felsefe ilişkisinde daha radikal ve etkili bir çizgi izlemek üzere, kendi bakış açısına göre belirli tehlikelerin altını çizdi.

Heidegger'e göre, "Teknolojik Kültür", Geç Modern Dönem olarak nitelendirilen 1950'ler, 1960'lardan sonra insan yaşamı için belirleyici olmuştu. O, ortaya çıktığı haliyle teknolojiyi, "modern teknoloji" olarak nitelendirip "antropolojik" ve "araçsal anlamlar" olmaları açılarından reddetti ve kendi yaklaşımını ise "teknolojinin özü" olarak adlandırdı.

Ölümünün üzerinden 40 yıldan fazla bir süre geçen Heidegger'in konuya yaklaşımı değişik zamanlarda farklı eleştirilere maruz kaldı. Teknolojinin büyük bir hızla ikiye belki üçe katlandığı, gündelik hayatı adeta bir sarmaşık gibi kuşattığı son yıllarda "Teknoloji Eleştirisi" yeniden gündeme

geldi. “Teknoloji felsefesi”, ayrı bir inceleme alanı olarak felsefede yerini almaya başladı. Meseleyi alan kişilerin bir kısmı Heideggerci bir yaklaşım sergilerken, bir kısmı ona yönelik yapıcı eleştiriler getirdi, bir kısmı ise tamamen karşısında yer aldı.

Eleştirilerin ağırlıklı geldiği nokta “Teknolojik Özcülük” olarak nitelendirilirken Herbert Marcuse’un öğrencisi olan Andrew Feenberg’in Heidegger’e yönelik “tarihdışıcılık”, “Substantivizm (veya Fatalizm)” ve “tek-boyutlulukçuluk (one-dimensionalism)” olarak şekillendirdiği üç itirazı, daha geniş ama büyük oranda bu noktaları temel alan başka eleştirel alanlar oluşmasına da yol açtı. Elbette bu eleştiriler de kendi karşı-eleştirilerini doğurdu ya da Heideggerci yaklaşıma yeni destek alanları açtı. Konuyla ilgili çift taraflı tartışmaların günümüzde de artarak sürdüğünü söylemek yerine olacaktır.

Bu bildiri, bugün her zamankinden daha fazla iç içe olduğumuz, yaşama ve düşünme biçimlerini neredeyse doğrudan etkileyen teknoloji konusuna hem Heidegger’in “tekhne” düşüncesi üzerinden mevcut koşulları dikkate alarak yeniden bakmak hem de Heidegger’e yönelik eleştiriler çerçevesinde yeni bir değerlendirme oluşturabilmeyi hedeflemektedir.

GELENEKSEL OLMAYAN PLATONCU MATEMATİK FELSEFELERİNDE MATEMATİK NESNELER

Dilek Kadıoğlu
Doktora Öğrencisi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Matematiksel Platonculuk genel olarak matematik nesnelerin var olduğunu kabul eden görüştür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, geleneksel görüşten ayrılan çeşitli Platoncu görüşler geliştirilmiştir. Bu görüşlerin kendi matematik nesne anlayışları vardır. Bu makalede üç farklı felsefi yaklaşım değerlendirilecektir. Bunlar Küme-Kuramsal Realizm, Eksizsiz veya Güçlü Platonculuk ve Yapısalcılıktır.

ÖZNEDEN NESNEYE, NESNEDEN ÖZNEYE:
ÖZDEŞLİK PROBLEMİ

Egemen Seyfettin Kuşçu
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi

Çağdaş ontoloji tartışmaları içerisinde özdeşlik konusu özel bir başlık olarak dikkat çekmektedir. Ancak özdeşlik dendiğinde genellikle öncelikle kişisel özdeşlik (özne, insan, birey özdeşliği) anlaşılmakta, ikinci olarak da aslında özneyi de içerebilecek şekilde düşünülebilecek olan nesne özdeşliği söz konusu edilmektedir.

Oysa bu tartışmalara temel oluşturan özdeşliğin ne olduğuna (ya da olabileceğine) ilişkin tartışmalar genellikle atlanarak ve özdeşliğin yalnızca biçimsel (formel) bir konu olduğu kabul edilerek, yalnızca "özdeşlik vardır ya da yoktur" ikiliği şeklinde anlaşılarak temel kabuller biçiminde kuramların temeline yerleştirildiği görülmektedir.

Bu çalışma her iki bağlamda da (nesne ve özne özdeşliği) düşünülebilecek özdeşlik konusundaki çağdaş ontolojik tartışmaları ele almayı hedeflemektedir. Böylece özdeşlik konusunun yalnızca "vardır ya da yoktur" ikileminde düşünülmemesi gerektiği, farklı özdeşliklerin söz konusu olabileceği ve bu sayede de hem özne hem de nesne özdeşliği tartışmalarında yeni bakış açılarının geliştirilebilmesinin mümkün olduğu gösterilebilecektir. Dolayısıyla öncelikle çağdaş ontoloji tartışmalarında özdeşlik konusundaki farklı bakış açılarına temel olması adına Leibniz Yasası olarak da bilinen özdeşlik yasası ele alınacak ve bu tek biçimli olduğu düşünülen yasanın dahi ne şekilde farklı ele alınabileceği incelenecektir. İkinci olarak söz konusu yasayı ihlal etmeksizin ne şekilde yeni açılımların sağlanabileceği tartışılacaktır.

Böylece farklı özdeşlik türlerinin tartışılabilmesine olanak sağlayan bir zemin ortaya konacak ve bu zemin üzerinde mutlak özdeşlik, kısmi özdeşlik, göreli özdeşlik, belirsiz özdeşlik, tür özdeşliği, birleşimci özdeşlik vb. hepsi

güncel ontolojik tartışmalarda yer edinmiş özdeşlik türleri ele alınıp karşılaştırılabilecektir.

Son olarak her ne kadar çalışmanın merkezi noktasını oluşturmasa da söz konusu farklı özdeşlik türlerinin kişisel özdeşlik, nesne özdeşliği, zamanda özdeşlik vb. tartışmalarda yeni bakış açılarının ortaya çıkmasına ne şekilde olanak sağladığı ele alınacaktır. Bu bağlamda özellikle zihin-beden özdeşliği, üç ve dört boyutlukçuluk, olanaklı dünyalar tartışmaları konunun problemler içerisindeki görünüşünün anlaşılmasına yönelik paradigmalar olarak kullanılacaktır.

ZAMAN FELSEFESİ:
ÖZNEL VE NESNEL ZAMAN

Feyza Ceyhan Çoştu
Dr. Öğretim Üyesi, Hitit Üniversitesi

Zaman, hem felsefe dünyası içerisinde hem de bir fizik konusu olarak bilim dünyasında çokça tartışılmış konulardan birisidir. Zamanın doğrudan deneyimlenemeyen bir olgu oluşu, bu meselenin çözümünün zorluğunu da beraberinde getirmektedir. İnsanın içinde kendini bulduğu bu zamanı anlaması, yorumlaması ve kendi yaşadığı zamanın üzerine çıkıp zaman üzerine konuşması kolay değildir.

Zamanla ilgili yapılan tartışmaların felsefe tarihinde iki farklı yönde seyrettiğini söyleyebiliriz. Bir grup filozof, zamanın, evren içerisinde deneyimlenen bir gerçekliğe sahip olduğundan hareketle, kozmolojik yanıtlarla zamanı anlama yoluna gitmiştir. Böyle bir zaman tasavvurunun odağında tabi ki evren ve evrenin unsurları ile zamanı ilişkilendirme söz konusudur. Bu zamanı yaşayan insan ve insanın zamanla ilişkisi, öncelikli bir problem değildir. Bu görüşte zaman, deneyimlenen fiziksel bir gerçekliktir ve zamanın bu ontolojik gerçekliğine nesnel/fiziksel zaman denilmektedir. Özne bu kozmolojik zamanın içinde, zamana göre şekillenendir.

Bir grup filozof ise zamanın özneden bağımsız olmadığını düşünerek zamanı anlamak için insan zihnine-ruhuna müracaat etmiştir. Yani zamanın, dış dünyada deneyimlenen nesnel gerçekliğinden ziyade, insan zihninin zaman algısını oluşturduğunu ve zamanın zihinle anlaşılabileceğini ifade etmişlerdir. Bu zaman anlayışında zihnin, dış dünyadaki nesne ve olaylardan bağımsız bir zaman bilinci vardır. Zihnin bir zaman bilincini var eden bu yönüne öznel/zihinsel zaman denilmektedir. Bu görüşte, özne, zamanla birlikte şekillenendir.

Birinci grupta zamanın her şeyden bağımsız ayrı bir varlığı olduğu düşüncesi hakim iken ve insanın zaman karşısında konumu birinci dereceden

önemli değilken, ikinci grupta ise zamanın varlığının insanın bilincine ait olduğu ve zihin ile zaman arasında bir ortaklık olduğu düşüncesi hakimdir.

Bu bildiride, felsefe tarihinde zamana ilişkin genel yaklaşımlar içerisinde kategorik bir ayrıştırma olarak zikredilen öznel zaman ve nesnel zaman kavramsallaştırmaları, felsefe tarihinde bu konuda öne çıkan filozoflar (Aristoteles, Augustinus, Newton, Kant) bağlamında ele alınacaktır.

GÖDEL'İN TAMAMLANAMAZLIK TEOREMLERİNİN ARDINDAN MATEMATİĞİN TEMELLERİ TARTIŞMALARI

Mehmet Arslan – Selvi Elif Gök
Arş. Gör. – Dr. Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Bu çalışmada Gödel'in 1931 tarihli "*Principia Mathematica* ve İlişkili Dizgelerin Biçimsel Olarak Kararlaştırılamayan Önermeleri Üzerine" adlı makalesinde ispatını verdiği tamamlanamazlık teoremlerinin, matematik felsefesinde üç temel yaklaşım olan mantıksalcılık (İng. Logicism), biçimselcilik (İng. Formalism) ve görüselcilik (İng. Intuitionism) bağlamındaki yansımaları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın odağında ise matematiğin temellendirilmesi tartışmaları bulunmaktadır. Çalışmada ilk olarak Frege ve Russell'ın mantıksalcılığını ve Hilbert'in biçimselciliğini matematiğin temelleri üzerinden ele alacağız. Ardından Brouwer'in matematiğin temellerine ilişkin geliştirmiş olduğu görüselci yaklaşım irdelenecektir. Daha sonra, bu üç matematik felsefesi ekolünün temel tezleri ile Gödel'in tamamlanamazlık teoremlerinin bir arada düşünülmesinin ne gibi sonuçlar doğurduğunu irdeleyeceğiz. Umuyoruz ki, bu çalışma Gödel'in tamamlanamazlık teoremleri hesaba katıldığında, görüselciliğin, mantıksalcılığın ve biçimselciliğin temel tezlerinin savunulamaz olduğunu gösterecektir. Diğer taraftan, Gödel'in tamamlanamazlık teoremlerinden sonra matematiğin temelleri açısından hala savunulabilir olan yaklaşımlar ve bu yaklaşımlardan biri olarak görülebilecek Kantçı matematik anlayışının sunabileceği imkânlar tartışılacaktır.

FENOMENAL ÖZNE VE
KİŞİ ÖZDEŞLİĞİ PROBLEMİ

Murat Arıcı
Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi

Bu çalışma kişi özdeşliği problemine getirilen yaklaşımların analizine "fenomenal özne" kavramının merkezini oluşturduğu bir çerçeveden temel bir katkı sunma, ya da yeni bir yaklaşım getirme amacı taşımaktadır. Kişi özdeşliği problemine yönelik sunulan yaklaşımları temel olarak beş başlık altında gruplayabiliriz: "Bedensel süreklilik," "zihinsel süreklilik," "psikolojik süreklilik," "bilinç devamlılığı" ve "kendiliğin tümden inkarı" yaklaşımları. Bu makale, kişi olmanın temel ayırt edici unsurunun "fenomenal özne" olduğunu ve bu öznenin "tözel" bir ontolojik yapıya sahip olduğunu iddia etmektedir. Çalışma bu iddiayı bir ana argüman ile temellendirdikten ve düşünce deneyleri ile doğruluğunu test ettikten sonra bahsi geçen beş yaklaşımı bu merkezi iddia çerçevesinden tek tek ele almaktadır. Bu minvalde makale, art zamanlı kişi özdeşliği problemine getirilen bedensel süreklilik yaklaşımını savunmanın güçlüğüne işaret etmekte, zihinsel süreklilik yaklaşımının ise belirsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldığını öne sürmektedir. Ayrıca makale, psikolojik süreklilik yaklaşımının analitik davranışçılığın yüzleşmek zorunda kaldığı iç dünya ve qualia sorunuyla başa çıkamadığını iddia etmekte ve bu noktada Derek Parfit'in görüşlerine özel bir önem atfetmektedir. Makale John Locke'ın öncülüğünü yaptığı bilinç devamlılığı yaklaşımına sempati beslemekle birlikte bu yaklaşımın iç çelişkilerine işaret etmekte, tözel bir fenomenal özne ile özbilinç arasında olması gereken metafizik ilişki belirlenmeksizin söz konusu yaklaşımın ikna edicilikten uzak olduğunu öne sürmektedir. "Kendiliğin tümden inkarı" şeklinde adlandırabileceğimiz son yaklaşımı ise bu makale, David Hume'un kendilikle ilgili olarak öne sürdüğü "demet teorisi" ile birlikte ele almakta ve bu yaklaşımın en temel sezgilerimizle çeliştiği ve "ben hissi" gerçekliğini görmezden geldiği için savunulamayacağını ileri sürmektedir. Son olarak bu çalışma, Bernard Williams'ın kişi özdeşliği ile ilgili

felsefi sezgilerimize yönelik ortaya koyduğu dikotomik analizi, yine fenomenal özne nosyonu ile tahlil etmekte ve hem kişinin eş zamanlı belirleniminde hem de art zamanlı özdeşlik probleminin analizinde "beden" ile ilgili sezgilerin daha kuvvetli olduğu tespitini yadsımakta ve bu tespitin düşünce deneyinin yanlış dizayn edilmesinden kaynaklığını iddia etmektedir.

CETERIS PARIBUS LAWS
IN DISPOSITIONAL ESSENTIALISM

Ömer Fatih Tekin
Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi

Laws of nature play a central role in the philosophy of science; some philosophers have thought that laws of nature consists of strict laws, and that these strict laws are universal and exceptionless (e.g., Schurz, 2002, p. 351). However, we have seen that there is a vigorous discussion among philosophers of science (e.g. Lewis, Armstrong and so on) about what kind of laws have been used, especially in laws of nature of the 'special' sciences, (that is to say, sciences apart from fundamental physics). It can be thought of as an alternative to the strict laws: this is often called the 'ceteris paribus condition' or 'proviso' (Reutlinger, Schurz, & Huttemann, 2011, §. 2.2).

This paper divided into two main chapters: the first chapter is concerned with three different views of laws of nature (regularity theory, nomic necessitation and dispositional essentialism). The second and the main chapter of the paper relates to connection between dispositional essentialism and ceteris paribus laws. Ceteris paribus laws can be allowed by this view. As we can see, except for the first section, we are investigating ceteris paribus laws throughout the thesis. The main aim of this thesis, therefore, is very clear: whether ceteris paribus laws can stand in any view.

The aim of the first chapter of this thesis is to outline three different laws of nature: namely, regularity theory, nomic necessitation and finally, dispositional essentialism. In this chapter, I examine what laws generally are, and the relations between instantiations of laws and laws themselves. In this chapter, I investigate the ontological status of the laws. What we can say about regularity theory is that there is no physical necessity in this law of nature. Regularity theorists claim that the law is a collection of the instances, and nothing more, since there is not any kind of ontology in the law itself, rather than being the totality of instances. There is an alternative view of the

laws of nature that goes against regularity theory, namely nomic necessitation. This view is different from laws being mere collections of instances (as in regularity theory). In nomic necessitation, there is a necessary physical connection between instances and laws. David Armstrong (especially 1983) is a proponent of this view. There is a basic problem in the laws of nature regarding how we know the relation between instances of a law and the law itself. Armstrong solved this problem by the introduction of universals. The final view in the first part is presented by Bird (1998, 2007). This is called dispositional essentialism. In dispositional essentialism, the relation among properties can be essentially dispositional. Here laws are necessary. Recall at this point that, although Armstrong provides a "view of laws that tied laws to the presence of contingent necessitating relations among universals" (Psillos, 2002, p. 161; italics original), laws of nature are still contingent in his account. In Bird's view, however, laws are ultimately necessary. This challenge from the contingent to essential nature of laws has been achieved by the idea that all properties have dispositional essence, as opposed to Armstrong's view that all properties are categorical.

In the second chapter, I aim to describe to connection between ceteris paribus laws and dispositional essentialism. I will investigate Bird's view and cp-laws as a positive attribution to the view. In this view, a dispositional law is established by conditional analysis. However, there are some counterexamples, which make the dispositional essentialist laws fail. These are finks and antidotes. Bird argues that this is not a disadvantage of the view; rather, this can be seen as a positive aspect of the dispositionalist view. In this view, there are not only universal laws, but also exclusive cp-laws by means of finks and antidotes. In light of this, ceteris paribus laws are allowed for the dispositional essentialist view. "According to dispositional essentialism, the laws of nature can be explained by taking natural properties to be essentially dispositional" (Bird, 2004, p. 1). Therefore, we will see ceteris paribus laws in Bird's view of dispositional essentialism as a positive aspect.

MATEMATİK NESNEYE NE OLDU?
MATEMATİKSEL NESNE HANGİSİ?

Özgüç Güven
Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

20. yüzyılda matematiğin temellendirilme çabaları başarısız olduktan sonra matematiksel nesnenin neliğine yönelik araştırmalarda geri çekilme yaşandı. Matematiksel nesne hakkında ontik ve epistemik tartışmalar yerine matematiksel etkinliğin yapısı, matematiksel bilginin değişimi hakkındaki soruşturmalar gündeme geldi. Matematiksel nesne, genel dile getirilişi ile matematikte ortaya çıkan soyut bir nesneye gönderim yapsa da, bir nesnenin matematiksel nesne olması için nelerin gerekli olduğunu belirleyen kural koyucu bir açıklama bulunmamaktadır. Bu çerçevede konuşmamızda ileri süreceğimiz sav, matematiği temellendirmeden matematiksel etkinliğin yapısına geçişin nedenlerinden birinin matematiksel nesnenin ne olduğu konusundaki belirsizlik olduğudur. Matematikte birbilerinden farklı yapıda türlü nesnelerin ortaya çıkışı sözgelimi bağıntı olarak, tanımlı bir şey olarak, özellik olarak, işlev olarak vb. kuşatıcı bir nesne anlayışının ortaya konulmasını engelliyor görünmektedir.

DOĞANIN VE BİLİMİN SOSYAL İNŞASININ SINIRLARI ÜZERİNE

Özgür Aktok
Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Bilim felsefesinde Sosyal İnşacılık (Social Constructionism), yirminci yüz yılın ikinci yarısında, postmodern bir düşünce ikliminde, klasik bilim sosyolojisinin ve felsefesinin bir eleştirisi olarak ortaya çıkan ve bilim teorilerinin özerkliğini sorgulayan bir düşünce akımıdır. Geç kapitalizmin, bilimsel araştırmaları aydınlanmanın bağımsızlık idealinden daha da belirgin biçimde uzaklaştırmasıyla birlikte klasik bilim sosyolojisi bilimin toplumdaki statüsü ve işlevini açıklamakta gittikçe artan güçlüklerle karşılaşırken, sosyal inşacılık, bilimsel teorilerin, ait oldukları sosyal bağlamdan yalıtılarak onlara sözde bir özerklik atfedilmesinin bir hata olduğunun altını çizerek sahneye çıkar: Sosyal İnşacılığa göre, bilimsel teoriler de, tıpkı diğer sosyal üretimler gibi sosyal olarak inşa edilmekte ve bu teorilerin içeriği de bu inşadan payını almaktadır, dolayısıyla onlara diğer sosyal üretimler karşısında epistemik ya da ontolojik bir ayrıcalık tanımak temelsizdir. Bu sunumda, sosyal inşacılığın klasik bilim sosyolojisinin eksikleriyle ilgili doğru bir saptamadan yola çıkmakla birlikte, yanlış sonuçlara vardığı öne sürülmektedir. Sosyal İnşacılığın en temel sorunlarından birisi, kendi düşüncesinin anahtar kavramı olan 'inşa' kavramını felsefi olarak muğlak bırakmış olmasıdır. Bu akımın önde gelen yazarlarının bu temel kavramı kullanma biçimine sadık kalındığında, neredeyse Hegelci bir 'gerçekleştirme' (Verwirklichung) anlamı taşıdığı ortaya çıkmakta, bu durumda ise bilimin ve bilimsel teorilerin toplum tarafından inşa edildiği yönündeki cüretkâr iddia, pek çok karşıt örnekle karşılaşarak temelsiz kalmaktadır. Çünkü toplum ile doğa ve bilim teorileri arasında böylesine kaba, doğrudan bir inşa ilişkisi yoktur ve doğa, toplumun onun üzerine giydirdiği sosyal kavramsal şemalara yeri geldiğinde direnç göstererek bu şemaları geri püskürtmektedir. Diğer yandan sosyal inşacılığın eleştirdiği klasik bilim sosyolojisinde iddia edildiği gibi toplum bilim ve doğa karşısında tamamıyla

edilgen ve olumsuz bir role de sahip değildir ve sosyal kavramsal şemalar belli ölçüde kurucudur. Bu durumda, toplum ile doğa arasında toplum ile doğayı bize kendi anlatısı içinde sunan bilimin arasındaki ilişkiyi ne sosyal inşacılıktaki gibi etken bir tek yönlü 'inşa' ilişkisi olarak, ne de klasik bilim sosyolojisinde olduğu gibi edilgen bir tek yönlü 'yansıma' ilişkisi olarak düşünmelidir: Onu, daha çok diyalektik bir ilişki biçimi olarak yeniden sorunsallaştırmak gerekir.

ZAMAN VE MEKÂN BAĞLAMINDA ÖZDEŞLİK İLKESİNE BAĞLI BİLGİNİN İMKÂNI

Saliha Keleş Türkyılmaz
Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi

Bilginin konusu olarak 'şey', ontolojik manada 'var olan' iken epistemolojik manada 'doğru olan'dır. Bu husus 'var olma' ile 'var olma yargısı'nı birbirinden ayırmaktadır. Var olan, bir yargıdan bağımsız olarak ama bir yargının konusu olarak vardır. Var olana dair yargı ise var olana bağımlı olarak vardır. Buna göre bilgiyi meydana getiren düşünce, varlık sayesindedir. Fakat varlık, düşünce sayesinde değildir. Bu durum göstermektedir ki, varlık akla konu olmakla birlikte akıldan bağımsız olarak da var olandır. Düşünce, bu var olandan yola çıkmak suretiyle oluşmaktadır. Yani düşünceye sebep bir varlık, aklın çıkış noktasıdır. O halde var olana olan bu bağımlılığı dolayısıyla düşünce ile varlık arasında bir uyum olması muhtemeldir. Aristoteles bu uyumu varlık ve düşünceye dair mutlak bir ilke olarak öne sürdüğü 'özdeşlik' ile ifade etmektedir.

Özdeşlik Aristoteles'in ele aldığı manada, değişme prensibinin içinde değişmeyen bir şey arayışıdır. Bu değişmeyen şey, değişenlerden farklı olarak zaman, mekân ve durumdan bağımsızdır. Kategorik ayrımlar göz önüne alındığında kendisine nitelikler yüklenen şey, değişmeyendir. Aristoteles'e göre yüklemlemenin yapıldığı varlık kategorisi özü de içinde barındıran tözdür. Ona göre "töz dışında öteki nesnelerden hiçbiri 'ayrı-başına' değil"dir. Tek başına var olabilen sadece tözdür. Töz dışındaki her şey tözle birlikte varlık bulur. Bu durumda tüm var olanlar bir töze yüklenmek durumundadır. Töz, çeşitli özelliklerle donatılabilmekte ancak temelde sabit bir öz taşımaktadır. Buna göre, öze dair nitelikler (per se) zaman-mekân-hal akışı içerisinde değişime tabi iken, kendisi olarak öz değişmeyendir. Bir nesne için A zamanında B mekânında C durumunda, sözgelimi f(n+1) olması hali, X zamanında Y mekânında Z durumunda farklılaşabilmektedir. Ancak nesnede

onu o yapan ve onun nitelik kazanmasında yüklem görevinde bulunan bir öz, mesela ‘n’, her durumda aynı kalmaktadır.

Ancak açık bir bulgu, zaman ve mekânın varlığın üzerindeki reddedilemez etkisidir. Ne zaman ne de mekân tek bir gerçeklik üzere bulunmaktadır. Gerçekliğin algısal manada ayırt edilemez bir dairenin döngüsünde çevrelenmiş olduğu söylenebilir. Bu döngüde birleşen basit gerçeklikler çözümlenemez çelişkiler haline bürünebilmektedir. Bu durumda Aristoteles’in özdeşlik ilkesi ile öne sürmüş olduğu varlık-düşünce uyumu aklın bilgide çıkış noktasını oluşturan algı göz önüne alındığında nasıl açıklanmalıdır? Değişmeyen n durumu olarak öz, f(n+1) durumu için epistemik anlamda aslında hangi değişmezin ifadesidir? Bu manada özdeşlik ilkesi, ontolojik değişmezliğin mi yoksa epistemolojik değişmezlik arayışının mı temelidir? Bir diğer deyişle, bilgi, var olanın değişmezliğini mi yoksa varlığa bağımlı aklın algılama biçiminin değişmezliğini mi ifade etmektedir?

ARİSTOTELES'İN MEGARA OKULU ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA HARTMANN VE HEIDEGGER'İN "MODALİTE" ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Saygın Günenç
Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi

Ontoloji'de "modalite" konusu, felsefenin daha popüler olan konuları yanında yeterli ilgiyi görmese de, felsefenin ana disiplini denebilecek ontolojinin temel düşünme alanıdır. Modalitenin esas problemlerinden biri olan dynamis-energeia (imkan/kuvve-etkinlik/edimsellik) problemi felsefe tarihindeki belirleyici niteliğiyle bu açıdan çok önemlidir. Pek çok filozofun sistemlerinin ana ilkeleri bu problemin çözülmesine dönük gayretlerin sonucunda somutluk kazanır. Heidegger ve N. Hartmann da bu konuda, felsefelerinin özü denebilecek görüşler ortaya koymuşlar, felsefe tarihinin sağladığı olanakları en iyi şekilde kullanmışlardır.

Hartmann da Heidegger de modalite ile ilgili tartışmaların, Helenistik ve Geç Skolastik dönemde olduğu gibi, mantık alanına sıkıştırılmasına karşı çıkarlar. İkisi de varlık probleminin düğümlendiği noktalardan biri olarak dynamis-energeia sorusunun ancak kuşatıcı bir ontolojik düzlemde ele alınabileceğini düşünür. Bu nedenle, Heidegger Dasein'ın, Hartmann da en genel anlamıyla varlık sferlerinin olma tarzlarının araştırılması için, ontolojik düşüncenin ana kaynaklarından Aristoteles'e geri dönmeyi ve onunla hesaplaşmayı zorunlu görürler. Hartmann'ın ve Heidegger'in akıl yürütme yolları her ne kadar karşıt yönlerde ilerlese de, modalitenin esas kavramlarından biri olan dynamis söz konusu olduğunda Aristoteles'in en baştan salt mantıksal olan dynamis türünü dışlaması ikisi için de ortak bir hareket zemini sağlamaktadır. Gerçekten de, Metafizik'in Δ kitabında, dynamis ile bağıntılı olmayan (ou kata dynamin) "mümkün" (dynaton), dynamis ile bağıntılı olan (kata dynamin) "mümkünden" ayırt edilir (1019b33). Yalnızca ikincisi, ontolojik bir incelemenin konusu olabilir. İlki ise varolan olarak varolanın modusu değil ama yargılarda belli bir modusla ilişkili olarak (mümkün, zorunlu vb.) doğru ya da yanlış olmanın imkânını ilgilendirir.

Bu mantıksal alanda, dynamis ancak karşıtı aracılığıyla tanımlanabilir. “Olanaksız olan, karşıtı zorunlu olarak doğru olandır”. Dolayısıyla karşıtı zorunlu olarak yanlış olmayan yargı “mümkün” olur (1019b20). Doğruluğun mümkün olması durumu, hakiki “mümkün olma” veya varlıkla ilişkili imkan/kuvve değildir. Ancak mantığın alanından kendini gösteren imkan ile ontolojik imkan/kuvve arasında ne gibi bir ilişki vardır? Yargıların içeriği (logos) ile yargıların mantık alanındaki varlığı arasındaki ayrımın niteliği nedir? Bu noktada, Hartmann ile Heidegger logos ve aletheia bağlamında dynamis kavramını nasıl irdelemektedir?

ii) Sadece dynamis ve energeia değil süreç olarak hareketin de devreye girmesiyle iki modalite kavramı daha, zorunluluk ve olumsallık, karşımıza çıkar. Aristoteles bu aşamada, Heidegger’in deyişiyle “sorunun asıl içeriğini” (den sachlichen Gehalt der Frage) geliştirmek için, Megara Okulu’nu eleştirir. Hartmann ve Heidegger, Megara Okulu’nun felsefe tarihi kitaplarında eristik niteliğinden dolayı küçümsenmesini doğru bulmadıkları gibi, bu tutumun konunun derinliğine bir şekilde kavranmasını da engellediği kanısındadırlar.

Bildirini amacı da bir yandan dynamis-energeia probleminin Aristoteles ve Megara Okulu’unda nasıl işlendiğini göstermek, bir yandan da Hartmann ve Heidegger’in felsefelerine farklı bir açıdan ışık tutmaktır.

TEMPORAL OLUŞ VE ZAMANIN ZAMAN-DIŞI YÖNÜ

Ali Suat Gözcü
Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi

Bu çalışmada, çağdaş zaman metafiziklerinde, özellikle süredurum teorisi, dört-boyutçuluk, A- ve B-teorileri gibi tartışmalarda karşılaştığımız sorunlardan biri olan temporal oluşun olanaklı olup olmadığı ve temporal parçaların zaman-dışı yönleri üzerinde durarak, oluşun temporal bağıntılarla sağlandığını ve temporal parçaların kendi başlarına alındıklarında zamansız olup olmadığını sorunu üzerinde duracağız.

IN DEFENSE OF METAPHYSICS:
BUT HOW? HARMAN VS. WOLFENDALE

Sümeyye Parıldar
Dr. Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi

Metaphysics is usually claimed to decline after Kant. Recent debates on possibility of metaphysics introduced renewed readings of metaphysics and the theorization of the 'object'. Speculative Realism is the target for my presentation on possibility of metaphysics and Graham Harman is the essential figure for my approach to object. With his criticism over Harman's speculative realism, Peter Wolfendale triggered a separation inside speculative realists. Both Harman and Wolfendale defend possibility of metaphysics. Harman's metaphysics is shaped by a special rendering of Heidegger on objects. Object being the central concept, this theory is also named OOP (Object Oriented Philosophy). Wolfendale on the other hand, argues that Harman's theory of object offers too vague a definition of object which eventually makes object unknowable. This, according to him, creates an incoherent stance for Harman as this vague definition of object creates a return of unknowable noumen of Kant.

This presentation will focus on the concept of object explained by Harman at first stage. The second stage will discuss Wolfendaleian criticism whether Harman's objects are Neo-Kantian noumen. Third stage compares Wolfendale and Harman on their defense of metaphysics. The final stage will be completed by discussing whether epistemic clarity of objects are intrinsic to a defense of metaphysics. Thus the aim of the conclusion is to discuss relation of theory of objects and their epistemic value in relation to defense of metaphysics. This eventually will also lead us to the legitimacy of Wolfendale's criticism of Harman.

GERÇEKÇİLİK/İDEALİZM İKİLEMİNİ AŞMAK: WITTGENSTEINCI BİR ÇÖZÜM DENEMESİ

Umut Morkoç
Dr. Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi

Gerçekliğin yapısını anlamaya yönelik kadim felsefi sorgulamanın 20. yüzyılın başından itibaren, dil ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi merkeze alan bir mecraya evrildiğini söyleyebiliriz. Sıklıkla "dilsel dönüş" olarak adlandırılan, felsefenin sorularının esasen dilsel sorular olduğunu ve dolayısıyla bu sorulara yanıt aranırken dile yönelik bir sorgulamanın yapılmasını salık veren felsefi tutum bu gidişatta belirleyici olmuştur. Ludwig Wittgenstein, felsefe yapma tarzına ilişkin andığımız bu değişimin kurucu figürlerinden olması sebebiyle dil ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemli bir figürdür; ancak Wittgenstein'ın bu tartışmadaki önemi, tartışmanın yürütüldüğü düşünsel dünyanın kurucu figürlerinden birisi olmasıyla sınırlı değildir. O aynı zamanda, gerek erken dönemiyle gerekse geç dönemiyle, dil ile gerçeklik arasında nasıl bir bağ olduğuna dair kuvvetli savlar ileri sürer.

Wittgenstein, felsefesinin erken dönemini oluşturan temel eseri *Tractatus Logico-Philosophicus*'ta (TLP) ortaya koyduğu resim kuramıyla, dilin dünyayı resmettiğini söyler (TLP, 2.13-2.131-2.14-2.141). Başka bir ifadeyle, dil gerçekliğin bir taslağını yansıtır (TLP, 2.12). Bu resmetme, gerçeklik ve dilin aynı mantıksal biçime sahip olmaları sayesinde mümkün olabilmektedir. Çok genel bir şekilde ifade ettiğimiz bu sav resim olarak dilin, resmedilen olarak bir gerçekte temellendiğini söylemektedir. Buradan hareketle, erken döneminde Wittgenstein'ın dil ile gerçeklik ilişkisinde dilsel gerçekçi bir tutum takındığını söyleyebiliriz. Wittgenstein'ın bu tutumu üzerine inşa ettiği anlam kuramı, 20. yüzyılın ilk yarısında batı düşünce dünyasında oldukça etkili olmuştur; ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında Wittgenstein felsefesinde köklü değişimler meydana gelir. Bu değişimin belki de en önemli ayağını dil ile gerçeklik ilişkisine bakışı oluşturur. Erken döneminde dilin gerçekte temellendiğini söyleyen Wittgenstein geç döneminde, kurucu olanın dil

olduğunu iddia eder. Ona göre dil artık kendisinin dışındaki bir gerçekliğin resmi değil; bilakis gerçeğin kurucusudur. Geç döneminin temel eseri *Felsefi Soruşturmalar*'da (FS) "Bir şeyin ne tür bir nesne olduğunu söyleyen gramerdir" (FS, 373) derken, gerçek dediğimiz her neyse onun dilin mantıksal grameri içerisinde kurulduğunu söylemektedir. İlham Dilman'ın oldukça yerinde bir tespitle Wittgenstein'ın Kopernikçi Devrimi (Dilman, 2002) olarak adlandırdığı bu değişim, birçok düşünürün Wittgenstein'ın geç dönem felsefesini dil gerçeklik ilişkisi açısından dilsel idealist olarak nitelemesine yol açar. Ancak bu yaygın niteleme hem gerçekçi tutumun hem de idealist tutumun örtük olarak kabul ettiği dil-gerçeklik ayrımını bir kabul olarak benimsemektedir; oysaki Wittgenstein'ın geç döneminin sunduğu gramer ve yaşam biçimi kavramları dil ile gerçeklik arasındaki ayrılığı ortadan kaldırarak gerçekçilik/idealizm gerilimine yanıt olabilecek üçüncü bir yolun imkânını sunmaktadır.

Bu çalışmada, Wittgenstein'ın geç dönem felsefesinin dil gerçeklik ilişkisine dair, dilsel idealist ve dilsel gerçekçi olmayan yeni bir bakış açısı sunduğu iddiasının tartışmaya açılması hedeflenmektedir. Bunun için ilkin, erken dönem Wittgenstein felsefesinin dilsel gerçekçi tutumu açıklanacak; daha sonra, bu tutumun temel problemleri ve Wittgenstein'ın bu tutumdan vazgeçme gerekçeleri ele alınacak; son olarak, gramer ve gramerin içerinde şekillendiği yaşam biçimi kavramlarının dil ile gerçeklik arasındaki ayrımı ne şekilde ortadan kaldırdığı gerekçelendirilecektir.

*KHÔRA*NIN ÜÇ HÂLİ: TIMAIOS'TAN GÜNÜMÜZE BİR KAVRAMIN GÜZERGÂHI

Yasin Karaman
Arş. Gör., Ankara Üniversitesi

Yerleşik kabullerin aksine, Platon'un son döneminde bir yerde idealar, diğer yanda oluşa ve dönüşüme tâbi varolanlar olmak üzere, kurduğu ikili varlık yapısını dönüştürdüğü, varolan her şeyin taşıyıcısı olan üçüncü bir tür olarak khôra kavramını öne çıkararak sisteminin bizzat kendi müdahalesiyle sorguya çekildiği günümüzde daha yüksek sesle tartışılmaya başlamıştır. Ortaçağlardan bu yana en iyi bilinen, en çok yorumlanan diyaloğunun bu olmasına karşın, bu bariz olgunun neden yeterince incelenmediği, bir tür unutuluşa terk edildiği incelenmeye değer bir felsefe tarihi problemidir. Aslında bu kavrama yönelik, uzun bir süre iki temel yaklaşım olduğu söylenebilir: Ya Ortodoks bir Platonculuk adına, sırf ikili yapının zarar görmemesi için bu üçüncü türün (triton genos) yol açtığı ontolojik sorundan bahsetmeyip mesele göz ardı edilmekte, ya da khôra sözcüğü, Aristoteles'in *Fizik*'inde yaptığı gibi, düz anlamı öne çıkarılıp, ilginç bir biçimde yine Grekçe içinde bir çeviriyle "topos" olarak alınıp, Türkçede ve başka dillerde "yer, uzam, mekân" anlamına çevrilerek, üzerine düşünmeye değer bulmadan derhal kenara bırakılmaktadır.

Bu bildiride amacım khôra kavramının açık veya örtük olarak, Platon ve Aristoteles'in yanı sıra Kant, Kristeva ve Derrida'nın elinde nasıl kullanıldığını ve felsefe tarihi içinde anlamının nasıl bir dönüşüme uğradığını göstermek olacak.

FELSEFİ PROBLEMLERE
TOPOLOJİK BİR YAKLAŞIM

Zafer Gündüz
Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi

Varolanın bir problem olarak diğer varolanlar ile ilişkisi, varolanı kavrayan ve anlamlandıran özne ile ilişkisi felsefenin alt disiplinleri tarafından sürekli gündemde tutulmuştur. Bu tartışmalar çağımızda bilimin teorik ve pratik olarak gelişmesi ile öznenin de kendisinin içinde sürüklendiği bir "saf sirkülasyon durumuna" evrilmektedir.

Bir problem olarak varlık konusunu hangi disiplin içerisinde ele alırsak alalım temel bir önerme\başlangıç üretme gerekliliği\kabulü içerisinde olduğumuz için varlık\varolan istenilen ve sınırlı bir anlam döngüsü içerisine sıkışmaktadır. Bu sınırlandırma ile probleme yönelik, istenilen bir anlamda, çözümün aktarımı şekillenme yaşar. Vico "öğretiler başlangıçlarını inceledikleri meselelerin başlangıcından almalıdır" diyerek, sınırlı ve istenilen anlamı ve Batı düşüncesine sınırlılık katan yöntemi belki farkında olmadan samimiyetle açıklamıştır. Zira kendisini bir problem olarak dayattığı zaman başlangıç\temel önerme yalnızca basit bir yönelme, çalışma şekli olmaktan çıkar. Pragmatik, teorik ve nedenselliğin gerektirdiği bir içerik kazanır.

Başlangıç/temel önermenin sınırlandırma, konumlandırma ve istenilene yönlendirme gibi olumsuz içeriği olsa da biçimsel açıdan faydası da kabul edilmelidir. Ele alınan problemin boyutlarının sınırlandırılma isteği ve çözüme yönelmesi gerekliliği, bu konumlandırmayı biçimsel olarak zorunlu kılmaktadır. Öznenin kendisini dâhil etme isteği taşıması ile bu yakınlaşma çözüme götürecek deneyimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir aşama olarak görülecek bu deneyimlerin iki farklı katkısı bulunmaktadır. Birincisi ve en basit\saf olanı problemin çözümü için yanlışlanabilecek durumların ortadan kaldırılmasıdır. Böylece aşamalı bir şekilde istenilen çözüme yönelinir. İkincisi ve tarihsel olarak varolanın\Varlık'ın unutulmasının nedeni olan öznenin kendisini dâhil etme isteğidir. Özne bu dâhil etme isteği

ile kendisini deneyimin içerisinde önceller. Böylece problem olarak ele alınan ve yönelinen, özneye ait bir sınır içerisinde varlığını oluşturur ve çözüm artık aidiyetini özneye borçlu hale gelir. Varolana yönelik öznenin kendisini bu şekilde öncelemesi, felsefe tarihi ve felsefi problemler için karmaşık tanımlamalar yapılmasına ve varolanın kavranılmasında zorunluluklar üretilmesine neden olmaktadır. Problem olarak ele alınacak her şey daha baştan bir sınırlılık içerisine hapsedilerek veya hapsedildiği kabulü yapılarak, varolanın anlaşılırlığı belirsizleştirilmektedir.

Bu çalışmadaki amaçlardan biri, Boudrillard'ın "saf sirkülasyon durumu" olarak ifade ettiği varolana yönelik anlamama ve varolanı kendisinden uzaklaştırma çabasını ve bu çabanın içeriğini açıklayarak, teknoloji ve bilimin gelişmeleri üzerinden varolanı bu belirsizleştirmeden kurtaracak niyeti ortaya çıkarmaktır. Varolana yönelik topolojik bir açıklama ile yapılan araştırmalarda hareketin ve değişimin durağan ve değişmez olma yöneliminin geçersiz olduğu tespitleri yapılmaktır. Diğer amaçlardan biri de bu tespitlerin felsefe alanında karşılığının kurulup kurulamayacağı ve felsefi problemleri ele almada yaşanan belirsizliğin giderilmesine katkısı olup olmayacağı tartışması yürütmektir.

MODERN FİZİK AÇISINDAN ŞİMDİCİLİK'İN İMKÂNI

Zikri Yavuz
Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi

Çağdaş zaman felsefesinin genel olarak iki ana akıma ayrıldığını söyleyebiliriz: A ve B zaman teorileri. A zaman teorisi aynı zamanda şimdicilik, kipli, dinamik teori, B zaman teorisi ise kipsiz, statik ve dört boyutlu teori olarak da adlandırılır. Buna göre A zaman teorisi zamanı meydana getiren unsurların gelecek, şimdi ve geçmiş zaman kipleri olduğunu ileri sürerken, B zaman teorisi ise bunların öncelik, sonralık ve eşzamanlılık belirlenimleri olduğunu iddia eder. A zaman teorisi B zaman teorisinin temel ayrımlarını kabul etmekle birlikte, bunları yeterli görmeyip zamanda gelecekten geçmişe doğru bir akışın olduğunu iddia eder. Zamansal kiplerin zamanın özüne ait olduğunu bunlar olmaksızın zaman hakkında anlamlı bir ifadede bulunulamayacağını söyler. B zaman teorisi ise zamansal akışı bize sağladığı düşünülen zamansal kiplerin dış dünyada bir varlığının bulunmadığını, hepsinin zihnimizin birer ürünü olduğunu iddia eder. A zaman teorisine göre şimdiki zaman diliminin gelecek ve geçmişe göre ontolojik bir önceliği ve ayrıcalığı varken, B zaman teorisine göre bütün zaman dilimleri eşit gerçekliğe sahiptir. Gelecek, şimdi ve geçmiş eşit ontolojik gerçekliğe sahip ve simetrik bir yapıdadır. Şimdiki anın diğer zaman dilimlerine göre bir önceliği ve ayrıcalığı yoktur. Dolayısıyla zamansal akış olarak tecrübe ettiğimizi varsaydığımız fenomenolojik durum, bir tür zihinsel yanılgıdır. B zaman teorisi günümüzde zaman felsefecileri arasında daha çok benimsenen bir görüştür. Bunun en temel sebebi, B zaman teorisinin doğruluk kavramı ile uyumlu olması ve modern fizikteki gelişmelerin B zaman teorisini destekler gözükmesidir. Aristoteles'ten itibaren gelecek zamanlı önermelerin statüsü ve nasıl doğruluk değerine sahip olduğu tartışılagelmiştir. Onun "yarın ya bir deniz savaşı olacak veya bir deniz savaşı olmayacak" önermesinin hangi koşullar altında doğruluk değerine sahip olabileceğinin belirlenmesi ile ilgili

yorumları, kendinden sonraki filozofların zihnini oldukça meşgul etmiştir. Günümüzde A zaman teorisine yöneltilen en önemli eleştiri eğer geçmiş A zaman teorisinin savunduğu gibi gerçek değilse, bu durumda geçmişteki önermelerin doğruluğundan bahsedilemeyeceği dolayısıyla bunun gelecek zamanlı önermeler için de geçerli olacağı noktasındadır. Eğer gelecek belirsiz ise geleceğin şimdi ve geçmiş olması, bunun süreklilik ve bir doğruluk izleğini takip etmesinin mümkün olmadığı ileri sürülmüştür. Aynı şekilde modern bilim açısından bakıldığında Einstein'ın ortaya koymuş olduğu görecelilik teorilerinin statik, dört boyutlu zamanı desteklediği varsayılmış gelecek, şimdi ve geçmişin eşit ontolojik yapıya sahip olduğu iddia edilmiştir. Bu itibarla görecelilik teorilerinin şimdicilik teorisi olarak da adlandırılabilecek olan A zaman teorisini yanlışladığı ileri sürülmüştür. Bu kanaatin hilafına biz, bu bildiride, görecelilik teorilerinin A zaman teorisi ile uyumlu bir şekilde açıklanabileceğini ve böylece çağdaş fiziğin şimdicilik teorisi ile uyumlu olabileceğini göstermeyi deneyeceğiz.

Özne ve Metafizik

Subject and Metaphysics

SELF AND ALTERITY:
AN APPROACH TO QUESTION OF IDENTITY

Ali Sait Sadıkoğlu
Dr., Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi

In this work, our aim is to make manifest the question of "Self" (le Soi) in its relation with "alterity" (l'altérité). In contemporary philosophy, especially in Emmanuel Levinas's Otherwise than Being or Beyond Essence (Autrement qu'être ou au-delà de l'essence) and Paul Ricoeur's Oneself as AnOther (Soi-même comme un autre), the notion of alterity within the intimacy of the Self has become a central notion for thinking about metaphysics and ethics. This difficult notion of alterity implies a kind of resistance to a straightforward understanding of the meaning of the writings of Levinas and Ricoeur. In this talk, we will try to think about the meaning of alterity in its two guises of other (autrui) and conscience (gewissen): we think that the notions of other (autrui) and conscience (gewissen) could be keys notions for making clear the meaning of alterity. İf the knowledge of the Self is considered to be in one part the meaning of the other (autrui) in interhuman relationships and in the other part the notion of conscience (gewissen), we need only articulate these two dimensions of subjectivity. Taking alterity in this way, we hope to rethink the notion of identity, not as an entity closed on itself but one that could open the dimension of alterity within the intimate life of the person as self. Such a definition of ethics does not only concern the meaning of ethics as morality, because the dimension of ethics is actually metaphysical itself, just as Levinas attempted to show concerning being in Totality and Infinity. And this metaphysic towards ethics could be a new possibility of thinking of being as being-as-subjectivity, to the extent that it might offer a philosophical response to recent psychoanalytic or anthropological descriptions of human subjectivity. In trying to escape from all non-philosophical considerations of subjectivity by recourse to the

notion of being as the foundation of all theoretical and practical behavior, we hope that this research will lend new vitality to the enduring philosophical passion about the knowledge of the self.

PERIPHYSEON'DA TANRI, İNSAN VE HİÇLİK KAVRAMLARI: ERIGENA METAFİZİĞİNDE ÖZ SORUNU

Aydın Topaloğlu
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

"Doğa sonsuza kadar Tanrı'dan ayrı kalamazdı, dönüşü de yine ona olacaktır" diyen John Scotus Erigena (815-877) varoluşu bütün yönleriyle tek bir sistem içerisinde açıklamaya çalışan, diyalektiği ve sentezci kişiliğiyle dikkat çeken, IX. yüzyılda yaşamış İrlandalı bir düşünürdür. Çevirileriyle Antik dünyayı Skolastik döneme taşımış, Yeni Platoncu düşüncenin yayılmasını sağlamış, Boethius'tan (480-524) Anselm'e (1033-1109) kadar süren uzun bir duraklama devresinde yetişmiş, Ortaçağın en ince ve en derin kişiliklerinden birisidir. Varlıkla-yokluğu (hiçlik), yaratmayla (Tanrı'dan taşmayla) yok oluşu (Tanrı'ya dönüşü) bir döngü içerisinde değerlendirmiş, karşıtlıkları mevcut varlığın bir parçası olarak açıklamaya çalışmış, alınyazısı, özgür irade ve cehennem azabı konularında kiliseyle çatışmış bir düşünürdür. Hiçliğin aslında mutlak varlığın başladığı yer olduğu ifade etmiş, dahası Günah ve kurtuluşla ilgili düşünceleriyle kendi geleneğiyle ters düşmüştür. Varlıkta, doğada, insanda ve dış dünyada birlik görmeye çalışan Erigena, gerçek felsefenin gerçek din, gerçek dinin de gerçek felsefe olduğunu ileri sürmüş, Tanrı bilgisinin insan bilgisinden geçtiğini ancak bunun da felsefe ile gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Bu düşüncelerini açıklamak için Periphyseon (Doğanın Bölümlenmesi Üzerine) başlıklı eserini yazmıştır Erigena. Bu tebliğimizde de Periphyseon'da geçtiği biçimde Doğa, Tanrı, İnsan ve Hiçlik kavramlarını ele alarak Erigena'nın Metafiziğini irdelemeye ve öz sorunun incelemeye çalışacağız.

Pseudo-Dionysius'un kendinde varlık (Tanrı), taşma (procession) ve O'na dönüş (conversion) sürecini bir adım ileri götüren Erigena, klasik teolojideki yaratıcı ve yaratılan ayrımının aksine her şeyi birleştirmiş, dört katmanlı bir doğa düşüncesinin arkasında bile bir birlik düşüncesi ortaya koymuştur. Periphyseon'da nesnelerin var veya yok olmalarıyla ilgili beş

durumdan söz eden Erigena, varlık veya yokluk tartışmalarından, onu olumlama ve değilleme konularına geçmiş, Tanrı'yı "hiç", maddeyi de eksiklikten dolayı "hiçlik" olarak tanımlamıştır.

Erigena düşüncesinde Doğa bütün evreni, var olan veya bizim için var olmayan bütün her şeyi ifade eder. Bölümlenme de Doğada en genelden en küçüğüne doğru giden türlerin açılımı, dağılımı ve geri dönüşüdür. Diğer bir deyişle en geniş açılımdan, yani taşmadan, en mutlak yalınlığa (Tanrı'da hiçliğe) doğru doğanın seyri söz konusudur. Tanrı imajında yaratılmış olan İnsan, Tanrısal zihni yansıtmakta bir anlamda onun aynası, atölyesi ve taşıyıcısı durumundadır. Mutlak kavranamaz haliyle Tanrı da bir anlamda insanda zuhur ederek bir idea olmaktan çıkmıştır. İnsan dünyadaki en soylu ve en aşağı yönleri kendinde toplayan, beden ve ruhtan oluşan bir 'mikro kosmos'tur. Kökeni ise Tanrı'da sonsuzca bulunan insan idesindedir. Diğer bir deyişle doğasını sadece Tanrı'nın bildiği ezeli bir özdür. İnsan yaratılmış dünyanın bütün görünümlerini içinde taşır. O bütün evrenin kendisinde onarılabileceği ve kurtulabileceği bir varlıktır.

YÖNELİMSELLİK VE ALIŞKANLIK OLARAK YAŞAYAN DENEYİM JOHN DEWEY VE MAURICE MERLEAU-PONTY

Aysun Aydın
Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi

Pragmatizm ve fenomenoloji birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmış felsefi gelenekler olsa da, günümüzde iki görüşü belirli noktalarda uzlaştıran bakış açıları söz konusudur. Bu uzlaştırmada pragmatist geleneğin temsilcilerinden John Dewey ile fenomenoloji geleneğinin temsilcilerinden Maurice Merleau-Ponty'nin karşılaştırılması önemli yer tutar. Bu karşılaştırma iki düşünürün insan ile dünya arasındaki ilişkiye ve insanın bu dünyada varoluşuna dair görüşlerine dayanır. İnsan ve dünya arasındaki ilişkinin anlaşılması da, her iki düşünür için deneyim nosyonu etrafında şekillenen kavramların bir analizini gerektirmektedir. Bu bağlamda, Dewey ve Merleau-Ponty felsefelerinde deneyim nosyonunun ve kavramsal öğelerinin bir karşılaştırması, hem iki gelenek arasındaki bir uzlaşının olanaklılığı hem de deneyim nosyonunun kavranışı açısından önemlidir.

Dewey'nin deneyim metafiziği öznenin salt deneyimleyen bir varlık olarak bir eylemini değil, insanın etkileşimsel bir deneyim alanının içinde olmasını ifade eder. Dewey deneyimi, insan ve doğanın tüm ilişki tarzlarını karşılıklı olarak içeren bir alan olarak tanımlar. Dewey insanı biyolojik, sosyal ve tarihsel karakteriyle ele alarak, deneyimi antropolojik bir kültür nosyonu olarak sunar. Genel olarak, Dewey'nin deneyim üzerine kurduğu ve deneyimi salt epistemolojinin bir konusu olmaktan çıkarıp insanın ve doğanın bir var olma biçimi olarak tanımladığı bir felsefe ile karşılaşıyoruz.

Merleau-Ponty'nin felsefesinin genel şekillenişinin de insan ve dünya ilişkisi, insanın deneyiminin kavranılması olduğunu görürüz. Özne ve dünyanın ilişkisi bir karşılaşma olarak deneyimdir. Merleau Ponty felsefesinde öznenin içinde bulunduğu dünyaya yönelimi ve bu yönelim ile dış dünyayı inşası merkezi yer tutar. Algı temelindeki bu yöneliş bilincin sadece dış dünya ile

duyusal ilişkisini değil; organik, psikolojik, sosyal ve kültürel tüm ilişki ağlarını içerir.

Merleau-Ponty'nin yönelimsellik kavramı ile Dewey'nin alışkanlık kavramı arasında bir yakınlık söz konusudur. Her iki kavramı da, "nesnellik-öncesi dünyaya açık olmak" şeklinde tanımlamak olanaklıdır. Dewey için alışkanlık bir deneyim derecesidir ve nesnellik-öncesi yönelimselliği ifade eder. Öte yandan Merleau-Ponty'nin bedenin yönelimselliğinden bahsederken alışkanlığa bağlı bir bedene gönderme yaptığı ve "insanın dünyada varoluşu" ifadesi ile "insanın dünyada alışkanlığa bağlı varoluşu" ifadesini karşıladığı söylenebilir. Bu anlamda Dewey ve Merleau-Ponty'nin deneyimde nesne öncesi yönelimsellik nosyonunda uzlaştığı söylenebilir. Bunun ötesinde alışkanlık ve yönelimsellik sadece bilincin dış dünya ile karşılaşmasını salt bir karşılaşma olarak sunmaz, anlam ve estetik deneyimin ortaya çıkışının da zeminidir.

Bu çalışmanın amacı, Dewey'nin deneyim metafiziğinin temel kavramları ile Merlau-Ponty'nin algısal deneyim nosyonunun temel kavramlarını karşılaştırmak ve iki düşünürün görüşlerindeki benzerlikleri öznenin dünya ile ilişkisi ve dünyayı inşaası açısından açıklamaktır.

KANT'TA BİLGİNİN İNŞASI:
BİLEN İLE BİLİNENİN STATÜSÜ

Ayşe Gül Çıvgın
Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi

Genel olarak Modern felsefeyi, İlkçağ ve Ortaçağın öncelikle varlık ya da gerçekliğin mahiyetini ortaya koyup, sonra bu gerçekliğin bilgisine nasıl ve hangi yollarla ulaşılabileceğini açıklamaya çalışan metafizik yaklaşımlarından farklı olarak, ilkin bilginin mahiyetinin belirlenip, sonra buna uygun varlık anlayışlarının oluşturulmaya çalışıldığı, bu bağlamda da felsefede köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönem olarak tanımlamak mümkündür. Nitekim Bacon'dan Descartes'a, Locke'tan Hume'a, Berkeley'den Kant'a kadar tüm modern filozoflar, insanın herhangi bir konu ya da alanda araştırma yapmaya başlamasından önce neyi, nasıl ve ne kadar bilebileceğinin tespit edilmesi gerektiğini düşünce sistemlerinin dayanaklarına binaen açıklamayı kendilerine amaç edinmişlerdir.

Söz konusu amacı, düşünce sistemi içinde "mahkeme" metaforuyla "insan aklını kritik etmek/eleştirmek" şeklinde çarpıcı ve etkili bir biçimde ifade eden ise Kant olmuştur. Kant, insan aklının eleştirisiyle bilinenlerin (nesnelerin) doğasını değil, fakat bilme faaliyetine katılan yetilerin ayrıntılı ve derinlikli bir analizini gerçekleştirmiştir. Kant'ın düşünce sisteminde insan bilgisi, bu analiz neticesinde ortaya çıkan yetiler ve onların imkân ile koşulları ekseninde tesis edilmiştir. Bilen (özne) ile bilinenin (nesnenin) statüsünde köklü bir değişikliği beraberinde getiren Kant'ın bilgi anlayışı, bilinenin bilene tabi olduğunu, yani özne-merkezli bir nesne hipotezini felsefe tarihinin gündemine taşımıştır. İşte bu çalışma, Kant'ta bilginin tesisinde bilen ile bilinenin statülerini açıklamak ve bu durumun neticelerini tartışmak amacı taşımaktadır.

ROBOT, ANDROID, SAYBORG VE YAPAY ZEKÂDA RUH MESELESİ

Can Batukan
Dr., Rouen Normandiya Üniversitesi

Robotun ruhu var mıdır? Ya da olacak mı? Soruşturmak istediğimiz ana soru budur. Bu araştırmaya ve onun etrafında oluşan literatüre derinlemesine bir bakışla ayrıca şu soruları soracağız: Robotun özne olduğu bir Dünya'ya ne kadar yakınız? Çoklu-öznellik (polisubjectivity) nedir?

Bedene ihtiyaç azalınca kölelik biçim değiştirdi. Zihinsel kölelik devrindeyiz. Yapay zekâ yeterince geliştiğinde onun da bir kısmına gerek kalmayacak. Bu yüzden yığınlar işsiz kalacak. Devletler yığınlara "harcayabilsinler diye" maaş bağlayacaktır. İnsanoğlu'nun bilinen tarihi Golem'i, Origami'yi, dev heykelleri ve Automaton'u doğurmuştur. Sonra El Cezeri'nin sibernetiği ve ilk-robotları, Leonardo da Vinci'nin şövalye-robot çizimleri… Sonra Dr. Frankenstein, Metropolis, Blade Runner…

Yıl 2017: Otomatik bir ekonomiye doğru hızla ilerliyoruz. Kısa zaman sonra robotların yeryüzündeki işlerin %70'ini sahiplenecek. İnsansız ilerleyen, entegre edilmiş "drone"lara sahip, internete giren, adımıza instagram'da paylaşım yapan arabalar; bir arı sürüsü gibi birlikte hareket eden "ortak bilince sahip" görünen drone'lar; taşıyıcı robotlar, temizleyici robotlar, sekreter robotlar, arkadaş robotlar, seks robotları…

Nereye gidiyoruz diye sormuyoruz çünkü buna vaktimiz yok artık. İnsan olarak kendimize ve "anın kendisine" ayırabildiğimiz vakit daraldıkça aslında biz de robotlaşmaktayız. Facebook'ta bir videoyla karşılaşma ve izleme süremiz 15 saniyedir. Öte yandan biz artık şiir kitabı okumazken, bir müzik albümünü baştan sona dinleyemezken, sinema filmi yerine aksiyon ve animasyon arasında boğulmuş otomatik kurgular ya da işten gelindiğinde yemek sonrası rahatlamamız için tasarlanmış dizi ve yarışma programlarını izlerken robotlar, androidler ya da yapay zekânın kendisi Turing testini geçeceği güne doğru kararlı bir biçimde ilerlemekte ve daha da önemlisi bizim

artık tahammül edemediğimiz bu sanat, bilim ve felsefe alanlarının tümüne derinlemesine girmeyi denemektedir.

Asimov Robot Kanunları'nın yasalaşması bu konuda bir dönüm noktası olarak düşünülebilir. Avrupa Birliği Parlamentosu gelecekte robotların birer kimliği (id) olmasını çoktan karara bağlamıştır. Bu kararla birlikte her bir insansı robotun ve hatta biyolojik manada canlılığa sahip olabilecek sentetik yapıların da toplumda birer birey olarak kabul edilmesi olasıdır. Bu durum gelecekte gerek insan varoluşunun yadsınmasına, üretim rolünü kaybederek giderek sadece tüketen bir role indirgenmesine, gerekse Kapitalizm aygıtı için üst düzeyde işlevsel olan android, sayborg ve yapay zekâ varoluşlarının olumlanmasına, toplum içerisinde üst düzey statüler verilmesine yol açacaktır. Öyleyse felsefe açısından düşünen ve dil üreten robotların varlığı ne gibi sonuçlar doğurabilir? Robot öznelliği nedir? Gelecekte felsefeci robot, sanatçı robot, şair robot olabilir mi? Bu insanın çöküşü, indirgenmesi ya da yokoluşu mu demektir?

KANT'TA ÖZNENİN BİLME, EYLEME VE İNANMA BAKIMINDAN SINIRLARI

Ebru Pehlivan
Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi

Kant'ın geleneksel metafiziğe yönelttiği eleştirilerin başında bilgiyi bilgi-olmayandan ayıran sınırların belirsizliği gelir. Öyle ki bu alanda "esaslı olanı boş laftan ayıracak ölçüt" (kriter) bulunmamaktadır. Kant'a göre felsefe tarihindeki krizler de bilgi ve ahlak alanında gerekli olan sınırların çizilememiş, kriterlerin belirlenememiş olması nedeniyle yaşanmıştır. Kritik aracılığıyla belirlenecek kriterlerle bilginin olduğu gibi, değerler alanının da teminat altına alınması, Kant'ın Kritik projesinin temel amacıdır. Böylece insanın bilme yetisine aklın kendi olanaklarından yola çıkarak sınır çizilecek ve bu sınır doğrultusunda meşru bilgi, eylem ve inanç alanları da belirlenebilecektir. Bu nedenle Kant, Eleştiri Dönemi eserlerinde sıklıkla "sınır" (grenze/shranke) kavramını kullanır. Çünkü sınır, kritik sonucu elde edilen kriterler aracılığıyla çizilerek krize neden olan muğlaklığı ortadan kaldıracaktır.

Öznenin bilgiyi inşa sürecini, öznenin sahip olduğu yetilerin işlev ve sınırlarıyla açıklama girişimi olan 1. Kritik, öznenin bilme bakımından sınırlarını çizerken, Neyi bilebilirim? sorusuna yanıt arar. 2. Kritik, aklın teorik kullanımının sınırları dışında kalan bazı unsurların işlev kazandığı bir alan olan ahlak alanındaki sınırları belirlerken Ne yapmalıyım? sorusuna cevap verme iddiasındadır. 3. Kritik ve özellikle *Salt Aklın Sınırları Dahilinde Din* gibi son dönem metinleri ise neyi bilebileceğini ve ne yapması gerektiğini bilen öznenin Neyi umut edebilirim? sorusuna yanıt aradığı metinlerdir.

Kant metafiziği, insan aklının sınırlarının bilimi, her tür teodiseyi de kendi sınırlarını görmezden gelen aklın bir savunması olarak görür. Kritik projesi ile aklın teorik kullanımına sınır çizerek geleneksel metafiziği sınır dışı eden Kant, pratik aklın sınırlarını genişleterek dine geçişi zorunlu görmüş ancak tarihsel dini dogmatik metafiziğin alanına atarak dine, aklın sınırları dahilinde bir yer ayırmıştır. Bu çalışmanın amacı; bilgi ve ahlak alanına çizilen

sınırların genel olarak inanç ve özel olarak din için ayrılan yeri belirlediği bir sınır çizme projesi olan Kant felsefesinin özneye çizdiği sınırların izini sürmektir.

HEGEL'İN SİSTEMİNDE DÜŞÜNCE VE NESNESİ

Enver Orman
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Hegel'in *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*'nde Düşüncenin Nesnelliğe Karşı Tutumlarını içeriği olarak alan Önkavram (Vorbegriff) başlıklı bölümde, Kant öncesi klasik metafiziğe, deneyciliğe ve bu bağlamda Hume düşüncesine, Kant'ın eleştirel felsefesine ve dolaysız bilme ya da sezgiciliğe yönelik eleştiriler yapılmaktadır. Kısa ve özlü bir felsefe tarihi olarak görülebilecek bu eleştirel değerlendirmeler ışığında Hegel, kendi felsefesi açısından düşünce ve nesnelliğin ilişkilerini de konumlandırmakta ve belirgin kılmaktadır. Bu çalışmada Hegel'in sisteminden ve özel olarak onun sistemini anahatlarıyla ortaya koyan *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*'nin söz konusu bölümünden hareketle, düşüncenin nesnesine nasıl yöneldiği ele alınıp tartışılacaktır.

HEGEL'DE MUTSUZ BİLİNÇ VE
DİNSEL ÖZNE

Ercan Coşkun
Yüksek Lisans Öğrencisi,
Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn

Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nde temalaştırdığı Mutsuz Bilinç kendilik bilincinin (Selbstbewusstsein) en üst ve son aşamasıdır. Söz konusu bilinç şekli birbirine karşıt iki unsurdan oluşur. Hegel bunlardan birini 'kendisini özgürleştiren, değişmez ve kendine özdeş' diğerini 'kendisini karıştıran ve saptıran' olarak tanımlar. Mutsuz Bilinç, çelişen bu iki unsurun tek bir bünyede bulunmasıdır; kırılmış bir kendilik bilincinin ifadesidir. Tin bu gelişme aşamasında henüz kendi ürünü olan iki karşıtı sentezleyip aşamaz; aralarındaki çelişkiye tabidir. Ancak kendi iç çelişkisini aşmak üzere bazı değişimlerden geçer. Bilincin çelişkisinden kurtulmak için attığı en önemli adım özdeşlik prensibini kendi dışında bir varlığa ataması, bu prensibi dışsallaştırmasıdır. Değişmez'in (Tanrı) ortaya çıkışı bunu anlatır ancak bilinç yine de huzura kavuşamaz. Kendi kendisinden kurtulma fikrini geliştirir ve kendisinden ayrı düşmüş olan Öz'üne yani Tanrı'ya ulaşmak için çabalar. Bu hareket, bilincin metafizik varsayımları gereği asla tamamlanmayan bir hareket olarak kalmaya mahkûmdur, bilince mutsuzluğunu veren de budur. Ancak Mutsuz Bilinç kimi deneyimlerden geçer; Hegel bu deneyimleri Tekil ile Değişmez arasındaki ilişkinin üç momentinde ifade eder. Tekil ile Değişmez önce bir karşıtlık içinde, sonra buluşup tekleşerek ve üçüncüsü ise tin içerisinde yok olarak birbirleriyle ilişkilenirler. Bu momentler Hegel'in erken dönem ilahiyat yazılarından Hıristiyanlığın Tini ve Kaderi ile bağlantılandırılarak yorumlanmıştır. Yahudiliğin Tini'nde karşıtlık, İsa'nın öğretisi ve Hrıstiyanlıkta ise insan ile Tanrının birliği ön plandadır. Mutsuz Bilinç'in Değişmez'e ulaşma çabaları da üçlüdür, Hegel birincide bilincin epistemolojik çabalarını, ikincide bilinci arzu açısından üçüncüde ise kendisi içinliği (Fürsichsein) bakımından ele alır. Metafizik ve dinlerde özne

kapsamında yapacağım sunum, Bonn Üniversitesi için hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezinin bir bölümünü oluşturuyor.

METAFİZİKTEN FENOMENOLOJİYE:
ÖZNE METAFİZİĞİNE HEİDEGGERCİ ELEŞTİRİ

Erdal Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi

Özne ve nesne tarzında birbirinden tamamen izole edilebilir reel iki farklı var olandan bahsedilebilir mi yoksa böyle bir ayrım yalnızca bir soyutlamadan (abstraction) mı ibarettir? Özne merkezli metafizik anlayış, Descartes örneğinde olduğu gibi, böyle reel bir ayrımın — her ne kadar ikincisinin yani nesnenin varlığının özne tarafından temellendirildiğini söylese de — söz konusu olduğunu ifade ederken, Kant örneğinde olduğu gibi, özne ve bize görünme tarzına bizatihi öznenin katkıda bulunduğu fakat yine de özneden bağımsız bir var olan alanının olduğunu yok saymayan iki farklı var olan alanı düşünmektedir. Heidegger birbirinden bazı açılardan farklı olan bu iki özne merkezli metafizik düşünme biçimini, özne ve nesnenin aslında insanın soyutlamalarından ibaret olduğunu ve böyle birbirinden tamamen bağımsız iki varlık alanının olmadığını söylemek suretiyle eleştirmektedir. Bu eleştiri, insanın özünün Descartes'ta olduğu gibi "düşünmek" ve Kant'ta olduğu gibi "düşünüyorum" temsilinin diğer tüm temsillere eşlik ettiği iddialarına karşın, "insanın özünü 'düşünme'nin değil, 'dünyada olmaklık'ın (in der Welt-sein) teşkil ettiğini" savunan Heideggerci yaklaşımın eleştirisidir. Bu tebliğimizde, insanın özünü "düşünen olmaklık"ın tesis ettiğini iddia eden özne merkezli metafizik düşünceye karşı, insanın özünün "dünyada olmaklık" teşkil ettiğini iddia eden Heideggerci fenomenolojik eleştirinin temel tutamak noktalarını ele alacağız.

MORALITY AND FREEDOM

Ernest Wolf-Gazo
Prof. Dr., The American University in Cairo

The paper argues that too much morality leads to oppression; too little morality leads to chaos (*fitna*). The thesis is argued on a universal perspective, presupposition, that the nature of humans is fundamentally the same; what is different is the specific social and economic circumstances. The result is that the group (Ibn Khaldun's *asabiyyah*) constitutes the morality and norms based on the groups survival. The basic question: how is modern society, its freedom and morality, different?

AQUINAS'TA 'BEN' VE DEĞİŞİM

Filiz Didem Çoban Sarı
Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi

Bu sunumda amaçlanan, bir birey olarak kabulüyle yaşanan 'ben'in ontolojik olarak ele alınması; büyüme, düşünme, kişilik değişimi gibi insanın hayatı süresince yaşadığı pek çok değişim esnasında Aquinas açısından birliğin nasıl korunduğunun ortaya konmasıdır. İnsanın kabul olarak taşıdığı 'ben'in birliğine dair Aquinas'ın düşüncesinden bir cevap aramaktır. Bu amaçla Aquinas'ın *Summa Theologiae* adlı eseri temel metin olarak kullanılacaktır.

FENOMENOLOJİK BİR İSLAM METAFİZİĞİNE DOĞRU

Habip Türker
Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi

Çağdaş Türk düşüncesi ve genel olarak İslam düşüncesi majör bir metafizik eserden yoksun bulunmaktadır. İşin gerçeği sadece majör bir metafizik eserden değil, uzlaşılmış bir felsefe yapma tarzından da mahrum bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar felsefi olmaktan çok tarihseldir ve daha ziyade düşünce tarihinin nesnesidir. Ama felsefe insanın içinde bulunduğu noktadan konuşmayı bize zorunlu kılan rasyonel bir faaliyettir. Uzlaşılmış bir felsefe yapma anlayışı ya da anlayışları geliştirmek hakikaten en önemli ihtiyacımızdır. Burada elbette niyetim genel olarak İslam felsefenin problemlerini tartışmak değil, Husserlian bir felsefeci olarak fenomonolojik bir İslam metafiziği önerisinde bulunmaktır. Bu metafiziğin kalkış noktası halife kavramıdır. Tanrının halifesi olarak insanın öznelliğinin bir korelasyonu olarak varlık, işte bizim hareket edeceğimiz yer burasıdır. Halifenin temel varlık karakteri kulluktur. Bu bir diskursif metafizik değildir; dolayısıyla Tanrı'yı ispat metafiziği de değildir. Basitçe din felsefesi de değildir. Bu metafizik hem takvanın hem fücurun ilham edildiği insan öznelliğinin korelatif deneyimi olarak var-olmayı (imek) araştıracağımız aşkınlık (transandas) alanıdır.

BİLEN ÖZNENİN ÇAĞDAŞ NİTELİĞİ VE OBJE YORUMU

Mehmet Oktay Taftalı
Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Hegel'den ilhamla söyleyecek olursak: felsefi metin, içinde yaşanılan zamanı, düşüncede kavrama çabasının bir ifadesidir. Ama o metnin, bireysel ve toplumsal düzlemde olası sonuçlarını, ancak gelecekte görebiliriz. Çünkü düşüncenin maddeye nüfuz edebilmesi, görülür dünyada etkilerinin ortaya çıkabilmesi, zaman gerektiren bir eğilimdir. Bir başka deyişle: düşüncenin hızıyla, eşyanın hızının örtüşmesi, zamana gereksinim duyduğu için, tinsel bir varlık olarak düşünce, etkisini an'dan ziyade, an'ın ötesine uzanan süreçlerde gösterir. O nedenle, felsefede bugünü konuşmak, aslında geleceği konuşmak anlamına geliyor. Ancak bugünü konuşurken, onun, geçmişin sonucu olduğunu da göz ardı edemiyor, bugünü, geçmişe göz atmaksızın niteleyemiyoruz. Aslında konu edindiğimiz şey, belki tek bir zaman ve biz onu, ancak zihnimizde çeşitli dilimlere ayırdığımız ölçüde kavrayabiliyoruz. Zihnimizin, zamanı tek bir hamlede, tek bir bütünlük içinde kavraması mümkün görünmüyor, o nedenle onu ilk başta, geçmiş, şimdi ve gelecek olarak, sonra da her birini kendi içinde çeşitli dilimlere, çağlara, dönemlere, devirlere bölerek kavramaya çalışıyoruz.

Soruna, bilgi kuramı (epistemologie) açısından yaklaştığımızda, tarihte herhangi bir zaman diliminin, dönemin, çağın kavranması, o döneme özgü obje yorumunun çözümlenmesiyle mümkün olabilmektedir. Felsefede obje yorumu deyişiyle ifade edilen şey, hem varlıkbilimsel (ontolojik), hem de bilgi kuramsal (epistemologik) açıdan gelenek oluşturan bir zihin etkinliğini imliyor. Bu etkinlik, bilinen yaygın biçimiyle, tin ve madde ikilemi üzerinde temelleniyor.

Platon'un *Sofist* diyaloğunda, gökyüzünü, dolayısıyla tinsel varlığı temsil eden Olympos Tanrıları ile, yeryüzüne hakim olan ve böylece maddi

varlığı temsil eden Titanlar arasında geçen devlerin savaşı'na (Gigantomachie) yapılan atıf, bu ikilemin başlangıcı sayılabilir.

Böylece, felsefe tarihinde, varolan nedir sorusuna verilen cevaplar, yukardaki ikilem karşısında tercih edilen obje yorumlarını ifade ederler. Tinsel ya da maddi varlıktan hangisinin esas olduğu, hangisinin diğerini belirlediği, bunların iki ayrı varlık mı, yoksa tek bir varlığın iki ayrı görünümü mü olduğu türünden geleneksel sorulara, günümüzde de farklı cevaplar verilebiliyor. Ancak bu temel sorulara verilen her cevap, içerdiği obje yorumuyla, varlığa farklı bir anlam yüklenmesini mümkün kılıyor. Böylece, her döneme özgü obje yorumunun, o dönemin eğilimlerini, moda ve alışkanlıklarını ya da moda deyişle 'paradigmasını' belirlediğini söyleyebiliyoruz.

O halde içinde yaşadığımız zamana ilişkin yapılacak bir araştırma ve değerlendirme, içinde yaşadığımız zamanın eğilimlerini belirleyen obje yorumunu çözümlemekten geçecektir.

Bu çalışma kapsamında öne sürdüğümüz hipotez: içinde yaşadığımız zamanın ruhunu, subjektif materyalizmden, subjektif idealizme uzanan, 'ben merkezci' (tek-benci veya solipsist) obje yorumunun ve onun üzerinde yükselen varlık kavrayışının belirlediği ve çağdaş öznenin bu duruma koşut bir pratik sergilediği şeklindedir.

HUME'UN METAFİZİK ELEŞTİRİSİ: SAFSATA VE İLÜZYONA KARŞI FELSEFENİN KONUMU

Nurten Öztanrıkulu Özel
Dr.

Felsefi problemlere metafizik açıklamalar getirmek felsefenin tarihsel gelişiminin başlangıcından itibaren görülebilmektedir. Bu açıklamalar rasyonellik iddiası içinde birer hakikat olarak sunulmaktadır. Kaynağında ise insan aklına duyulan güven bulunmaktadır; çünkü metafizik açıklamalar aklın üretimidir ve akıl, işleyişinde kusursuzdur. Bu bakımdan metafizik iddiaların rasyonel olarak temellendirilebileceği düşünülür. Metafiziğin felsefede oluşturduğu bu konum çoğu zaman sarsılmaz olarak görülse de bundan şüphe duyan filozoflar tarafından kabul edilemez ve eleştirilir. Bu çalışmada skeptik ve empirist bir filozof olan ve modern dönemin en iyi metafizik eleştirmeni olarak anılmayı hak eden David Hume'un metafizik eleştirisi konu edinilecektir.

Hume metafiziği *An Enquiry Concerning Human Understanding* adlı eserinde doğru ve yanlış metafizik olarak ikiye ayırmaktadır. Doğru metafizik anlama yetisinin sınırlarını çizen bir insan bilimidir. Yanlış metafizik ise dünyanın kökeni, töz, mucize gibi insanın anlama yetisinin tümüyle ötesinde kalan soruları konu edinen alanlarla ilgilenir. Hume'un eleştirisi "yanlış ya da skolastik metafizik" dediği bu türden geleneksel metafiziklere yöneliktir. Hume bu metafiziğin, felsefenin bir türü olarak yaygınlaştırılmasına itiraz etmektedir. Ona göre metafizik, felsefenin itibar kaybetmesine yol açmaktadır ve felsefenin yeniden itibar kazanması için metafiziği ve metafiziğin dayandırıldığı rasyonaliteyi eleştirmek gerekmektedir. Bunun için kolları sıvayan Hume felsefe olarak sunulan sözde ya da geleneksel metafiziğin nasıl bir felsefe türü olduğunu ortaya koymak için girişimde bulunur. Argümanlarını empirik bir felsefeye dayandıran Hume metafiziği, felsefeden uzaklaştırarak metafizik olmaksızın felsefede anlam ya da mananın

olanağını ortaya koymak niyetindedir. Başka bir deyişle gerçek ve doğru felsefeyi safsata ve illüzyonlardan temizlemek istemektedir. Nitekim izlenimlerden yoksun metafizik yargılar, herhangi bir empirik referansa sahip olmadıklarından hem anlamdan yoksundur hem de birer safsata ve illüzyondan başka bir şey değildir. Bunlardan kurtulmayı insan zihninin sınırlarını araştırarak deneyen Hume metafiziği, insan zihninin sınırlarının ötesiyle ilgili belirsizlikler üretmekte suçlamakta ve ona karşı bir tavır geliştirmektedir. Böylelikle metafiziğin tasfiye edilmesi ve insan doğasının empirik bir biliminin kurulması Hume için nihai amaç haline gelmektedir. Bu çalışmada öncelikle Hume'un doğru felsefe ile yanlış felsefe ayrımlarıyla neye işaret ettiği ele alınacaktır. Daha sonra felsefeyle insan doğası bilimini kurmayı amaçlayan Hume'un, empirik epistemolojiye dayanan sistemine duyduğu güvenin haklılığı soruşturulacaktır. Metafiziğe karşı çıkışının epistemolojik kaygılar taşıdığı iddia edilecek; bununla birlikte metafizikten kaçınan felsefi bir perspektifin felsefede anlamlılığı nasıl inşa ettiği soruşturulmaya çalışılacaktır.

TEOLOJİK FENOMENOLOJİ VE İSLAM DÜŞÜNCESİNDE EGEMEN ÖZNEYE KARŞITLIK: SORUNLAR VE İMKANLAR

Selami Varlık
Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi

Heidegger'in egemen özne eleştirisinden oldukça etkilenen çağdaş fenomenoloji, özellikle Fransa'da, bu eleştiriye teolojik bir boyut kazandırmıştır. Hem teolojik fenomenolojide (Marion, Lacoste) hem hermeneutik fenomenolojide (Ricoeur, Gadamer) kartezyen öznenin egemenliğine karşı, aşağılanmış bir özne anlayışı geliştirilmiştir. Bu şekilde modern özne kazandığı emniyet duygusunu kaybedip, endişeye, emniyetsizliğe maruz kalmıştır. Öznenin kendini dönüştürerek, daha otantik bir şekilde (Dasein) tezahür etmesini öngeren bu yaklaşımın iki klasik ilham kaynağı mevcuttur: bir taraftan antik felsefede yaşam tarzı olarak felsefe fikri, diğer taraftan Paulus, Augustinus ve Luther gibi isimlerle, hiristiyan düşüncesi.

Teolojik fenomenolojinin bu çift kaynağı akla islam düşüncesiyle karşılaştırma fikrini getirmektedir. Kaldı ki ister Türkiye'de ister yurtdışında, çağdaş teolojik fenomenolojiyle İslam felsefesi ve tasavvufta benliğin imhası fikri arasında bağlantılar kurulmuştur. Corbin'in önderliğini yaptığı bu çalışmalar (el-Bizri, Azadpur, Kamal), ister doğrudan özneyi ele alarak, ister varlık düşüncesi bağlamında, Heidegger sonrası teolojik fenomenolojinin açtığı yolla İslam geleneği arasında bağlar kurmaktadır (İbn Sînâ, İbn Arabi, Molla Sadra). Bu şekilde, diyalektik bir süreç neticesinde, postkartezyen özne, prekartezyen bir özne algısıyla buluşmaktadır.

Konuşmamızın amacı, hem yapılan somut çalışmaların öngördükleri temel yaklaşımları sunmak hem de daha genel olarak bu tür bir buluşma fikrini değerlendirmek olacaktır. Zira bu buluşma hem, aradaki temel farklılıklardan dolayı ciddi sorunlara, hem de çağdaş İslam düşüncesine katkıda bulunma açısından ciddi imkanlara yol açmaktadır. Bir yandan,

sorunların baş nedeni iki gelenek arasında temel felsefi ve teolojik farklılıklardan oluşmaktadır. Felsefi açıdan, Klasik islam düşüncesinde metafizik bilgi ve aklî tekamül merkezî bir konumda iken, çağdaş teolojik fenomenolojik, postmetafizik bir ortamda, tecrübe odaklıdır. Bu bağlamda, Gadamer veya Marion metafizikten bahsetseler bile, bu hiç bir zaman metafizik bir bilgiye yer veremeyen, bir metafizik tecrübedir. Teolojik açıdan ise, bu çağdaş filozofların dini arka planı Hıristiyanlıktaki – özellikle çileci – duyguların akla üstünlüğüdür.

Yalnız bu temel farklılıklar kabul edildikleri ve hatta vurgulandıkları taktirde, ortak bir felsefi yaklaşıma engel teşkil etmediklerini düşünüyoruz. Bu noktada önemli olan felsefi dilin bu farklılıkları ifade edebilmesidir, yani onları yok saymak yerine onlara fikirsel bir verimlilik kazandırmasıdır. Bunun için Paul Ricoeur'ün çatışmaya yer veren felsefesi faydalı bir kavramsal çerçeve sunabilir. Özellikle onun geliştirdiği çeviri kuramı bir benzerliği, ortaklığı ifade etmek yerine bir temel farklılığı hatta karşıtlığı her iki taraf için de anlaşılır kılar. Bu şekilde farklar felsefi söylemi durdurmak yerine yeni arayışlara yönelmesini sağlarlar.

ÖZNENİN DİN İLE İLİŞKİSİNİN MAHİYETİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA: KIERKEGAARD VE İKBAL

Sevcan Öztürk
Dr. Öğr. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bu çalışma, Hıristiyan filozof Kierkegaard'ın ve Müslüman filozof İkbal'in çağdaş dindarlık eleştirilerinde ve özne olarak insanın din ile olan hakiki ilişkisini ele alma konusunda gösterdikleri benzerliklerden yola çıkarak bir karşılaştırma yapmayı amaçlamaktadır.

Kierkegaard'ın varoluşçu felsefesinin temelinde onun çağdaşlarının dini anlayışlarına olan eleştirel yaklaşımı yatmaktadır. Ona göre Hegelci spekülatif felsefe, din adamlarının dünyevi tutumları ve dinin devlet ile iç içe geçmiş olması yani dinin kurumsallaşması gibi sebepler neticesinde modern dönemde Hristiyanlık bir varoluş biçimi olarak değil tamamen objektif bir öğreti olarak insanların hayatlarında varlığını sürdürmektedir. Bunun sonucunda da gerçek Hıristiyanlık artık yok olmuş, yerine Kierkegaard'ın "ilüzyon" adını verdiği yanılma hali hakim olmuştur. Oysa ki dini alan söz konusu olduğunda her türlü "objektiflik" geçersizdir çünkü Hristiyanlık doğru yolun bir özne olmada yattığını ortaya koyar. Bir özne olmak kişinin, din ile, varoluşunu bütünüyle dönüştürecek öznel bir ilişki kurması sonucunda elde edilebilecek bir kazanımdır. Bu türden bir ilişkinin inşası ile ilgili olarak Kierkegaard "tutku" (passion), "içsellik" (inwardness), "öznel düşünce" (subjective thinking), "çift tefekkür" (double reflection) gibi kavramları geliştirir ve bunları dini düşüncesinin merkezine koyar.

İkbal'e gelindiğinde, gerek çağdaşlarının İslam'ı anlama, yorumlama ve yaşayış biçimlerinin eleştirisinde gerekse din ile kurulması beklenen ilişkinin mahiyeti konusunda Kierkegaard'ın yaklaşımına ciddi paralellikler ortaya koyduğu göze çarpmaktadır. O da, Kierkegaard'ın çağdaşı olan Hıristiyanlarla ilgili yazdıklarına paralel olarak, İslami dünya görüşü ile çelişen düşünce akımlarının ve tutucu din adamlarının etkisiyle, modern dönem Müslümanlarının gerçek İslam'dan uzaklaştıklarını ve İslam olduğunu

zannettikleri yanlış bir yaşayış biçimini benimsediklerini iddia etmektedir. İkbal'e göre Müslüman toplumlarının zayıflayan/zayıflatılan karakterleri neticesinde din ile olan ilişkileri de hasar görmüştür. İkbal'in çok bilinen "yeniden inşa" projesi kişinin din ile olan hasar görmüş ilişkisinin tedavisini de içermektedir. İkbal, Kierkegaard'ın "öznellik" ifadesinde görüldüğü şekliyle, kendi ifadelerini ("benlik" gibi birkaç ifade dışında) net bir kavramsallaştırma yoluna gitmemiştir. Fakat Kierkegaard ile olan paralelliklerinin verdiği ilhamla yaklaşıldığında, İkbal'in kişinin İslam ile doğru/gerçek/hakiki bir ilişki inşa etmesinde anahtar rolü oynayan ifadelerinin kavramsallaştırılmasına zemin hazırladığı görülebilir. Bu bağlamda, İkbal'in düşüncesinde "dini tecrübe" ve dini tecrübenin en yüksek formu olan "namaz" kavramları öne çıkmaktadır. Bu çalışma, her iki düşünürün öznenin din ile ilişkisi ele alma biçimlerini inceleyerek her ikisi arasında dini anlayışlarının neticesinde ortaya çıkan farklılıkları vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, ümit edilmektedir ki, farklı dini ve kültürel geleneklerden gelen, modern döneme damgalarını vurmuş iki önemli filozofun ortaya koydukları benzerliklerden yola çıkılarak ulaşılan din temelli farklılıkların bir düşünce zenginliği olarak ele alınabileceğini gösterecektir.

NIETZSCHE'NİN PERSPEKTİFİNDEN
'ÖZNE'NİN REDDİ

Berk Utkan Atbakan
Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi

Nietzsche'nin öznenin epistemolojik ve/veya ahlâkî bir mutlaklığının bulunmadığı ya da böyle bir mutlak(lık)ın temelini teşkil edemeyeceği, başka deyişle, öznenin bilgi ve/veya ahlâk alanında kurucu bir rol ya da sorumluluk üstlenemeyeceği yönündeki iddiaları, esasen 'özne' kavramının bizzat insanca bir kurgu olduğu iddiasına dayanır. Nietzsche'nin bu temel iddiasının gerekçelerini ise onun 'güç istemi' teorisinde ve bu teorinin bir sonucu olan perspektivist yaklaşımında bulmak mümkündür. Bu bildiri söz konusu iddia ve gerekçeleri ortaya koyarak tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

ÇAĞDAŞ FELSEFEDE
KENDİLİK METAFİZİĞİ TARTIŞMALARI

Yaylagül Ceran Karataş
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Kendilik problemi felsefe tarihi boyunca en canlı problemlerden biri olarak karşımızda durmaktadır. Herakletios'la başlayan ve onun en bilinen argümanlarıyla günümüze kadar ulaşan kendilik problemi, öznenin oluş koşullarını ve bu koşulların ifade biçimlerini içermektedir. Eğer Herakleitos doğruysa "değişmeyen tek şey değişimin kendisiyse", "aynı ırmaklara girenlerin üzerinden farklı sular akıyor ve aynı ırmağa iki kez girilmiyorsa", "güneş her gün yeniyse" ve her şey bunları konuşurken dahi değişiyorsa ortada "kendi" diyebileceğimiz öznenin bütünlüğünü temsil eden ve dahi özneyi "o" kılan referans noktasından bahsedebilir miyiz? Cevabımız evet ise, nasıl? Bu çerçeve bizi "kendilik nedir?" sorusuna taşımaktadır. Bu soru, modern dönem öncesinde birkaç farklı bağlamda ele alınarak ve özellikle modern dönem ve sonrasında da bizatihi bilme-eyleme ilişkisinde metafiziğin temel tartışma konularını biçimlendirmiştir. Çağdaş dönemde ise kendilik, benlik, özne-olma, öznellik ve bireysellik ile öznelerarasılık, toplumsallık, başkalık ve ötekilik arasında kurulan ve giderek göreceliliği ön plana çıkaran yaklaşımlar tartışmanın seyrini yönlendirmiştir. Yüzyılımızda canlılığını koruyan bu soruya, holistik tasavvurun çözülüşüyle şu sorularda eklenmiştir: birşeyin kendiliği ile öznenin kendiliği arasında bir ilişki var mı? Mimari bir eseri tanımlarken onu var kılan temel niteliklerin sınıflanması sürecine özneyi tanımlarken de başvurabilir miyiz? Kendilik yekpare, verili, biçilendirilmiş birşey midir? Başka bir ifadeyle kendilik bir öz müdür? Yoksa süreç içinde (art zamanlı ya da eş zamanlı olup olmamanı da problemin seyrini değiştirdiğini dikkate alarak) ve belirli bir mekanda kurulan oluş mudur? Ya da olma durumları mıdır? Bütün bu sorularla tartışmanın farklı boyutları gündeme getirilmiştir. Bu noktada da kendiliğin temellendirilişi klasik anlamda felsefe yapabilmenin olanaklarını aştığı için kendilik metafiziği bağlamında varoluşu

inşa etme imkanını veren felsefi yöntem(ler) nelerdir? Buradan hareketle problemin çağdaş dönemdeki görüntüleri üzerinde durulacaktır. Özellikle fenomenoloji ve postyapısalcı kapsamda temellerini bulan kendilik metafiziği tartışması, günümüzde eşzamanlılığın ve artzamanlılığın ontolojisini oluş durumları açısından problem kılmıştır. Araştırmamızda bu konu üzerinde durularak değişim-kendilik ilişkisinin neliği ve bizatihi kendiliğin ne olduğu, bilinçle bağlantısı ve özne açısından kendilik, kendini bilmek, kendine görelilik bağlamları yeni ontoloji, epistemoloji ve etik tartışmalar çerçevesinde incelenecektir. Bir yandan da artzamanlılık ve eş zamanlılık tartışmasında özne, varoluş durumlarını kendilik ve/veya fenomenal bilinç çerçevesinde nasıl anlamlandırmaktadır sorusuyla kendilik, bilinç ve anlam ilişkisi tartışma gündemine taşınacaktır.

Çağdaş
Etik/Politik Felsefe

Contemporary
Ethics/Political Philosophy

DEVLETE KARŞI SİYASİ İLAHİYAT:
MACINTYRE VE HALLAQ

Ahmet Okumuş
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi

Normatif siyaset felsefesi Rawls'un 1970'lerdeki teorik müdahalesiyle canlanana kadar 'devlet kuramı' siyaset düşüncesinin başat meselelerinden biri olmuştu. Bu tarihleme ve Rawls'a atfedilen merkezi rol tartışmalı olsa da, Bir Adalet Kuramı'nın kışkırttığı tepkiler ve alternatif arayışlarının siyasi kurama yeni bir ivme kazandırdığını söylemek yanlış olmaz. Neticede siyaset bilimi müfredatlarında da yeri bir dönem için müsellem olan devlet kuramı ana konu olmaktan çıkar ve 'karşılaştırmalı siyaset' çalışmaları devleti yeniden mesele etmeye dönük esaslı girişimler içerse de siyaset felsefesinin ilgileri adalet, iktidar, sivil toplum, demokrasi ve vatandaşlık gibi geniş bir konu yelpazesine açılarak devlet bahsinin bir hayli ötesine geçer. Bununla birlikte, son birkaç on yılda din ve siyaset, sekülerlik ve post-sekülerlik üzerine artan tartışmalar devletin yeniden ve bu kez daha çok siyasi ilahiyat ve sivil din gibi başlıklar altında gündeme gelmesini sağladı. Modern devletin teolojik arkaplanını, modern siyaset düşüncesinin saklı kalmış teolojik katlarını faş etmeye dönük ilgiler devlet sorununu bu yeni bağlam içinde işleyebileceğimiz imkanlar oluşturdu. Bunun en çarpıcı örneklerini, dini de mesele eden devlet karşıtı siyasi düşüncelerde buluyoruz. Dini ya da teolojik bir sezgiyi esas alan devlet karşıtı konumlanmalar bugün mistik anarşizmden, egemenliği yadsıyan siyasi ilahiyat okullarına ve giderek devlet-altı ahlaki bütünlere odaklanan cemaatçi siyaset arayışlarına uzanan geniş bir alan oluşturuyor. Bu tebliğde, Alasdair MacIntyre ve Wael Hallaq örneklerinde, dini-teolojik esaslara dayanarak devlet-karşıtı (ya da belki post-statist) diyebileceğimiz bir siyaset düşüncesi geliştirmeye dönük teşebbüslerin alternatif meşruiyet arayışlarını tahlil etmek istiyorum. Alasdair MacIntyre, Tomistik-Aristocu Hristiyan düşünce geleneğini bazı Marxist ögelerle eklemleyerek devleti paranteze alan bir tür cemaatçi-mahalli siyaset anlayışının imkanlarını araştırırken, Hallaq

İslam hukuk tarihi ve doktrinine dair daha önce yaptığı çalışmalardan hareketle İslami normatifliğin merkezinde modern egemenlikle bağdaşmayan bir vahyedilmiş yasa inancının bulunduğunu vurgulayarak devletin neden İslami olarak "imkansız" bir zatiyet olduğunu göstermeye çalışır. Farklı düşünce geleneklerini takip eden bu iki yaklaşımın ortak paydası ahlaki olanı merkeze almalarıdır. Bu itibarla, politik olanı ahlaki temelde üretmenin imkanlarına dair o gayet güncel ve çetin soruşturmalarımız için bir kalkış noktası oluşturabilirler. Diğer taraftan, çağdaş Hristiyan teolojisinde otoriteyi teistik olarak temellendirmeye dönük iddialı girişimlerin radikal demokratik siyasi ilahiyat tasavvurlarıyla eşzamanlı geliştiği, çağdaş İslam düşüncesinde de seküler devletle Şeriat'ı Rawls tarzı bir siyasi liberalizm büyesinde buluşturmya dönük çabalarla Mısır ve Tunus örneğinde İslami referanslı 'sivil devlet' (*devle medeniyye bi'l-merciiyye İslamiyye*) tekliflerinin yanyana geliştiği bir siyasi, teorik ve teolojik bağlamda, bu iki düşünürün mukayesesi daha geniş bir siyasi düşünceler yelpazesini de yorumlamamıza yardımcı olacaktır.

LİBERAL SİYASET SÖYLEMİNİN
"SİYASAL" ÜZERİNDEN KRİTİĞİ

Ali Kaya
Dr., Erciyes Üniversitesi

1990'lardan itibaren liberal siyasal söylem, neredeyse siyasetin doğası ile ilgili tasavvurları belirleyen yegane gramer haline gelmiştir. Liberal siyaset söyleminin bu hegemonik yapısı, ya doğrudan kendi söylemini öne çıkarmak yoluyla ya da daha sofistike olarak farklı siyasal söylemlere eklemlenerek korunmaktadır. Kolektif kimliklerin reddi, antagonizmanın ve çatışmanın arızi ve geçici bir durum olarak varsayılması, siyasetin genel olarak devlete ve onun pratiklerine indirgenmesi, uzlaşının fetişleştirilmesi, farklılıkların ciddiye alınmaması, siyasal kimliklerin oluşumunda duygu ve tutku boyutunun ihmal edilerek rasyonel bir zeminde ele alınmakta ısrar edilmesi gibi yaygın siyasal varsayımların arka planında işleyen liberal siyasal söylemdir. Yakın zamanlarda bu söylemi besleyen liberal teori içinde iki önemli tartışma vardır. Bunlar, Rawls'un siyaset teorisi ve de liberal kozmopolitanizm projesidir. Bu iki yaklaşımın siyasetin doğası ile ilgili varsayımları bu sunum çerçevesinde tartışılmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken siyasetin mahiyeti ile ilgili alternatif bir gramerin imkanları sorgulanacaktır. Bu noktada liberal teoriyi doğrudan ya da dolaylı olarak karşılarına alarak "Siyasal" kavramını kendi entelektüel projelerinin merkezine koyan Carl Schmitt, Claude Lefort, Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau gibi siyaset felsefecileri ve teorisyenleri üzerinden alternatif bir siyaset dilinin olabilirliği sorgulanacaktır. Bu düşünürler elbette aynı motivasyon ve kaygıyı ile liberalizm eleştirisi yapmamaktaydı. Zira farklı siyasal geleneklere ve konumlara sahiptiler. Ancak hepsinin ortak noktası liberal siyaset kavrayışının, siyasetin doğasını anlamaktan uzak olduğuydu. Hepsi de liberalizmin açmazlarını ve çelişkilerini ortaya koyma noktasında ortak bir eğilimleri vardı. Bu düşünürlerin siyaset kavramının dar ve yetersiz bir kavram olduğundan hareketle "Siyasal" kavramını geliştirme bağlamında ortak bir çabaları söz konusuydu. Elbette ki kavramsallaştırmaları arasında

çeşitli nüansların olması kaçınılmazdı, ancak temel nokta ve vurgularda bir ortaklıktan bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda "Siyasala" dair şu dört noktada aralarında bir yaklaşım benzerliğinden söz etmek olasıdır. Buna göre "Siyasalın" birinci özelliği antagonizmanın ve çatışmanın kaçınılmaz olduğudur. İkincisi "Siyasal olan" rasyonel tercihler yoluyla değil karar, verilemezlik karar vererek oluşur. Üçüncüsü siyaset devlet ile sınırlandırılamaz, belli ayrımların yoğunlaştığı ve tarafların oluştuğu her şey ve her yer siyasallaşabilir. Dördüncüsü ise siyaset belli öznelerin çıkarlarının yansıdığı pasif bir alan değildir, "Siyasallık" belli bir özne ve kolektiif kimlik üretimidir.

KOMÜTERYANİZMİN AHLAKİ VE POLİTİK SINIRLARI ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

Armağan Öztürk
Doç. Dr., Artvin Üniversitesi

Marksizmin entelektüel hegemonyası aşındıkça liberalizm eleştirisindeki temel argüman dizisi gittikçe cumhuriyetçi bir karaktere bürünmeye başladı. Bildiride ahlaki ve politik sınırlarını tartışmaya açacağımız komüteryanizm liberalizm eleştirisindeki bu yeni ivmenin unsurlarından biridir. Maclntyre, Taylor, Sandel, Walzer ve Kymlicka gibi düşünürlerin içeriğine katkı sunduğu komüniteryanizm liberal anlayışın toplumu ihmal ettiği tezi üzerinde ısrarla durur. Bahsi geçen tez liberalizmin politikaya gerekli önemi vermediği, iyi yaşamın politik bir toplum olmadan gerçekleşemeyeceği, birey merkezli anlatının bireyin topluma karşı yükümlülükleriyle ilgilenmediği ve bireylerin değerleri seçmekten çok keşfettikleri noktalarında ayrıntılı bir analize dönüşür. Liberalizm-komüniteryanizm tartışmasının bireycilik-toplumculuk tartışması gibi sonuç doğurduğu bu tür durumlarda tarafların birbirlerinin kavramlaştırma biçimlerine saygı gösterip kendi teorilerini yeniden ele aldıkları da söylenebilir.Rawls'unBir Adalet Teorisi'ne yönelik eleştiriler doğrultusunda Politik Liberalizm ve Halkların Yasası adlı metinlerde daha politik ve daha çoğulcu bir kurama doğru teorisini yumuşatması bu bahsi geçen yeniden ele alma halinin oldukça bilinen bir örneğidir. Taylor, Walzer, Sandel ve Kymlicka'da ise liberalizmle uzlaşabilecek nitelikte çok sayıda tez ve argüman vardır. Bu duruma dayanarak rahatlıkla denilebilir ki komüteryanizmle liberalizm arasındaki etkileşim kanalları açıktır. Birçok tartışmada iki ana akımı sentezleyen melez yorumlar mümkün olabilir.

Bildiride komüniteryan-liberal ikiliği sadece bireycilik üzerinden değil, aynı zamanda ortak iyi ve özgürlük sorunsalları bakımından da ele alınacaktır. Liberal öğreti toplumu bir arada tutan şeyin adalet olduğu konusunda bir iddiayı dile getirir. Adalet karşılıklı hak ve özgürlükleri tanzim eden özgürlükçü bir sözleşme üzerine inşa edilmiştir. Liberalizmin bu kavrama yüklediği anlam

bağlamında adalet en temel değerdir. Komüniteryan çizgi ise hem toplum sözleşmesi metaforuna siyasal toplumun inşa sürecinde verilen ayrıcalıklı yeri hem de adaletin temel ortak iyi değeri olduğu savını eleştirir. Onlara göre ne prosedürel bir içerikte somut hale gelen liberal adalet ne de negatif yanı ağır basan özgürlük toplumsallığı kavramada yeterlidir. Toplumu bir arada tutan şeyler kurallar ve soyutlamalar değil, kimlik ve kültüre ait öğelerdir. Negatif özgürlükçü bakışın yetersiz olmasının yanı sıra yanıltıcı olduğunu da düşünür komüniteryan çizgi. Çünkü negatif özgürlükçü anlayış her türlü toplumsal ilişki ve kurumu insan özgürlüğü önünde bir engele dönüştürerek özgürlüğü bireyci bir ideal yalnızlık durumuna eşitler. Liberal kuramın bu tür eleştirilere verdiği yanıt ise oldukça dikkat çekicidir. Liberaller ontolojik bireycilikten uzaklaşılmasının toplumu kaçınılmaz bir şekilde totalitarizme sürüklediği kanısındadır. 20. yy. tarihini bu savın olgusal kanıtı olarak görürler. Ayrıca liberalizmin temel aksiyomları sadece bireyi değil aynı zamanda toplumu da korur.

SENECA'YA GÖRE FİLOZOFUN AVÂMA VE AKTİF POLİTİKAYA KARŞI İDEAL TUTUMU

C. Cengiz Çevik
Dr., İstanbul Üniversitesi

Roma İmparatorluğu döneminde yaşamış olan Stoacı filozof Lucius Annaeus Seneca özellikle de ahlak üzerine düşünmüş ve eserler kaleme almıştır. Daha önceki Stoacılarda olduğu gibi, Seneca'nın eserlerinde de beliren ahlak anlayışı temelde dünyevî tutku ve arzuların küçümsenerek daha büyük bir hedef olarak evreni saran tanrısal akılla bütünleşmeyi ve bu bütünleşme ideali çerçevesinde doğanın örnek alındığı (secundum naturam) erdemin (virtus) en yüce iyi (summum bonum) olarak benimsendiği bir yaşam anlayışını geliştirmeyi salık verir. Seneca (kendi yaşamıyla da deneyimlediği üzere) bu Stoacı yaşam anlayışının avamın yaşam anlayışıyla ve onunla iç içe örülü olan güncel politik iklimin gerek kişisel, gerek olgusal unsurlarıyla çatışabileceğinin farkındadır. Bu yüzden özellikle de Lucilius'a yazmış olduğu *Ahlakî Mektuplar*'da (Epistulae Morales) filozof veya bilgenin (Seneca'nın bağlamında ikisi de aynı kişiyi, felsefede gelişim kaydeden kişiyi imler) avama ve aktif politikaya karşı tutumunun ne olması gerektiği üzerinde durur. Bu tebliğde bu tutumun temel unsurlarını iki bölümde inceliyoruz. "Avama karşı tutum" başlıklı birinci bölümde Ahlakî Mektuplar'ın çeşitli mektuplarında (5, 7, 14, 16, 28 vs.) beliren görüşleri ele alıyoruz: avamın aşırı davranışlarıyla dikkat çeken "filozof görüntüsü"ne dönük nefreti ile genel olarak felsefeye nefreti, filozofun avamı eğitme görevi, avamın felsefe karşısındaki konumu, filozofun avamdan ve kalabalıktan uzaklaşması (kendine çekilmesi) gerekliliği ve bu gerekliliğin Aristotelesçi ve Stoacı kaynakları üzerinde duruyoruz. İkinci bölümde ise filozofun aktif politikaya karşı ideal tutumunu irdelerken temel hareket noktamız, Seneca'nın verdiği örnek olarak Stoacı filozof veya bilge Marcus Cato'nun aktif politikanın içinde yaşadığı sorunlar ve bu sorunlarla karşılaşmasının felsefe açısından anlamıdır. Marcus Cato Cumhuriyet döneminin sonunda Caesar ile Pompeius arasındaki iç savaşta iki tarafa karşı

da savaşarak devletin sarsılmaz bütünlüğünden yana tavır almış, iç savaşın Caesar'ın zaferiyle sonuçlanması üzerine intihar etmek zorunda kalmıştır. Seneca'nın, Cato'ya dönük aktif politikaya katılmasıyla ilgili eleştirisi ile bu katılımı sayesinde Cato'nun sergileme fırsatını bulduğu Stoacı erdemleri (ama özellikle de cesaret erdemini) yüceltmesi arasındaki çelişki üzerinde de duruyoruz. Aktif politikaya katılmak, bu bağlamda hiçbir felsefi amaca hizmet etmeyen, gereksiz bir eylem olarak görünse de, temelde bir erdem sergileme alanı olarak görülebilir. Bu çerçevede Seneca'nın argümanlarını özellikle de Stoa, Epicurus ve Cicero kaynaklarıyla birlikte değerlendiriyoruz. Sonuç olarak daha önce Türkiye'de Seneca bağlamında ele alınmamış olan filozofun avama ve aktif politikaya karşı tutumu konusunda yer yer birbirleriyle çelişen ama büyük ölçüde birbirini tamamlayan birtakım ilkelere varıyoruz.

KÜRESEL DÜNYADA
EJDERHALAR VE İKTİDAR

Cengiz Çakmak
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Theoria ayağını yitirmiş düşünce ikliminde pragma'nın yeri nedir? Bu sunum çerçevesinde küresel neoliberal kapitalizmin dünyasında felsefenin ve eleştirel düşüncenin önemi irdelenecektir. Ejderha metaforu bir yandan kapitalizmin yarattığı canavarları anlatmakta diğer yandan ise kapitalizmin canavarlarına karşı ortaya çıkan "başka" canavar figürlerine gönderme yapmaktadır. Hobbes'un Leviathan'ı ile Behemoth'unu birbirlerine karşıt ejderhalar olmaktan çok, birbirlerini mümkün kılan aynı düzen ve düzensizliğin figürleri olarak ele almak gerekmektedir. Günümüz dünyasındaki politik felsefe açısından birbirlerini kuran ve bozan unsurlar olarak ejderhaların iktidarı tartışmaya açılacaktır.

KANT AS
A PHILOSOPHER OF WAR AND PEACE

Çetin Türkyılmaz
Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi

Since Kant has regarded as a philosopher of peace by many scholars, to characterize him also as a philosopher of war in the title of this writing can be seen a little provocative phrase. It goes without saying that Kant, after all, is a philosopher of peace. There is a lot of evidence to support that he hates generally the condition of war, and his ideal is to attain a peaceful social order which is clearly put forward in his article Toward Perpetual Peace. Moreover, he identifies war with "evil" and "immorality": "War is the origin of many evils, and the destruction of morality." Kant was a philosopher who stands up for peace, or, strictly speaking, a philosopher who has hope for peace. However, it should be noted that war is necessary in his thought in order to actualize this hope, and that it is a means sine qua non through which we can achieve an ideal condition of humanity, that means, a perpetual peace.

In this paper, I will limite myself to a brief text that is a part of his long article about perpetual peace in order to relate his idea concerning the relationship of war and peace with the Stoic doctrine of necessary, and to show, in this framework, why war as a means should be needed. By doing so, I hope to demonstrate that the inevitableness of war is originated in his idea of nature. So, taking the first supplement to Toward Perpetual Peace as a starting point, which is entitled as On the Guarantee of Perpetual Peace, I will deal with Kant's thought about war and peace by comparing it with the Stoic view of point in the framework of the main topic of this writing.

Kant states that "what guarantees perpetual peace is nothing less than the great artist nature (natura daedala rerum)". Even though one ignores for a while the importance of the phrase of "the great artists" (die grosse Künstlerin) that is a translation of Latin word daedala, it can be hardly

overlooked that the other phrase, i.e. natura rerum is a referance to Lucretius's book titeled De rerum natura. It is well known that Kant had critized Epicurian thought in his varius texts, but in his *Critique of Practical Reason* this critical attitude against Epicuranism is very keen in relation to the Epicurean conception of ethics. In her brilland article Kant and the Stoic Cosmopolitanism, Martha Nussbaum accentuates this reference to Lucretius. As Nussbaum states, Lucretius does not think that there is a teleological determination of things in the route of nature. For this reason, it can be said that there is a keen contradiction between Kant's and Lucretius's conceptions of nature. Lucretius's theory of atom does not permit any divine order beyond the immanent level of natural things according to which nature is determined. In addition, as Nussbaum rightly says, there is also a contradiction between Kant and Lucretius about war: whereas Lucretius regards war as a disorder and incalculable condition of natural things, Kant sees it as a component of the teleological ends of nature which is based on providence. As a consequence of those contradictions between Kant and Epicuranism, the phrase of daedala, which is added to natura rerum drives us to the opposite way of the Epicurean conception of nature, that means, to the Stoic conception of nature.

DİL VE DUYGUYA
DOĞALCI BİR YAKLAŞIM

Derya Sakin
Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Bu sunumda ahlakın sadece insan doğasına ait bir yeti olduğunu reddederek, diğer türlerde de gözlemlenebilir olduğunu açıklamayı amaçlıyorum. Bunu hayvanların davranışlarına ve dil ile ahlak arasındaki ilişkiye bakarak açıklayacağım. Hayvanlarda ahlakın olmadığını söyleyenler, onlarda rasyonellik ve buna bağlı olarak dilin olmadığını öne sürerek savunma yaparlar. "Hayvanlarda dil yoktur. Dil yoksa ahlak da yoktur." gibi bir çıkarımla hayvanlarda ahlak tartışmasını sonlandırmaktadırlar. Ancak kanımca ahlak için farklı mekanizmaların da yeterli olabileceğini söylemek mümkündür. Bunlardan bir tanesi benim de üzerinde çalışıyor olduğum – temel duygular – dır (öfke, korku, üzüntü vb.) Temel duyguların hayvanlardaki varlığı doğalcı bir etikle kabul edilirken, ben de bu temel duyguların ahlakın temelini açıklamakta gerekli ve yeterli olduğunu savunmaktayım. Bu savunmanın dayanağı duyguların evrimsel kökenine giderek, duyguların davranışlarda nasıl bir etkisi olduğunu göstermekte yatmaktadır. Duyguların grup içerisinde belirli türden davranışlara sebep olduğunu göstermek bu sunumun ilk aşaması olacaktır. Doğalcı etiğe dayanılmasına rağmen, doğalcı etikte yeni bir yol çizilecektir. Ancak bir yandan da ahlakı duygularla açıklamaya çalışanlar yine insanı temel alarak – sadece insanda olduğunu iddia ettikleri – "suçluluk, utanma" gibi üst düzey duygularla açıklamaktadırlar. Ancak, buradaki tartışma bu mekanizmaları açıklamanın yanı sıra,

1. Hayvanlarda dilin olmamasının ne demek olduğunu ve
2. Dil ile ahlak arasında ilişki kurulduğunda bu ilişkinin zorunluluğunun açıklanmasını gerektirir.

İlki için yapılması gereken, öncelikle, dilin tanımını vermektir. Dil ile kastedilen sadece sesli/sözlü ifadeler midir? İnsan, dilindeki ses ayrımının farkındayken, hayvanlarda böyle bir ayrım yapamamamızın, bizi, onlarda dil

yoktur gibi çıkarım yapmaya itmesi ne kadar uygun görülebilir? Daha sonra bu tanımımızın insan merkezli olup olmadığına bakmamız gerekir. Çünkü dilin sadece insana ait bir yeti olduğunu düşünmenin temelinde yine tanım yaparken insanın kıstas alınması yatmaktadır. Çözüm ise insan merkezli bir yaklaşımı reddedip, doğalcı bir yaklaşımı benimsemektir. Bunun için de doğalcılığı ve bir alt dalı olan doğalcı etiğin neleri içerdiğini göstererek, bu bağlamda nasıl bir yol izleneceği açıklanacaktır. İkincisi için ise dil ile ahlak arasında kurulan bu ilişkide zorunluluğun dayanağını göstermek gerekir. Dil nasıl bir etkiye sahiptir ki ahlaka sahip olmak için yeterli olan tek şey olsun? Yine yukarıda ifade edildiği gibi benzer sebeplerle dil ile ahlak arasında insan merkezli bir ilişki kurulduğundan dolayı, bu ilişki zorunlu tutulmuştur. Ancak doğalcı bir yaklaşımla bu zorunluluğun zeminini sarsmak mümkündür.

Sonuç olarak, bu sunum ahlakın temellendirilmesinin insan merkezli bir yaklaşım yerine doğalcı bir yaklaşım ile tanımlanmasıyla, insanlarda olduğu gibi hayvanlarda da ahlakın varlığından bahsedebileceğimizi göstermektedir.

DEMOS, POLIS, NOMOS:
MIGRATION IN THE CONTEXT OF
DEMOCRATISATION

Emine Canlı – Jan Gwidon Byczkowski
Doktora Adayı, İstanbul Üniversitesi - Dr., Marmara Üniversitesi

Nowadays, migration seems as an obligatory result of wars and the norm of our times. The main reasons for such a state of affairs are the fact that the discourse of 'democratisation' has come down to mere interventionism and the belief or claim that it (democratisation) can be replaced with the tools of war. As the result of 'democratisation' discourse being limited to interventionism, "polis" is being depraved of its "demos". Even if we agree that the people of a country being interfered with still constitute "demos", there is no "polis" which, as a mediator in their relations, could prepare a groundwork for them being political. Thus, in the perspective of the claim of democratisation against the demos not going to be accepted, the process is conducted in such a fashion as to show, using the example of Syria, the Syrians as "friend" and Syrian government as "enemy". Hence, the first purpose of this research is to scrutinise whether the interventionism conducted under the name of democratisation is political or is it a discourse associated merely with world hegemony.

Having said that, people referred to as refugees are stripped of identity as the citizen of a country at war and are alluded to with an intermediate category of "refugee". People migrating as refugees, together with being disenfranchised from "nomos" of the country they belong to (both in the meaning of law and territorial division), are trying to establish a legal ground for themselves using "human rights" which are allegedly universally binding but there are no signs of them having any effect in reality. The second object of this work is, therefore, to examine whether "human rights", which cannot be attributed to a certain territory, will prescribe "nomos" of some kind to refugees.

Finally, the problem of the possibility of being political being suspended for the refugees appears in front of us in the context of other country's territory. The political inability of refugees to find a name and place in the country/"polis" where they find themselves comes out as a critical point of today's political discourse. At this point, we face the danger of removing the political discourse regarding refugees from polis. Hence, the last purpose of this work will be to ponder about the relation or lack of relations between political discourse regarding migration and "polis".

SIMONDON FELSEFESİNDE
BİREYLEŞME, OLUŞ VE BİREYÖTESİLİK

Erinç Aslanboğa
Dr., Galatasaray Üniversitesi

Çağdaş Fransız felsefesinin az değinilen düşünürlerinden Gilbert Simondon'un temel sorunsallarından biri olan "bireyleşme" üzerine düşünmeyi hedeflediğimiz bu çalışmada, öncelikle düşünürün felsefe disiplinine ait ve bu disiplinin dışından gelen bazı kavramları yeniden ve birlikte ele alarak oluş, dönüşüm, ilişkisellik üzerine nasıl özgün bir bakış açısı sunduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Ardından, "bireyöncesi"nden (préindividuel) "bireyötesi"ne (transindividuel) uzanan, farklı evrelerden geçerek sürekli dönüşüme tabi olan bireyleşme sürecini olgular arasındaki ilişkilerden türetmek yerine, oluşu varlığın temel niteliği olarak düşünen Simondon felsefesinin yapıtaşlarını tartışmaya sunacağız. Bu aşamada, Simondon'un fizik, biyoloji, termodinamik gibi disiplinlerden ödünç alarak felsefi alana dâhil ettiği "métastabilité", "transduction", "allagmatique" gibi kavramları incelerken, söz konusu kavramların açtığı yeni bakış açılarını irdeleyeceğiz.

Çalışmanın ikinci bölümünde, birey ve toplum arasındaki ilişikleri karşıtlıklar üzerinden kurgulamak yerine ortak oluş ekseninden hareketle düşünmeyi sağlayan ve simondoncu anlamda bireyleşmenin evrelerinden biri olan "bireyötesilik" (transindividualité) üzerine yoğunlaşacağız. Bireylerarası ilişkilerden ayrışan ve bunların toplamına indirgenemez olan "bireyötesilik" kolektif yapı ve grupların oluşum sürecine ve bu süreçte yer alan tikel bireylerin ortaklaşarak yekpare bir yapı oluşturmasına işaret eder. Simondon'un "birlikte kristalleşme" olarak adlandırdığı bu süreç hem katılan bireylerin hem de oluşan kolektif yapının ortak başkalaşım ve dönüşümünü içerir. Söz konusu dönüşümün öğeleri, koşulları ve dinamikleri üzerine düşüneceğimiz bu bölümde simondoncu bireyleşme sorusu etrafında

doğrudan olmasa bile dolaylı olarak şekillenen etik ve politik problemleri ortaya koyacağız.

MUTLAK BAŞLANGIÇ,
OLAY VE EGEMENLİK

Funda Günsoy
Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi

Hem "umut baharı" hem "umutsuzluk kışı", hem "akıl çağı" hem "aptallık devri" olan zamanımız, ister "zamanların en iyisi"nde ister "zamanların en kötüsü"nde yaşadıklarına inanıyor olsunlar, her yaştan insanı görülebilecekleri her yerde, tüm iletişim araçlarıyla yeni bir başlangıç yapmaya, yeni bir sayfa açmaya, her şeye sil baştan başlamaya çağırıyor. Başkalarından farklılaşarak özgün bir kimlik edinmeyi ve toplumsal statünün devamını mümkün kılacak sahici her deneyim, muhayyilemizi, bilincimizi ve arzumuzu özgürleştirmemiz koşuluyla, işte hemen buradadır; cenneti ölümden sonraya tevil eden dinin tersine, reklam cennetin şu akıllı evin, yeni model arabanın, yeni elektrikli ev aletinin ardında olduğunu vaat eder. Modernliğin düsturu, aklını kullanmaya ve düşünmeye değil ancak denemeye cüret et olabilir. Sahici her insani deneyimi metalaştıran ve kitle medyası aracılığıyla pazarlayan kapitalizm "yeniyi bulmak için bilinmeyenin dibine" dalmanın eşsiz hazzını pazarlayarak aslında arzuyu sahici olmayan, yapay bir ihtiyaçlar sistemi içinde alıkoyar. Tahrik edilmiş arzular, empoze edilmiş doyurulmayı talep eden ihtiyaçlar ve kendisini tek gerçek güç merkezi olarak duyuran "her haz ebediyeti ister". Öyle ki, yeni olanın sonsuz döngüsü yeni tüketim mallarını, yeni taşıma ve üretim yöntemlerini, yeni sektörleri, yeni örgütlenme formlarını gerektirdiği için tüketmek özgürlüktür veya özgürleşmek için tüketmemiz gerekir. Salt seyrin nesnesi olarak bir birlik sergileyebilen dünyevi imajlar dünyasında temsil gerçekliğin, yanılsama hakikatin yerini aldığından yalnızca tüketebilenler bir görünüşe sahip olma ve kendilerini ifade etme gücüne sahip olabilirler; çünkü yalnızca tüketebilenler imajların agonistik dünyasında "aidiyetin kibri"ne, yani ayrıcalıklı bir sosyal sınıfın üyesi olmaya hak kazanabilirler.

Modernliğin alâmetifarikası olan bu yenilik arzusu, anti-politik ve anti-kamusal olduğu ölçüde yalnızca deneyimin yoksullaşmasına ve umudun özelleşmesine yol açmaz kuşkusuz; o, Paul Aster'ın "yaşamak için ölmen gerekir" sözüyle özetlediği bir açmaz içindeki modern insanı, ancak ölerek var-olabilen ve ölümü estetik deneyimin bir nesnesi haline getiren bir zombi'ye dönüştürürken, modern kültürü de kolektif hafızaya taşınamadan yok olan her deneyimin, nesnenin ve ismin hızla tarih mezarlığına gömüldüğü bir yas kültürü haline getirir. Bu çerçevede, bu tebliğ, Augustinus'un insanın yaratılmasının anlamı olarak gördüğü ve Arendt'in özgürlükle eş anlamlı kıldığı yeni başlangıç yapma kapasitesinin bu manik, anti-politik ve anti-kamusal yenilik arzusu tarafından tüketildiği; "nizam yıkılsın" sloganında hayat bulan umut ve ütopyanın bile bugün pazarda alıcı bekleyen bir etiket, meta haline geldiği; ve gündelik hayatın seyrinden mutlak bir kopuş olarak tasarlanan her kurucu olayın kontrol ve düzen sağlayan, kadir-i mutlak, heroik bir egemen figürünü politik yaşamın merkezine daha fazla yerleştirdiği ve kurmaca olayın en sık başvurulan egemenlik stratejisi haline geldiği tespitinden hareketle gerçek istisna olarak kurucu bir olayın imkânı üzerine bir tartışma yürütmeyi amaçlamaktadır.

IN THE FACE OF DISCIPLINARY POWER:
A HEIDEGGERIAN APPROACH TO
EMBODIED SELFHOOD

Itır Güneş
Dr. Öğr. Üyesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Michel Foucault's analysis of disciplinary power has especially drawn the attention of feminist theorists, who pointed out that disciplining of the body is not neutral, but a gendered process. As Sandra Bartky pointedly describes, the way power operates on women's bodies is markedly different than the way it does on men's bodies. Bartky argues that women's bodies are subject to severe regimes of power, which "feminize" them through constant performance of certain beauty and femininity rituals based on strict and pervasive beauty standards. This not only limits women's freedom to relate to their own bodies and construct their selfhood as free agents, but also often leads to suffering from various mental and physical health problems.

So, the questions arise: How is it possible to break free from the spell of such disciplinary power? How can women discover ways of relating to and making sense of their bodies outside the omnipresent cultural norms? Answering these questions has proven to be harder than it seems. Since the present beauty standards and feminine disciplinary practices dominate our lives and perception to a high degree, it is quite difficult to create alternative understandings of beauty and femininity. On the other hand, offering alternative standards can possibly reproduce the domineering effect, by compelling performance of comparably limiting practices.

In my paper, I suggest an answer to this problem with the help of Martin Heidegger's notion of authentic selfhood. According to Heidegger, authenticity is possible by questioning the commonly accepted social norms and instead owning up one's own genuine possibilities of existence. This can happen only through one's true realization of finitude of one's own existence, which leads to the anxious understanding that one's time is indeed

limited. In light of this realization, one can reinterpret and reclaim what it means to exist and reconstruct one's self by projecting oneself on one's authentic possibilities of being. I argue that such reconstruction needs to involve a reinterpretation and reclamation of one's physical existence. If authenticity requires distance from the blindly accepted social norms, it cannot be fully possible without reflecting on the norms that operate on our bodies—which will lead to coming up with an authentic, original and individual way of understanding, experiencing, and expressing our relation to our bodies.

KANT'TA YAŞAM TARZI OLARAK DİN

Lokman Çilingir
Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Kant'ın "Kopernikus Devrimi" teorik sahada felsefeye transendental yöntem dâhilinde farklı bir rota çizerken, pratik sahada yepyeni bir temelllendirmeyi öngörür. Etik sahadaki eleştirel girişim iki farklı yönde okunabilir: Bu bir yandan "teolojik-etik"in yerine saf pratik akıl üzerine inşa edilen "etik-teoloji"yi ikame etmeyi, öte yandan felsefeden tümüyle dışlanmaya çalışılan dini, "ahlaki hayat tarzı" olarak pratik felsefeye dâhil etmeyi amaçlar. Ahlaki pratik inanç üzerine inşa edilen "ahlaki dünya" Temellendirme'de "Amaçlar Krallığı", Din yazısında ise "Etik Topluluk" olarak adlandırılır. İnsanı etik topluluğun üyesi kılacak şey şer-i (statücü) Kilise yasaları değil, eylemin ahlakiliğidir. Ancak ahlaki düşünüş üzerine dayalı "iyi bir hayat tarzı" insanı her tür batıl inanç ve sahte ibadetten uzak hakiki bir inanca vardırabilir. Bu tebliğ, Kant'ın bir hayat tazı olarak dini nasıl temellendirdiğini etik yazılarından ama özellikle din üzerine kaleme aldığı tek derli toplu çalışması olan *Salt Aklın Sınırları Dâhilinde Din* adlı eserinden hareketle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunun yanında Kant'ın girişiminin gerek etiğin gerekse dinin disipliner özgünlüğü açısından içerdiği sorunlar irdelenmeye çalışılacaktır.

Kant'ın pratik felsefesine dair tartışmalar özellikle ahlak felsefesinin temel dayanakları ve ahlak ile din arasındaki ilişkinin mahiyetine dair meselelerde yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede ahlaki eylemin temel motifinin ne olduğu; Kant'ın eleştiri öncesi ve sonrası yazılarında farklı ilkeler belirleyip belirlemediği; bu ilkeler arasında geçişlerin nasıl sağlandığı gösterilmek zorundadır. Keza "ödev ahlakı" söz konusu olduğunda her seferinde yinelenen, Kant'ın katı bir ahlak anlayışını (rigorizm) savunduğu ya da eylemin içeriğini hiç hesaba katmayan bir ahlaki ilkeyi ortaya koyduğu (formalizm); "İyi niyetli ol gerisini düşünme!" demeye getirdiği; duyguları etiğinden hepten dışladığı yahut ilkin kapı dışarı ettiği mutluluğu sonradan "en yüksek iyi"

kuramıyla yeniden sistemine dâhil ettiği şeklindeki itirazlar cevaplanmayı beklemektedir.

BİR KARŞI-POLİTİKA OLARAK AŞIRI-POLİTİKLEŞMENİN TERÖR'Ü: KIYIM MANTIĞI, ÖZNELLEŞMİŞ DÜŞMANLIKLAR VE İNSAN AVLARI

M. Ertan Kardeş
Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Bir kişinin ya da grubun tehlikeli/zararlı olduğu gerekçesiyle şiddetli, saldırgan ve adil-olmayan takip, eziyet ve yakalama süreçlerine tabi tutulmasına Batı dillerinde "persécution" adı verilmektedir. Tarihte, bu kitlesel zulmün hedefinde köleler, ten rengi farklı olanlar, Yahudiler, işçiler, çeşitli politik militanlar ve mülteciler olmuştur. "Persécution" kelimesinin sadece zulüm ya da yıldırma kelimesi ile tercüme edilmesinin eksik kalması sebebiyle, kitlesel zulmün yanında "kıyım" kelimesini ödünç almak mümkün görünmektedir. O halde bu makale şu soruyu sormayı denemektedir: Fiili dünyanın "kıyım mantığı" nasıl işlemektedir? Kendisini sıklıkla "politik" bir etiketle dışa vuran kıyım mantığı, aşırı-politikleştirilmiş bir kitlesellik ve öznelleşmiş nefret figürlerini bir arada üretmektedir. Linç pratiklerini, cadı kazanı ile adalet imgesinin özdeşleşmesini ve dolayımsız şiddet örüntülerinin aşırı-politik duruşunu, hakiki bir politikanın tam tersi hatta hakiki bir politik praksis imkânını kapatan bir karşı-politika olarak ortaya anlamak mümkündür. Buna göre kıyım mantığı "mutlaklaştırarak" benimsediği meseleleri, politik eylemin koşullarını kapatarak toplumsal alana sunmaktadır. Toplumdaki öznelleşmiş nefretlerin kitleselliği bir yandan, politikadaki "şeytanlaştırılmış kötü"nün imhasına yönelmekte – ve bu sayede ortak iyinin açığa çıkacağını düşünülmekte, diğer yandan ise kötünün mutlaklaştırıldığı, kitlesel zulmün mekânına dönüşen toplumsal ilişkiler hakiki bir özgürlük ve ortak iyi arayışını bütünüyle ortadan kaldırmaktadır. İlginç olan, modern ve çağdaş insan avı pratikleri bütün bağlamsal ve tarihsel farklılıklarına karşın benzer mantıkları yeniden üreterek aşırı-politik görünümlü bir karşı-politika üretmektedirler. Peki, geleneksel kıyım mantığına göre çağdaş pratiklerde yeni olan nedir?

Zulüm hangi biçimlerde yeni "nefret mantığı" üretmektedir? Mevcut makalenin yanıt aradığı bu sorular etrafında hakiki bir politik praksisin olumsal zorunluluğu fikrini savlamaktadır.

STABILIZING POLITICAL ONTOLOGIES

M. Turowski
Prof. Dr., Wroclaw University

One of the aims of the paper is to offer a definition of political ontology and classification of possible ways it can be employed in philosophical reflection (including comparative dimension) about socio-political phenomena. From the methodological point of view it will be based on the notion of order. On the detailed level there will be an attempt to demonstrate that the idea of order can help to identify the complex philosophical nature of this problem in a more accurate way than it is the case with the more strictly political-scientific approaches (theory of politics, political sociology) which seem to reduce the examination of the ontological dimension of political life exclusively to the question of the ontological status of the state and its institutions (recent works by B. Jessop and C. Hay). There are two main hypotheses of the paper. The first is a strong claim that the traditional foundationalist view ascribing a crucial role to ontology in social and political philosophy is essentially contestable. Ontological/metaphysical groundings of politics are liable to mutually contestable interpretations and as such cannot furnish those theories with a firm foundation they seek. The second hypothesis uncovers the indispensable character of political life's ontological dimension – amid and despite its elusiveness

THE META-ETHICAL SIGNIFICANCE OF DEEP DISAGREEMENTS ON SOCIAL AND POLITICAL JUSTICE

Manuell Knoll
Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi

Following John Rawls, leading contemporary political philosophers, like Martha Nussbaum, aim at some form of consensus or rational agreement about justice. However, the notion that a consensus on social and political justice could be achieved was questionable from the start. This was made evident by Robert Nozick's immediate and strong disagreement with Rawls. This talk argues for the need of a significant shift of the research perspective on social and political justice. It criticizes the notion that a consensus about justice is possible, laying out a few of the disagreements about just distributions and a just society that have existed from antiquity to the present day. The talk sketches several reasons for deep disagreements among notions of social and political justice and discusses their meta-ethical relevance. It rejects ethical realism and cognitivism based on the argument from deep disagreements.

Z. BAUMAN'DA MÜPHEMLİK VE AHLAKİ BENLİK

Nedim Yıldız
Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Modern dönemin belirgin özelliklerinden biri, yasa koyucuların ve düşünürlerin ahlaka ve ahlakiliğe bakışlarındaki farklılaşmadır. Bu farklılaşmaya göre ahlak artık insan yaşamının doğal ve kendiliğinden gelişen bir özelliği olmaktan ziyade, mevcut duruma göre insanların davranışlarını farklılaştırmak için şekillendirilmesi ve insanlara benimsetilmesi gereken bir (davranış)formu olarak görülmeye başlanmıştır. Bu anlayış farklılaşmasının en belirgin görünüşü, Batı Avrupa düşünce dünyasında Rönesans sonrasında "dini otorite"den boşalan yerin "akıl rehberliği"nde doldurulmaya çalışılmasıdır. Bu çabalar, bütün akıl varlıklarının aynı ölçüde kabul edeceği ahlaki kodlar oluşturulması ideali doğrultusunda sürdürülmüştür. Bu anlayış uyarınca bireyin özgür olması ve seçim yapması, yasa koyucuyla birey ilişkisi bağlamında değerlendirilir; çünkü yasa koyucunun modern dönemdeki konumu, akıl sahibi her varlığın belirlenen etik kodlara zorlanmasının zaten akıl gereği olduğu düşüncesini merkeze alır. Dolayısıyla, insanın belirsizlikler doğurabilecek müphem yan(lar)ı, genel kurallar uyarınca durağan ve kontrol altında tutulmaya çalışılan toplumsal yapı lehine kontrol altına alınmak istenir. Böylece, 'özgür bireylerin kendi hür iradeleriyle' istenen davranışları yapması güvence altına alında tutulmuş olur.

Bauman'a göre modern etik düşüncenin ana yönelimi, yaşama pratiğiyle iç içe geçmiş bir evrensellik ve temel oluşturma çabası olarak kendisini gösterir. Burada evrensellik, belirlenen yasa ve kuralların mümkün bütün durumlara uygun ve uyarlanabilir olduğu anlayışına dayanır. Bu anlayışa göre evrenselliğin muhattabı, akıl sahibi bütün insanlardır. Bu ikilinin aydınlanmacı düşünürlerin elindeki hali, zorbalığı da barındıran bir 'insanlaştırma', 'medenileştirme', 'çağdaşlaştırma' pratiği olabilmiştir. Bu zorlama pratiğinin ana dayanağı ise, pedagojiyle iç içe geçmiş bir 'insan

doğası' kavrayışıdır. Bu kavrayışa göre insan, doğası gereği bu formlarda olmalıdır. Bu insan doğası formları, devlet(ler)in eğitim, sağlık ve güvenlikten iş yaşantısına kadar bütün alanlarda normal olanla anormal olanın farklılığını belirginleştirmesinin ve bu doğrultuda 'zor kullanma'sının da zeminini oluşturmaktadır. Bu sınıflamalar ve tanımlamalar ortamında ahlaki benliğin büyük bir baskı altında kaldığı görülür.

Bu evrensellik oluşturma çabalarına karşın, Bauman'a göre ahlak evrenselleştirilemez. Fakat bu, ahlakın göreli ve keyfi bir takım kurallar bütünü olduğu anlamına gelmez. Burada Bauman'ın ilgisi, göreliğin varlığı veya yokluğundan ziyade, modernizmle beraber gündeme gelen tümellik ve belirleyiciliğin hedef alınmasıdır. Tümel ve belirleyici ahlak anlayışlarıyla kastettiği ise, ahlaki bakımdan özerk ve müphem olarak kabul ettiği ahlaki benliğin ve doğal bir yöneliş olarak gördüğü ahlaki itkinin yerine, dışarıdan devlet veya bir otorite tarafından dayatılan etik kuralların konulması çabasıdır.

Bauman'a göre bu aşamada müphemlik kavramı devreye girer; çünkü gerçekleştirilen şey, bireyin bütün davranışlarının müphemlikten arındırılmaya çalışılmasıdır. Oysa "müphemlik, yüz yüze insan ilişkilerinin ilk sahnesinin merkezinde yer alır." Böylece müphemlik, ahlaki benliğin imkanı için korunması gereken bir dinamik olarak konumlandırılır; çünkü, müphemlikten ve müphemliğin beraberinde getirdiği risklerden bağımsız bir ahlaki benlik ve ahlaki davranış mümkün görülmemektedir.

JAMES'İN SÜREÇ METAFİZİĞİNDE ÖZNENİN BİRLİĞİNİN OLASILIĞI

Nil Avcı
Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Amerikan felsefesinin en önemli düşünürlerinden William James'in tüm entelektüel üretimini belirlemiş olan idealist mutlakçılık karşıtlığının temelinde, ki kendini en açık şekilde Hegel'in akılcı ve idealist tekçiliğiyle mücadelesinde gösterir, özdeşlik mantığının bireye kendi farklılığında var olma, deneyimleme ve eyleme alanı tanımayacak kadar boğucu ve kuşatıcı tümlük ilkesinin reddi yatmaktadır. James'e göre evren tasarımımızı belirleyecek metafiziksel perspektif seçimi özgürlüğü olası kılan bir perspektif olmalıdır bu yüzden, materyalist ya da idealist, deneyci ya da akılcı, belirlenimciliği zorunlu kılan bir bakış açısı yerine James çoğulcu kökten deneyciliği, yani radikal ampirizmi savunur. James'in deneyciliği kökten bir deneyciliktir çünkü o gerçekliği yalnızca parçaların değil, ilişkilerin kendilerinin de içerildiği, nesne ve özne ayrımının yapılmadığı, ne maddi ne de tinsel olarak belirlenime sahip olmayan nötr, dolayımsız, sürekli değişen ve karışan, kesintisiz saf bir deneyim akışı olarak betimler. James'in karşılaşacağı sorun bu gerçeklik tasvirinin içine doğruluk üretici ve bilmeye muktedir, özgür, amaçları olan ve bu amaçlar doğrultusunda eyleyebilen bir bilinç birliği olarak özneyi konumlandırma sorunudur. Böylesi bir deneyim akışının ortasında hiçbir töz, formel ya da aşkınsal yapıya, mutlak akla başvurmadan James öznenin bilincinin birliğini nasıl kurmaktadır?

Bu sorunun cevabını belirlemeye çalışacağımız bu çalışmanın ilk bölümünde James'in Principles of Psychology eserindeki kişinin özdeşliğini açıklamak için kullanılan çağrışımcı açıklamayı, ruh kavramına dayanan açıklamayı ve Kant'ın 'aşkınsal ben' modelini reddedişini kısaca açıklayıp kendisinin bu eserde bir psikolog rolünde benimsediği psiko-fizikalist paralelizmine değineceğiz. Bu bölümde James'in maddi, sosyal ve tinsel olarak üç boyutta inceldiği benlik kavramını ve saf deneyim kuramının

kurucusu olan düşünce akışı kavramının ilk betimlemelerini de inceleyeceğiz. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise birinci bölümde yakalayabildiğimiz kendilik üretme edimi kavramının izini James'in *Essays in Radical Empiricism ve A Pluralistic Universe* adlı eserlerinde arayacağız. İlk eserindeki "Does Consciousness Exist?" isimli makalesinde James bilincin var olmadığını savunur. Bu bölümde bilincin ne anlamda olmadığını ve olmayan bir bilincin kavramsal bilme edimini ve ahlaki eylemelerini nasıl gerçekleştirdiğini tartışacağız. Sonuç olarak James sürekli akan, sürüklenen, büyüyen, karışan, değişen ve oluşan bir çokluk evreninde öznenin özne olarak varlık imkânını göstermeyi başarmıştır. Özneliğin yitiminden ziyade gerçekliğin üretimine aktif olarak katılan, yeni bir yön çizerek, onu değiştirip dönüştürerek, olanı olması gerekene yaklaştırabilecek bir özne tam da böyle bir metafizik tasavvurda kendini bulmaktadır.

ON THE CONSTITUTIONAL:
ETHICAL AND TELEOLOGICAL ASPECTS

Oğuzhan Bekir Keskin
Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi

What is a constitution? Do constitutions have intrinsic values which lack thereof deems them null and void? Or should they have such values? If so, what are they? As rightly pointed out by Giovanni Sartori "[i]n our minds, constitution is a "good word." It has favourable emotive properties, like freedom, justice or democracy. Therefore, the word is retained, or adopted, even when the association between the utterance "constitution" and the behavioural response that it elicits (e.g., "The constitution must be praised, for it protects my liberties") becomes entirely baseless."

According to the classical theory of constitutionalism, a constitution should include some guarantees: limited government, bill of rights and separation of powers (or, perhaps more correctly, checks-and-balances). This is evident from the onset and a classical example is the article 16 of the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of 1789 which was adopted by the revolutionary French National Assembly and later served as the preamble of the French Constitution of 1791: "Any society in which the guarantee of rights is not assured, nor the separation of powers determined, has no Constitution."

The term constitution denotes both a system and a written document which lays the principles and rules of foundation and operation of a given state. Although the "writtenness" of the constitution is only a means to guarantee such principles and rules (United Kingdom is a famous example of an "uncodified constitution"), from a legal point of view, it is understandably a crucial aspect of modern constitutions. Nevertheless, clarification of this phenomenon does not actually help. Does, for example, Saudi Arabia, which has a written document called the constitution of Saudi Arabia, have a constitution? If we examine its articles, we'll see that it falls short of the

guarantees that were counted above. How about a state which has a written document called “constitution” and in it, we find articles that uphold such guarantees, but it is empirically evident that these articles are not respected by the government or even by the people at large? These are not just practical problems that do not pertain to the concept itself. There is an ambiguity with regard to the definition of the constitution: is it any frame of government or is it a frame of government with specific guarantees? Jurists indeed make a distinction between states that have constitutions and states that are constitutional.

Although we have to not hesitate to call any legal document which was ratified and put in force accordingly as the constitution of said state and thus have the legal duty to obey, we should also acknowledge that a constitution, thought of and applied without a definitive ethos and telos harms the very purpose of its own raison d’etre. This means that a state which has a constitution but is not constitutional, lacks the ethical and teleological aspects of the concept. For if the rule of law is not simply obedience to the law of the land, but enactment and respect of laws that uphold certain values, we can argue that while we have a legal duty to obey, there is also a political and ethical side to our relationship with a constitution.

In this paper, I will try to make a case against a purely legal understanding, and as such, for an ethical and teleological understanding of the concept of constitution and I will argue such an understanding will not disturb the normative character of the concept but actually enhance it.

GELENEĞİN FETİŞ KARAKTERİ

Ömer Osman Sarı
Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi

Bu sunumda Marx'ın metaların fetiş karakteri üzerinden fetişleşmiş düşüncelere getirdiği eleştiri gelenek kavramına yöneltilecektir. Gelenekler, toplumsal süreçlerin temel öğelerindendir. Özellikle insanlığın tarihsel olarak kendi üretimi ile elde ettiği kazanımların muhafaza edilmesi bakımından bir ihtiyaç olan gelenekler diğer yandan yeni kazanımların önüne geçebilmektedir. Burada geleneklere yönelik fetişleştirici kavrayışları eleştirerek bu türden sorunlarının gün yüzüne çıkmasını nasıl engelleyebileceğimizi tartışmak amaçlanmaktadır.

FELSEFE VE POLİTİKANIN UYUŞMAZLIĞI:
HAKİKAT-SONRASI POLİTİKA ÇAĞINDA
DOĞRUYU SÖYLEMEK VE ELEŞTİRİ

Özgür Soysal
Dr. Öğr. Üyesi, **Ege Üniversitesi**

Bu çalışmanın temel hedefi, "hakikat-sonrası politika" çağında, doğruyu söylemenin ve politik olana dair eleştirel bir felsefi söylem geliştirmenin imkanına yönelik tartışmalara; Platon'un Atina demokrasisine yönelik radikal eleştirilerinden hareket eden ve felsefe ile politika arasındaki ilişkilenme biçimlerine yönelik çağdaş eleştirileri odağına alan bir tartışma aracılığıyla katkıda bulunmaya çalışmaktır. Bu yolda öncelikle politika ve felsefenin uyuşmazlığına dair tartışmalar, Arendt'in politika felsefesinin Platon'dan itibaren politikanın doğasının yanıltıcı izlenimini vermiş olduğu savından hareketle ele alınacaktır. Ona göre kanılar çokluğunu tekil bir hakikat ile değiştirmeyi amaçlayan filozofun perspektifi, insan çoğulluğunu anlamada bir kaybı getirmiş ve politika, ulaşılmak istenen amacı doğru bir şekilde kavrayan bir yönetici tarafından uygulanan bir yapma biçimi olarak kavranmaya başlamıştır. Nitekim çağdaş demokrasilerle ilişkili tartışmalarda, her türden doğruluk/hakikat siyasetinin kaçınılmaz bir şekilde totaliter olduğu görüşünün egemen olduğunu görüyoruz.

Öte yandan günümüzde politik alanda retorik ve propaganda karşısında hakikat ve olguların önemini yitirdiğini ifade eden "hakikat-sonrası politika"ya atıfla yapılan tartışmalar, mutlak görececilik ve iradeciliğin ötesine geçebilen bir doğruyu söyleme pratiğinin önemine işaret etmektedir. Aslında Platon'un demokrasi eleştirisinin temelinde de demokrasinin, doğru ve yanlış söylemin ayırt edilmesine imkân tanımayan bir yapıya sahip olduğu iddiası yatar. Ona göre, insanları memnun etmek yerine onlara neyin doğru ve güzel olduğunu söyleme cesaretinde bulunanlar öfke ve hatta Sokrates gibi ölümle karşılaşmaktadırlar. Arendt Sokrates'in mahkum edilmesini, Platon'un

filozoflara iktidar vererek siteyi onlar için güvenli kılma hayalini harekete geçiren olay olarak görür.

Buna karşılık Foucault'nun, Antik kültürde bir doğruyu söyleme biçimi olarak "parrhesia" pratiğine dair analizinde, Platon'un demokrasi eleştirisi, özellikle Lakhes diyaloguna dair bir analizle tespit edilen alternatif bir doğruyu söyleme pratiğini de barındırır. Foucault parrhesia pratiğinin Alkibiades ve Lakhes'ten başlayan, birisi Yeni-Platoncu felsefelere ve büyük Batı metafizik geleneğine ilerlemiş, diğeri ise belki Kinizmin radikal eleştiri pratiğinden fazla bir şeye yol açamamış gözüken bu iki gelişim çizgisini titiz bir şekilde incelemiştir. Fakat bu çalışmanın hedefleri uyarınca, doğruyu söylemenin tarihsel analizi yerine onun modern dönemde nasıl yeniden sorunsallaştırıldığına ve geçerli kılınmaya çalışıldığına odaklanılacaktır. Nitekim Foucault'ya göre modern dünyada, özne ile doğruluk arasındaki ilişkide meydana gelen (felsefi tezahürünü Descartes'ta bulan) radikal değişimin sonucunda, Antik parrhesia pratiği ile "kendilik kaygısı"ndan geriye fazla bir şey kalmamıştır. Dolayısıyla bir yandan Foucault'nun Kant'ın Aydınlanma üzerine çalışmasında bulduğu alternatif yol, yani parrhesiastik yapıyı yeniden geçerli kılmaya yönelik olan modern bir eleştirel tutum örneği ortaya koyulmaya çalışılacak; öte yandan bu yolun, politika ve felsefe arasındaki uyuşmazlık tartışmaları bağlamında, günümüzde doğruyu söyleme pratiklerini bilgilendirebilecek bir eleştirel felsefi söylem geliştirme çabalarına katkıda bulunabileceği savunulacaktır.

SCHMITT'S RECKLESS WALK
THROUGH HOBBES'S AXIOM THAT
'AUCTORITAS, NON VERITAS FACIT LEGEM'

Özlem Ünlü
Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Thomas Hobbes is the key figure to understanding not only Carl Schmitt's fundamental conceptions such as decision and exception, but his fierce criticism against his archenemy, liberalism and its legal implications for the modern constitutionalism. Specifically, Hobbes's theory of sovereignty plays so crucial role that Schmitt presents himself to revive his own in accordance with it as seen in his 1938 work entitled The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes which marks, some of well-known Schmitt scholars claim, a major turning point decisive of Schmitt's intellectual world as early and late. Long before this turning point, however, in his 1921 Dictatorship Schmitt had begun to engage with the Hobbesian idea of constitution in natural law tradition, or what Hobbes calls "Common-wealth by Institution."

The main argument of Schmitt's Dictatorship regarding the constitutionalism in natural law tradition is its division into two distinct and opposite ways of understanding justice; as opposed to the monarchomachs (Grotius) who presuppose the pre-state quality of the law by which the institution of state is backed, Schmitt contends that Hobbes's natural law of exact science rejects any pre-state conception of law such that it allows no reference to law outside of the state; the answer to the question of what is right and wrong, just and unjust comes from within the legal order. From Hobbes's axiom that there is no justice, as well as injustice before and unless there is a sovereign power, according to Schmitt, it follows that for Hobbes "the law is not a norm of justice" but a command of the supreme authority.

In this paper, I initiate a discussion on Schmitt's reading of Hobbes's axiom; his axiom requires the inference of justice either from the covenant or

from propriety as Hobbes offers two distinct sorts of justice in Leviathan. Contrary to what Schmitt claims, I discuss that Hobbes necessarily equates law with justice as a corollary of what he calls “the Justice of an Arbitrator.” I also show that Hobbes’s equation provides us with a vantage point from which one can see that the Hobbesian sovereignty is but an ‘Arbitrator,’ not a highly personalized one, as Schmitt asserts, in the Schmittian sense of the term.

TANINMA ETİĞİ VE UYUŞMAZLIK SİYASETİ ARASINDA ELEŞTİREL TEORİ: HONNETH VE RANCİÉRE ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR DİYALOG

Salih Akkanat
Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi

Bu bildiri Axel Honneth ve Jacques Ranciére'in öznellik düşüncesine dayanarak demokrasinin doğası ve siyasetin anlamı konusunda eleştirel teori geleneğini temsil eden çağdaş iki farklı yaklaşım arasında eleştirel bir diyalog geliştirmeyi amaçlıyor. Eleştirel teorinin söylemini yenilemeye dönük bu girişimler gerek demokrasinin işleyiş biçimi gerekse evrensel normların gerekçelendirilme usulleri üzerinde yeniden düşünmek açısında açılımlar sunuyor. Tanınma etiği, kimliklerin tanınması üzerinden bir siyasal mücadele perspektifi geliştirerek, özneler-arası düzlemde toplumsallığın sınırlarını evrensellik yönünde genişletmeyi öngörmektedir. Ancak bir yandan içkin eleştiri yöntemine bağlı kalarak, yerleşik toplumsal düzenin eleştirisi adına geçerli eleştirel ölçütleri toplumsal düzleme içkin bir biçimde üretirken, diğer yandan siyasal olanın ya da öznelliğin sosyolojizme kurban edilmesi gibi bir soruna yol açabilmektedir. Ranciére'e göre tanınma etiği sosyal düzenin hiyerarşik yapısını kurumlaştıran bir mantık üretir. Bu mantık toplumsal düzenin kuruluşunu eşit olmayan bireyler arasında bir toplumsal deneyim alanı olarak öngörür. Öznelerin doğal yeterliliklerine göre bir düzen içinde konumlandırıldığı toplumsal hiyerarşinin mantığının ancak radikal eşitlik ilkesi çerçevesinde sorgulandığında kırılabileceğini; bu sorgulamaya eşlik eden bireylerin kendilerini öznelleştirebileceğini ve demokrasinin "ilke"sini harekete geçirebileceğini savunur.

KONUKSEVERLİK ÜZERİNE:
ÖTEKİNİN ÖNGÖRÜLEMEZ GELİŞİ

Tacettin Ertuğrul
Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Bu sunumda konukseverlik meselesini Jacques Derrida'nın açtığı soruşturmadan hareketle düşünmeyi deneyeceğiz. Antik Yunan geleneği ve Kant düşüncesi örneklerinde beliren konukseverlik kavrayışı değerlendirilecek, ardından sınırsız ve koşulsuz konukseverliğin imkanı ötekinin hesaba indirgenemez ve öngörülemez gelişiyle bağıntılı olarak ele alınacaktır. Konukseverliğin tarifi verilip kapatılmış bir mesele olmaktan çok açmazlarla dolu ve yeniden düşünülmeyi bekleyen bir problematik karakteristiğe sahip olduğunu göstermek sunumun hedefleri arasında yer almaktadır.

Yabancıyı kendi evimde, kendi yurdumda geçerli olan kurallara, yasalara uyması kaydıyla ağırlamayı kabul ediyorsam eğer; kendi dilimde adını sorup cevap bekliyorsam önce; evimin yasasına uyacağını beyan ettiğinde içeriye alıyorsam; kimi şartlar öne sürüyor, yabancının ağırlanıp ağırlanmayacağını ölçütler üzerinden değerlendiriyorsam; karşılıklılık, değiştokuş, anlaşma üzerinde temellendiriyorsam konukseverliğimi burada sınırlı ve koşullu bir konukseverlik sözkonusudur. Bu durumda konuk edilmeye uygun bir yabancı konuk edilmektedir. Öngörülmüş bir yabancı, tanıdık bir yabancı veya öngörülmüş ve tanıdık yabancılar repertuarımla bağlantılandırabildiğim için tanıdık olan bir yabancı sözkonusudur burada. Herhangi bir yabancı değil ancak evimin yasası içinde ölçülüp biçilmiş kurallarla kendisine yer açtığım ve ölçüye uyan bir yabancı konuk edilmektedir. Bu yabancı, bu konuk evin efendisinin kuralına, yurdun yasasına boyun eğdirilmiş bir konuk olacaktır. Bu konuk evsahibinin konuksevmezce kendi yasasına tabi kıldığı bir konuk olacaktır. Böyle bir konukseverlik sınırlı, koşullu bir konukseverliktir. Peki koşullu konukseverliğin ötesini düşünmek mümkün müdür? Koşulsuz bir konukseverliği düşünmeyi denemek

konukseverliği yeniden düşünmeyi denemektir. Konukseverliği düşünmek ise her zaman ötekinin gelişini düşünmektir. Kapımızı çalanı kimliğini, adını, geldiği yeri sormadan; onu teyit edilmiş bir referanslar sisteminin güvencesi içinde kabul etmeyi düşünmeden, yabancı olarak, mutlak yabancı olarak konuk edebilir miyiz? Üstelik kendi yasamızı da dayatmadan? Adsız, kağıtsız, kimliksiz geleni ağırlamayı kabul etmek bir güvenlik riski taşımaz mı? İyi ama bu risk alınmadan, kataloglanmış, repertuara kaydedilmiş bir ötekinin, tanıdık kılınmış bir ötekinin gelişini aşan mutlak ötekinin gelişine evet denilebilir mi? Kapılar açık ve girişler sorgusuz diyelim, nasıl konuksever olunabilir yine de? Örneğin evi konuğa terkedip gitmek, kendi yuvanı konuğa bağışlamak konuksever olmaya yetecek midir?

Koşullu konukseverliğin kendi içinde taşıdığı konuksevmezlikleri deşifre etmek ve koşulsuz bir konukseverlik düşüncesinin karşılaşacağı açmazları teşhis etmek huzurlu bir konuksever pozisyonun kendinden memnun konumunun karşısına konukseverliği yeniden düşünmenin zorunlu sorumluluğunu koyar. Bu ise ötekinin gelişini düşünmeyi denemektir.

İBN HALDUN'UN SİYASET FELSEFESİNDE ASABİYE, UMRAN VE MÜLK İLİŞKİSİ

Veli Urhan
Prof. Dr., Gazi Üniversitesi

İbn Haldun'un asabiye sözcüğüne yüklediği anlam ve işlev dikkate alındığında, aynı kökten geldiklerinde kuşku bulunmayan, Arap diline ait asaba sözcüğünün anlamlarına bakılırsa, bu sözcüğün baba tarafından aynı soydan gelen akrabaların, birbirleriyle kan bağlılığı içerisinde bulunanların oluşturduğu bir topluluğu anlatmak için kullanıldığı görülür. Asabiyeyi toplumsal hayatın bedevî umrân aşamasında ortaya çıkan ve o toplumun bireylerini bir arada tutan güçlü bir doğal ilke olarak düşünen İbni Haldun, asabiye kavramını incelerken öncelikle toplumsal gerçekliğin aile, kabile ya da aşiret, kabile birlikleri, devlet ya da mülk birimlerinden hareket eder. Devlet toplumsal yaşamın ve bayındırlığın düzenini ancak asabiyenin varlığı ve gücü ile sağladığından, devletin başında bulanan hükümdarlar değişse bile, asabiyenin toplumsal yaşamda ve devletin başında bulunan kişilerde devam etmesi gerektiğinden, eğer toplumsal yaşamdaki bir asabiye çöker ve yerini başka bir asabiyeye bırakırsa, bu değişikliğin toplumsal yaşama maliyetinin de çok büyük olacağından, devletin ve toplumsal düzenin bir çözülme sürecinin içine gireceğinden kuşku duyulmamalıdır. Devlet ancak kuvvet, kudret ve galebe çalmanın sonunda kurulur; kuvvet, kudret ve galebe çalmak ise ancak bir asabiye ve bir düşünce ya da bir inanç etrafında toplanarak, onu hayata geçirmek azim ve kararlılığı içerisinde kalpleri birbirine bağlamakla olur. Bu bakımdan, asabiyenin en geniş anlamıyla bir toplumsallık ilkesi olduğunda kuşku yoktur. Yaşadığı dönemin koşulları içerisinde, iyi bir tarihçi, sosyolog, filozof ve siyaset bilimci olarak anılmayı hak ettiğinde hiç kuşku bulunmayan, İbn Haldun toplumu tarihsel, siyasal ve sosyolojik boyutlarıyla, tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi, değer yargılarının konusu olarak değil de doğal bir varlık olarak gören, dolayısıyla, "nasıl olması gerektiği" hakkında değil, "nasıl olduğu" hakkında bir araştırmayı ve incelemeyi amaçlayan, adını da Umrân

(ilm el-umrân) koyduğu yeni bir bilim kurduğunu öne sürer. Onu böyle bir umrân bilimini kurmaya iten, bizim burada ayrıntıları üzerinde durmayacağımız, temel nedenler olarak kendi zamanındaki tarih ve tarih bilimiyle ilgili bazı düşünce ve kaygılarının olduğu öne sürülebilir. Asabiye ile devletin ya da mülkün kuruluşu arasında çok sıkı bir ilişkinin var olduğunu öne süren İbni Haldun'a göre, devletin ya da mülkün varlığı temelde güçlü bir asabiyenin varlığını gerekli kılıyorsa, aynı şekilde, asabiyenin giderek güçsüzleşmesi ve yok olması da devletin ya da mülkün çözülmesinin ve yıkılmasının kaçınılmaz bir nedeni olarak önümüze gelmek durumundadır. Asabiyenin gayesi iktidarı elde etmek, devleti ya da mülkü tesis etmek, bedevî umrân aşamasındaki asabiyesi yüksek bir kabile toplumunun öteki asabiyesi düşük kabile toplumları üzerinde hem askeri hem de ekonomik açıdan bir egemenlik kurmak olunca, asabiye ile şehirleşme ya da uygarlaşma arasında sıkı bir bağlantının bulunduğunu görmek de zor olmayacaktır.

İslam Felsefesi: Kavramsal Dönüşümler ve Süreklilikler

Islamic/Arabic Philosophy: Conceptual Transformations and Continuations

ARİSTOTELES METNİ, ŞERH VE İBN SÎNÂ'NIN KONUMU: DERRIDACI BİR OKUMA

Burak Şaman
Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi

Aristoteles metinleri üzerine kaleme alınan eserler Ortaçağ'da kapsamlı bir felsefî literatür ve şerh geleneği meydana getirmiştir. Tercüme faaliyetleriyle Yunancadan Arapçaya aktarılan Aristoteles külliyatı İslam coğrafyasında Yunan düşüncesinin eşsiz biçimde tevarüs edilmesini sonuçlamıştır. Bu süreçte İslam filozofları tarafından temellük edilen Aristotelesçi düşünce sistemini, metinleri ve kavramları "başkasının dilini konuşmak" olarak görmek ve orijinallik sorusunu sormak mümkün. Fakat Derrida'nın kelimeleriyle söylersek, zaten yegâne bir dilimiz vardır ve o da bizim değildir. Bu anlamda, Aristoteles felsefesi karşısında İslam düşüncesinin Arapçada Yunanca kavramlarla, başkasının yegâne dilini konuşmuş olması (monolinguisme de l'autre) kaçınılmaz görünüyor. İlk olarak tebliğimizde ele alacağımız konu, Aristoteles şerhlerinin ve Aristoteles külliyatı karşısında Arapçada ortaya konulan felsefenin orijinalliğini "başkasına açıklık" minvalinde tartışmak olacaktır.

İslam felsefesinde ağırlığını hissettiren şerh ve haşiye türü eserlerin değerine dair tartışma basitçe Aristoteles metinlerinin otoritesini devam ettirmesi, şerh türündeki eserlerin mevcut düşünceye ne ölçüde katkı sunduğu etrafında yürütülür. Bu tartışmada bizim tutacağımız yol, aynılık (identité) ve fark (différence) kavramları üzerinden Aristoteles şerhlerinin esas metinden ne ölçüde farklılaştığını sorgulamak olacaktır. Metne yapılan ilaveler (supplément) olarak görebileceğimiz şerhlerin ne ölçüde metni tamamladığı, onda nasıl iz (trace) bıraktığı sorularını soracağız. Şerh geleneği, açımlanmak istenen Aristoteles metninin anlamının sonradan ilave edilenlerde kendisini gösterdiğini (phainesthai) ve metne hakkını vermenin onu muhafaza ederek silmekten geçtiğini düşünüyor gibidir. Asıl metin bir iz

ve hayalet olarak şerhte yer alır; onun ulaşılmak istenen anlamı bir fark (différance) içerisinde vücut bulur, sürekli ötelenir ve ertelenir.

Şerhlerin, şerh edilen metni devam ettirmeleri, metnin (ya da Aristoteles'in) otoritesini tesis etmek şöyle dursun, onu merkez'den (centre) çıkarır. Şerh edilen metin sabit bir metin olmaktan çıkarak, iptal edilerek muhafaza edilir. Böylece felsefe metnin dışına, haşiyelere, sayfa kenarlarına (marges) iner. Bu durum Derridacı bir okumayla "metnin dışında bir şey olmaması"nı teyit eder mi? Tebliğimizin ikinci bölümünde üzerinde duracağımız mesele, şerhlerin Aristoteles külliyatını nasıl ikame ettiği ve burada ikameden (substitut) ne anlamamız gerektiğidir.

Son olarak metin, metin şerhi, metnin dışı kavramları çerçevesinde ele alacağımız konu İbn Sînâ'nın bu noktada nerede durduğudur. Bilindiği üzere İbn Sînâ'nın İslam felsefesi açısından konumu kendisine kadar gelen felsefî mirası şerh etmek değil, yeni bir yapı oluşturmak olmuştur. Bu noktada İbn Sina *Şifâ* ile yeni bir vaatte (promesse) bulunur; bu vaat her vaat gibi fazladır (trop) ama fazlalık zaten vaadin özünü teşkil eden şeydir. Bu bölümde İbn Sina'nın Aristoteles metinleriyle ilişki içerisinde nasıl konumlandığını ve hangi mânâda merkezin dışında bir merkez olduğunu sorgulayacağız.

ARİSTOTELES FELSEFESİNİN AKTARIMINDA PSEUDO-ARİSTOTELYEN ESERLERİN ROLÜ: *USÛLÛCİYÂ ARİSTÛTÂLİS* VE *EL-HAYRU'L-MAHZ* ÜZERİNDEN BİR ANALİZ

Eyüp Şahin
Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi

Eklektik bir karaktere sahip Helen kültürü üzerinden İslâm dünyasına aktarılan felsefî ve teolojik birikimin Yeni Eflatuncu unsurlar açısından oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu bilinmektedir. Helenistik dönem boyunca Platon ve Aristoteles felsefeleri ile birlikte bunların bir sentezini oluşturma çabalarının en belirgin örneği olarak kabul edilen Yeni Eflatuncu düşünce İslâm dünyasına, bir taraftan bu felsefenin bir ürünü olan *Usûlûciyâ Aristûtâlis* ve *el-Hayru'l-Mahz* gibi eserler, diğer taraftan da Platon ve Aristoteles'in diğer eserlerinin Yeni Eflatuncu şerhleri vasıtasıyla aktarılmıştır. Gerçekte bu akımın sembol isimlerinden Plotinus ve Proclus'a ait olduğu bilinen *Enneadlar* ve *Teolojinin Unsurları* adlı bu iki eser, el-Fârâbî ve İbn Sînâ gibi filozofların da aralarında bulunduğu bir zümre tarafından *Usûlûciyâ Aristûtâlis* ve *el-Hayru'l-Mahz* adlarıyla Aristoteles'e isnat edilerek Arapça literatürde yerini almış ve kabul görmüştür. Plotinus'un *Enneadlar*'ının son üç kitabının bir şerhi olan *Usûlûciyâ Aristûtâlis*, Süryânice'den Arapça'ya tercüme edilen ilk felsefî metinlerdendir. Bu şerhin Yunan müellifi tam olarak bilinemese de, son dönemdeki araştırmalar onun büyük ihtimalle Plotinus'un öğrencisi ve *Enneadlar*'ın editörü olan Porphyry'ye ait olabileceğini göstermiştir. 31 önermeden oluşan *el-Hayru'l-Mahz* ise, *Usûlûciyâ Aristûtâlis* ile birlikte Ortaçağ'da yanlışlıkla Aristoteles'e isnat edilen diğer bir eserdir.

Arapça'ya tercüme edilen ilk felsefî eserler arasında yer alan bu iki eserin İslâm filozofları üzerindeki etkisi diğer Aristoteles eserlerine göre daha belirgin görünmektedir. Doğrudan ya da dolaylı olarak bu iki eserin önce el-Fârâbî ve ardından da İbn Sînâ tarafından kabul gören sudûr (emanation) temelli bir evren anlayışında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Öte

yandan bu iki eser başta olmak üzere pseudo-Aristotelyen eserlerin Aristoteles'in doğru anlaşılması ve aktarılmasının önünde büyük bir engel oluşturduğu şeklindeki görüşün hilafına, aralarında el-Fârâbî ve İbn Sînâ'nın da yer aldığı bazı Müslüman filozoflar, ilk dönemlerden itibaren Aristoteles'i merkeze alan bir çizgiyi de takip etmiştir. Bu durum felsefede bir otorite olarak görülen Aristoteles'in kendi eserlerine yapılan atıflar ve şerhlerden de kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Bu bildiride, pseudo-Aristotelyen eserlere referansları sebebiyle el-Fârâbî ve İbn Sînâ'nın, İbn Rüşd'ün de iştirak ettiği bir biçimde Aristoteles felsefesini bozdukları, Aristoteles'te yer almayan sudûr teorisi başta olmak üzere bazı görüşleri felsefelerine dâhil ettikleri şeklindeki bazı iddiaların tek başına bu iki eserden kaynaklandığını iddia etmenin yeterli ve tutarlı olmayacağı, başka dinamikler üzerinden temellendirilmeye çalışılacaktır.

ON THE DISTINCTION BETWEEN THEOLOGY (KALĀM) AND PHILOSOPHY (ḤIKMA) IN FAKHR AL-DĪN AL-RĀZĪ

Frank Griffel
Prof. Dr., Yale University

The tradition of Western philosophy has long been shaped by a distinction between theology and philosophy. These two disciplines were established in the 13th century, when the earliest universities, most importantly the one in Paris, were divided into two faculties, a faculty of theology and a faculty of the arts. Students first studied in the faculty of arts and then moved to theology, establishing the role of philosophy as "handmaid of theology" (ancilla philosophiae). Later, during the Enlightenment, the distinction between theology and philosophy deepened but their role switched, turning philosophy into the queen of the sciences before itself split into the different disciplines of the modern university. Following A. S. Sabra's important 1987-article on "The Appropriation and Subsequent Naturalization of Greek Sciences in Medieval Islam," researchers on the post-classical period in Islam have argued that the discourse of philosophy in Islam (falsafa) becomes integrated into the different Muslim sciences, most importantly into kalam. Given that the Muslim madrasa was not divided into faculties, there never was an institutional division between philosophy and kalam, meaning the distinction into philosophy and theology does not apply to Islamic literature of the post-classical period. Based on works of the 12th century, most importantly those of Fakhr al-Din al-Razi (d. 1210), this paper argues that there was indeed a division between works written in the field of hikma and those written in kalam and that certain arguments made in works of kalam were unacceptable in works of hikma. Fakhr al-Din al-Razi has a clear understanding which of his works belong to hikma and which to kalam, and although there is a significant overlap in the arguments he makes in both kinds of books, those which belong to hikma

argue for different things than those in kalam. This becomes most evident on the question of the eternity of the world and on the divine attributes. My paper suggests that Fakhr al-Din al-Razi, and many after him, taught two different conceptions of God with the assumption that human epistemological faculties are too limited to decide which one is ultimately true.

VARLIK'TAN 'OLUŞ'A DÖNÜŞÜMDE İSLAM FELSEFESİNİ MEVZİLENDİRMEK

Hasan Akkanat
Doç. Dr., Gazi Üniversitesi

Herakleitos ile Parmenides arasında patlak veren çatışmanın gerçek saikleri belki de sır olarak kalacaktır; ancak olanı 'oluş' zemininde yorumlama ile 'varlık' zemininde yorumlama modellerinin zikrettiğimiz iki filozofu büyük ölçüde aştığı ve yazılı düşünce tarihinin artık onlardan bağımsız tarzda değerlendirilebilecek iki nihai paradigma haline geldiğini görmek zor değildir. Bu iki paradigma, adlarına uygun şekilde oluş paradigması ve varlık paradigması olarak adlandırılabileceği gibi, yaslandıkları metodolojiye göre sırasıyla çok değerli ve çift değerli; epistemolojiye göre yorumcu ve hakikatçi; ontolojiye göre değişken ve statik olarak da adlandırılabilir.

18. yüzyıla kadar cari olan her türlü bilimsel serüven, kendi içinde farklı kımıldanmaları içermekle birlikte statik, hakikatçi, çift değerli ve doğaüstüne elverişli olan varlık paradigması çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu paradigmada felsefe, 'var' kümesine dahil olan bütün teorik, pratik ve sınâî birimlerin rasyonel beyanına aday olduğu için, varlık paradigmasının içerdiği bütüne yer yer bilimci felsefe ya da metafizikçi felsefe adını vereceğiz. Metafiziğin bütün bilimleri kurucu ve onlara rol dağıtıcı olduğu bilimci felsefenin metodolojisi, var ve yok zemininde çift değerli olup, burada ya da oradaki şeyin 'var'lığını bulma ve onu tanımlamayla, yani varlık ve mahiyetini ortaya koymayla hakikati keşfettiğini açıklar. Keşfettiği hakikatin muhtevası, keşfeden zihinden bağımsız tarzda ezelî, ebedî, kesin olarak ve hiç değişmeksizin daima doğrudur.

18. yüzyıldan sonra geçerli olan bilimsel serüvenler dinamik, değişken, yorumcu, çok değerli ve doğaya elverişli olan oluş paradigması çerçevesinde değerlendirilebilir. Oluş paradigmasının doğanın (süreç içerisinde) gelişim, değişim, başkalaşım, zıtların dönüşümüne yönelen ilgisi, ona doğa için ölçülebilir ama insan bilimleri için göreceli ve bulanık bir

metodoloji hediye etmiştir. Oluş paradigmasında felsefeye ya bilimlerin usulünü inceleme ya da bireylerin, toplumların, devletlerin, kültürlerin veya dinlerin, kısaca insanın etik, estetik, epistemolojik ve ontolojik cenahlarını inşa etme ve yorumlama görevi verildiği için ona yorumlayıcı felsefe adını vereceğiz. Yorumlayıcı felsefede zihinlerin tesis edebileceği mutlak hakikat yoktur, yalnızca zamansal, toplumsal, kültürel, dilsel, dinsel, duygusal, ön yargısal ve benzerî perspektiflerden inşa ettiği yorumları vardır.

Mevcut İslam felsefesi külliyatı –kimi öznel kımıldanmaları göz ardı ettiğimiz zaman– kendisine varlık paradigmasında bilimci/metafizikçi bir karakter bulabilecektir. Eğer 'bilimci' karakter onun yazgısı ise kendisine modern paradigmada felsefe adını vermek ne derece mümkündür? Öte yandan 'İslam felsefesi' tabirinin ikinci sıradaki sözcüğü, oluş paradigmasına geçildiğinde, zihinleri 'yorumlayıcı' karakterine davet edecektir. Eğer öyleyse birinci sıradaki İslam tabiri buna ne kadar izin verebilecektir?

İslam felsefesinin birinci klasik döneminde filozoflar epistemolojiyi 'insan'dan hareketle başlatmalarına ve ontolojiyi de bu epistemoloji üzerine kurgulamalarına karşın hem kelam hem de tasavvuf çevrelerinin kimi kez epistemolojiyi Tanrı'dan başlatmaları kimi kez de akıl üzerine inşa edilen epistemolojiyi gözden düşürme çabaları bir başka insan metafiziğini doğurmakla birlikte felsefî aklın ölümüyle sonuçlanmıştır. Oysa felsefî aklın inşa ettiği birikim din değil, fizikötesi karakterli aklın fizik perspektifinden gördüğü manzaranın resmiydi. Bildirimiz, İslam felsefesinin başlangıçtaki 'insan' üzerine yükselen mirasının temel dinamiklerinin oluş paradigmasındaki imkanını araştıracaktır.

KLASİK DÖNEM İSLÂM AHLÂK FELSEFESİNİN YUNAN KAYNAKLARI

Hümeyra Özturan
Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi

İslâm coğrafyasında felsefî faaliyetlerin başlamasında tercümelerin büyük bir etkisinin olduğu bilinegelen bir gerçektir. Felsefe eserleri, tıp kitapları, siyâsetnâmeler ve hikemiyât literatürü gibi pek çok eser Antik Yunanca, Süryanice ve Antik Pers dilinden Arapça'ya tercüme edilmiştir. Bu tercümeler İslâm coğrafyasında düşünce hareketlerini zenginleştirmiş ve müstakil bir İslâm felsefesinin oluşumunda tetikleyici görev ifa etmiştir. Mantık, metafizik, siyaset felsefesi gibi farklı felsefî alanlara etki eden tercüme faaliyetinden ahlâk felsefesi de nasibini almıştır. Yunan, Pers ve Süryanî kaynaklardan ahlâk düşüncesine ilişkin eserlerden yapılan tercümeler İslâm filozoflarına ilham vermiş, bu ilham çerçevesinde İslâm ahlâk felsefesi inşa edilmiştir.

Bu tebliğde öncelikle, klasik dönemde Antik Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edilmiş ahlâk eserlerinin neler olduğu, bu eserlerin hangi konuları ihtiva ettiği anlatılacaktır. Daha sonra; Kindî, Yahyâ b. Adî, Fârâbî, İbn Miskeveyh ve İbn Sînâ gibi isimler başta olmak üzere, İslâm filozoflarının bu kaynakları kullanışı hakkındaki tespitler dile getirilecektir. İslâm filozoflarının birebir aktarımları mı dolaylı aktarımları mı tercih ettiği, ahlâk teorisi bakımından hangi filozofa kendilerini daha yakın konumlandırdıkları, hangi kavramları öne çıkarıp, hangi kavram ve fikirleri arka planda bıraktıkları, günümüze ulaşan klasik dönem tercümelerini mi yoksa o dönemde olduğunu varsayabileceğimiz başka çeviri metinlerini mi kullandıkları gibi sorular çerçevesinde, klasik dönem İslâm ahlâk felsefesi üzerindeki Yunan etkisinin genel bir görünümü sunulmaya çalışılacaktır.

İBN SÎNÂ FELSEFESİNDE
HAKİKATİN ONTOLOJİK YAPISI ÜZERİNE

İbrahim Halil Üçer
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İbn Sînâ felsefeyi eşyanın hakikatini insan gücü ölçüsünde idrak etme çabası olarak tanımlar. Bununla birlikte özellikle *et-Ta'lîkât*, *eş-Şifâ/el-Kevn ve'l-fesâd*, *el-Ef'âl ve'l-infi'âlât* ve *el-Edviyetü'l-kalbiye* gibi eserlerinde hakikatin kendisi ile gerekleri arasında bir ayrım yapar ve sadece gerekleri bilebileceğimizi söyler. Esasen tarif ettiği gereklerin Meşşâî geleneğin tarihi boyunca hakikatin kendisi olarak anlaşıldığı dikkate alındığında, İbn Sînâ'nın hakikatten bu gelenek içerisinde anlaşılan şeyi anlayıp anlamadığı sorusu gündeme gelir. Bu soruyu anlamlı bir şekilde sorabilmeyi mümkün kılacak şekilde mizaç tanımında gerçekleştirdiği dönüşümler, kaynağı mizaç olan bazı cevherî özellikler veya nitelikler ile suret arasında kurduğu ilişki ve nihayet suret ve doğa arasında yaptığı ayrım, İbn Sînâ'yı hakikat tasavvuruyla ilgili olarak bu gelenekten ayrılmaya doğru sevk eden ayrımlar arasında yer alır. Bu tebliğ bahse konu dönüşümlere esas teşkil edecek şekilde İbn Sînâcı mutlak varlık fikri ve sudur teorisinin İbn Sînâcı yorumunu dikkate alarak, İbn Sînâ'nın bu yaklaşıma ulaşmasında hakikatin ontolojik yapısıyla değerlendirmelerinin bir rol oynayıp oynamadığını tartışacaktır.

TWO DIFFERENT STANCES ON NATURE AND THE SOUL:
AL-FĀRĀBĪ AND AL-ʿĀMIRĪ
ON NUTRITIVE POWER

Jawdath Jabbour
Dr., Ecole Normale Supérieure de Lyon

The different approaches towards the nutritive power of the soul in the Arabo-Islamic philosophy in the IXth-XIth centuries have still not been studied. These approaches are rooted in discussions led, starting from Aristotle, on what is exactly the nature of this power. The nutritive power differs from the rest of the soul's powers by its intermediate position between the psychical causality and the natural one. It is through this power that life starts appearing in the corruptible beings but in in the same time, its way of action of its essential towards corporeality makes it akin to natural causality. Thus, whereas Aristotle tried to show the essential difference between growth and natural augmentation, the Stoicians considered this power as belonging to the natural realm, and not to the psychical one. An intermediate position, that acknowledges the psychical nature of this power whilst attenuating it in the same time, can be read in one of the fundamental sources for the Arabo-Islamic reflexion on this topic: Nicolas of Damascus' *De Plantis*. This particularity of the nutritive power and the questions it raises remained an important question in the Arabo-Islamic philosophy and the answers that were brought to it can bring some elements in distinguishing different philosophical stances towards the nature of the soul. By studying the nature of the nutritive power in the works of Al-Fārābī and al-ʿĀmirī, we wish to show the different approaches, the roots and the evolution of a philosophical problem that is essentially linked to the relation between nature and soul, corporeality and living bodies.

TENAKUZ MU TEKAMÜL MÜ?
İBN SÎNÂ'NIN GÖKCİSİMLERİNİN
AKILLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

M. Cüneyt Kaya
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Bizzat İbn Sînâ tarafından külliyatı içinde özel bir önem atfedilen *el-İşârât ve't-tenbîhât*, onun ardından en meşhur felsefî eserlerden birisi haline gelmiştir. Bu eser etrafından oluşan sonraki literatür, onun İbn Sînâ sonrası felsefe geleneğindeki yerini açık bir şekilde göstermektedir. Üslup, tasnif ve terminoloji açısından kendine has özellikleri olan ve bu özellikleri sebebiyle klasik ve modern zamanlarda sıklıkla atıfta bulunulan *el-İşârât ve't-tenbîhât*'ın son iki bölümündeki mistik terminoloji, ona yönelik ilgiyi artıran bir başka hususdur ve bu bölümler, mistik bir İbn Sînâ portresi sunmak açısından her zaman elverişli malzemeler sunmuştur.

Bu tebliğde ben, *el-İşârât ve't-tenbîhât*'ın onuncu ve sonuncu bölümünün *tenbîh* başlığını taşıyan dokuzuncu pasajına odaklanacak ve bu pasajın İbn Sînâ sonrasındaki alımlanış tarihini gözler önüne sermeye çalışacağım. Söz konusu pasajda İbn Sînâ, *el-hikmetü'l-müte'âliye* kavramına da atıfta bulunarak gökcisimlerinin ayrık akılları ve insandaki hayvanî nefse benzeyip onların hareket etmelerini sağlayan nefsleri dışında bir de insan aklına benzeyen bir akıllarının olduğunu söylemekte ve bunu "gizemli" ve dolambaçlı bir üslupla ortaya koymayı tercih etmektedir. Bu pasaj, İbn Sînâ yorumcuları açısından, onun felsefesinin ve yönteminin mahiyeti hakkında da bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bu tebliğde söz konusu tartışma, Fahreddin er-Râzî, Nasîruddin et-Tûsî ve Ekmeleddin en-Nahcuvânî'nin şerhlerine atıfla ortaya konulacaktır.

FAHREDDİN RÂZÎ'NİN İÇ DUYULAR ELEŞTİRİSİ

Mehmet Zahit Tiryaki
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Aristoteles ve sonrası klasik nefs teorisinin temel problemlerinden birisi de iç duyular teorisidir. Söz konusu teoriye klasik anlayış bağlamında en yetkin halini kazandıran isim ise İbn Sînâ olmuştur. İbn Sînâ bir taraftan kendisinden önce geliştirilen yaklaşımı tevarüs ederek iç duyular teorisini başarılı bir şekilde revize etmiş bir taraftan da kendi felsefi hassasiyetleri gereğince, iç duyuların sayısı ya da adlandırılmaları gibi bazı detay noktalarda neticeleri olan eklemeler, yeni ayrımlar ve tasnifler yaparak probleme genişlik kazandırmıştır. İbn Sînâ'nın bu noktadaki katkıları, oluşturduğu çerçevenin kendisinden sonraki farklı felsefi geleneklerin iç duyular teorisi bağlamındaki nihai atıf kaynağı olarak görülmesiyle karşılık bulmuştur. Teorinin tarihsel yolculuğu bağlamında İbn Sînâ'dan sonra gelen bazı isimler tarafından bu yeni çerçeveye yönelik çeşitli eleştiriler yapılmıştır. İbn Rüşd örneğinde de görüldüğü üzere bu eleştirilerden bir kısmı, Aristotelesçi çerçeveden koptuğu gerekçesiyle İbn Sînâcı iç duyular teorisine yöneltilmiş eleştirilerdir. İbn Sînâcı iç duyular teorisine yöneltilmiş önemli bir diğer eleştiri ise Fahreddin Râzî'nin eleştirilerinde görülmektedir. Bu tebliğde esas olarak Fahreddin Râzî'nin İbn Sînâcı iç duyular teorisine yönelik eleştirileri incelenecektir. Râzî'nin eleştirilerinin ilk noktasını farklı güçler olarak iç duyulardan her birinin varlığına dair argümanların eleştirisi oluşturmaktadır. Râzî'nin iç duyular aracılığıyla gerçekleştirilen farklı işlevlerin her birine farklı güçler tayin etme şeklindeki İbn Sînâcı tavra yönelik eleştirilerinin arka planında bu farklı işlevlerin aslında nefs gibi tek bir güç tarafından gerçekleştiriliyor olabileceği şeklindeki temel kabulü yer almaktadır. Râzî, nefsin, her biri farklı işlevler için tayin edilmiş müstakil güçlere ihtiyaç duymaksızın bütün idrak nesnelerini idrak edebileceğini düşünmektedir. Râzî ikinci olarak iç duyuların beyindeki yerlerine dair anlatıyı eleştirmektedir. Bu noktadaki temel kaygısı da müstakil

olarak varlıkları bile tartışmalı olan güçlere, İbn Sînâ'nın yaptığı gibi burhani bir yöntemle yer tayin etme arayışının gereksiz olmasından kaynaklanıyor gözükmektedir. Tebliğin odak noktasını Fahreddin Râzî'nin iç duyular teorisine yönelik eleştirileri oluşturacak olmakla birlikte, bu eleştirilerin, nefsin mahiyeti, nefs-beden ilişkisinin ve etkileşiminin niteliği, idrakin mahiyeti, soyutlama dereceleri, nefsin tikellerle ilişkisi ve onlar üzerindeki tasarrufu gibi daha geniş ölçekli epistemolojik ve psikolojik problemlerle irtibatlı yönleri de netleştirilmeye çalışılacaktır.

BİLİNENİN KEŞFİ OLARAK BİLGİ:
GAZÂLÎ DÜŞÜNCESİNDE
"MÜKÂŞEFE" KAVRAMI

Muhammet Halit Çelikyön
Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi

Gazâlî İslâm düşüncesinin çeşitli alanlarında eser vermiş ve kendisinden sonraki geleneği önemli ölçüde etkilemiştir. Fakat farklı alanlarda, farklı gaye ve üsluplarla yazmış olması düşünürün sistemini anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu yüzden araştırmacılar kendi bakış açılarına göre Gazâlî'nin bazı eserlerini merkeze alarak onun belli görüşlerini öne çıkarmayı tercih etmişlerdir. Kimi Gazâlî'nin felsefî yönüne eğilirken kimi kelamcı, kimi de sûfî kimliğine vurgu yaparlar. Bu çalışmada düşünürün en çok bilinen ve en önemli eseri olan *İhyâu ulûmi'd-dîn*'i merkeze alan bir perspektif kullanılmıştır. Gazâlî'nin fıkıh, kelam felsefe ve tasavvufa dair yazdığı eserleri *İhyâ* nokta-i nazarından değerlendiren bu yöntemin düşünürün anlaşılması açısından belli imkânlara sahip olduğu söylenebilir. Bu tebliğde Gazâlî düşüncesinin en önemli kavramlarından biri olan mükâşefe kavramı söz konusu yöntemle ele alınmaya ve düşünürün *İhyâ*'da sık sık, muâmele ilmi ile birlikte "ahiret yolu ilmi" olarak andığı mükâşefe ilminin çerçevesi belirlenmeye çalışılacaktır. Mükâşefe Gazâlî'nin metafizik hakkındaki görüşlerini anlamada anahtar görevi görebilecek bir kavramdır. Düşünürün filozofları eleştirdiği eseri olan *Tehâfütü'l-felâsife*'nin büyük kısmı metafiziğe dair bahislere ayrılmıştır. Ayrıca entelektüel otobiyografisi olan *el-Munkız mine'd-dalâl*, metafizik bilgiye dair kesinliğe ulaşmanın yönteminin tartışıldığı bir çerçeveye sahiptir. Filozofların, kelamcıların ve bâtınîlerin yöntemlerinin eleştirildiği eserde sufîlerin keşf ve müşâhede yöntemlerinin kesinliğe ulaşmada yegâne metod olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla Gazâlî'nin uzlet sonrası dönemde tesis etmeye çalıştığı metafizik, tasavvufun kavramları kullanılarak oluşturulmuş bir sistemdir. Düşünür bu disiplin için mükâşefe ilmi kavramını kullanmaktadır. Dolayısıyla tasavvufun metafizik iddialarının, diğer grupların sistemleri de göz

önünde bulundurularak yeni bir sistematikle ortaya konulması söz konusudur. Burada anlaşılması gereken konu sûfîlerin yöntem ve iddialarının Gazâlî düşüncesinde nasıl kullanıldığı ve dönüştürüldüğüdür. Bunun tespiti için bu yeni sistemle sûfîlerin söylemlerinin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu sebeple çalışmada tasavvuf klasiklerinde mükaşefe kavramının izi sürülüp Gazâlî'nin kullanımı ile mukayese edilecektir. Düşünürün bu kavramı hangi bağlamda kullandığını anlamak için filozoflara, kelamcılara ve bâtınîlere getirdiği eleştiriler yeniden değerlendirilecektir. *İhyâ* dışındaki eserlerinde kavramın nasıl ele alındığı ortaya konulacak ve mükâşefe kavramının ilgili olduğu kavramlar tespit edilip Gazâlî'nin metafizik sistemi belirginleştirilmeye çalışılacaktır.

*PHANTASIA*DAN *TAHAYYÜL*E: TAHAYYÜL KAVRAMININ İSLAM FELSEFESİNİN İLK DÖNEMLERİNDE ŞEKİLLENMEYE BAŞLAMASI

Nursema Kocakaplan
Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi

İslam felsefesi terminolojisinde önemli bir yere sahip olan tahayyül kavramının kapsam ve anlamsal derinliğinin anlaşılması belli ölçüde tahayyülün kavramsallaşma sürecine kuşbakışı bakılarak elde edilecektir. Antik felsefede Platon'un duyu algısı ve doksanın karışımı olarak sunduğu phantasia, Aristoteles tarafından duyu algısı, doksa ve noûstan ayrı müstakil bir yeti şeklinde ele alınmış, Iamblikhos ve Proklos'tan itibaren ise doğaüstü varlıkların insana etkisinde aracı bir yeti olarak kutsal bir görünüme bürünmüştür. Bu çalışmamızda phantasia kavramının tercümeler dönemiyle İslam Dünyasına intikalinde geçirdiği dönüşüm hakkında bilgi verilecektir. "Phantasiadan Tahayyüle Kavramsal Dönüşüm" başlığıyla phantasia kavramının "musavvira" ve "mütehayyile" şekline dönüşüm gerekçesi, *et-Ta'lîkât alâ havâsi Kitâbi'n-nefs li-Aristâtâlis*, *Esûlûcyâ Aristâtâlîs*, *Kitâbu'l-Îzâh fi'l-hayri'l-mahz* gibi tercüme eserlerde ve Kindî'de tahayyül kavramının ele alınış biçimi aktarılmaya çalışılacaktır. İkinci başlık olan "Phantasiadan Tahayyüle İşlevsel Dönüşüm"de ise muhayyile yetisinin özellikleri ve diğer yetilerle ilişkisi, Faal aklın bu güce doğrudan ve akletme gücü üzerinden dolaylı etkisi ve bu tesirin sonuçları konuları Fârâbî'nin düşünceleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

İBN SÎNÂ FELSEFESİNDE
TANRI'YA BENZEME FİKRİ:
KÖKENLER VE ALIMLAMA

Şeyma Kömürcüoğlu
Dr.

Bu çalışma, tanrıya benzeme konusunun İbn Sînâ felsefesinde ne şekilde yer aldığını incelemektedir. İbn Sînâ'nın tanrıya benzeme anlamında kullandığı *teşebbüh billah* ve *teşebbüh bi'l-evvel* ifadelerinden hareket edilerek, konu metafizik ve etik açılardan incelenecektir. Ayrıca İbn Sînâ'nın *teşebbüh billah* fikri, Platon ve Aristoteles'e olan referansları açısından da kritik edilecektir. Aristoteles'in kozmik hareketler konusundaki yaklaşımları ile Platon'un antik Yunan dinindeki tanrılaşma ritüellerini dönüştürerek kendi sistemine dâhil etme tarzının İbn Sînâ'nın *teşebbüh billah* fikrine olan yansımaları da makalede incelenmektedir.

_FELSEFE_NİN RÜYA YORUMU:
ÂMİRÎ'NİN _ET-TABSÎR FÎ EVCÜHİ'T-TÂ'BÎR_
ADLI ESERİ

Veysel Kaya
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi

İslam felsefesinde rüyanın mahiyeti ve rüya yorumları ile ilgili literatür, "ilk İslam filozofu" olarak nitelenen Kindî'ye kadar gitmektedir. Konuyla ilgili "Fî Mâhiyyetü'n-Nevm ve'r-Rüyâ" isimli bir risale kaleme alan Kindî, nefsin duyu ve akıl ile ilgili kuvvetlerinden yola çıkarak uyku ve rüyanın tanımlarına ulaşır. Epistemolojik bir bakış açısıyla yazılan bu eserde, rüyaların yorumlarına yer verilmez. Kindî ekolünün önemli bir temsilcisi olan Âmirî, rüya konusunu ansiklopedik mahiyette ele alan ve daha farklı sentezler deneyen bir esere sahiptir; ancak bu eser şimdiye kadar kayıp olarak bilinmekteydi. Âmirî *et-Tabsîr fî evcühi't-tâ'bîr* adını taşıyan bu kitapta, evrende gerçekleşmekte olan olayların iç yüzünü anlamak için bir anahtar kabul ettiği rüyaların, nasıl doğru bir şekilde yorumlanması gerektiğini açıklar. İnsanın, yaratılmışlar içerisinde nâtık nefse sahip tek varlık olmasından ötürü ulvî ve süflî âlemler arasında bir geçişi temsil ettiğine yönelik Yeni Platoncu anlayıştan yola çıkar ve rüyanın natık nefsin önemli bir fonksiyonu olduğunu ifade eder. İnsan nefsinin yetilerini rüyanın mahiyeti çerçevesinde ele aldığı felsefi bir girişten sonra, rüyaların yorumlarını bir sınıflandırma içerisinde yapar. İlk önce insan ve bedenin organlarıyla başlayan Âmirî, bundan sonra meslekler, giyisiler, takılar, silahlar, ev aletleri, yiyecek ve içecekler, bitkiler, hayvanlar, binalar, madenler, gök olayları ve son olarak da evreni oluşturan genel unsurlar ile ilgili tabirlere yer verir. Bu tebliğle Âmirî'nin rüya konusunda kendinden öncekiler ve çağdaşları göz önüne alındığında nasıl bir senteze ulaştığı tartışılacaktır.

METAFİZİĞİN MESELESİNİ MESELE EDİNMEK: KLASİK DÖNEM SONRASI İSLAM DÜŞÜNCESİNDE UMÛR-I ÂMME SORUNU

Yasin Apaydın
Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi

İslam felsefesinde metafiziğin mevzuunun "mevcut olmak bakımından mevcut" olması gerektiği Fârâbî (ö. 339/950) ve İbn Sînâ (ö. 428/1037) gibi filozofların da önemli katkılarıyla hâkim görüş olarak kabul edilegelmiştir. Buna paralel olarak metafiziğin meseleleri de bu mutlak mevcuda ilişen zâtî arazlar olarak görülerek inceleme konusu kılınmıştır. Bu durum, metafiziğin, inceleme konularını teşkil eden mesâiline göre taksimini de beraberinde getirmiştir. Bu taksimler arasında genel manada metafizik ve özel manada metafizik şeklindeki ayrım dikkat çekmektedir.

Özellikle İbn Sînâ sonrası dönemde hem Meşşâî gelenekte hem de Hikmet-i Müteâliye gibi diğer felsefî geleneklerde yerini alan bu ayırım, temelde, filozoflar tarafından metafiziğin Tanrı ve fiillerini ele alan bahislerini husûsî bir şekilde ele alma isteğine dayanmaktadır. Bu takdirde, Zorunlu Varlık ve ona ilişen durumların dışında kalan ama metafiziğin içerisinde kalan meselelerin de taksimin diğer tarafında yer alması gerekmiştir. Bahsedilen durumun bir sonucu olarak ikinci kısım meselelerin ne olduğu, kapsamı ve hangi çatı altında toplanması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Yukarıda dile getirilen sorunların ortaya çıkışının, aynı zamanda kelâm düşünce geleneğinin müteahhirûn olarak isimlendirilen Gazâlî (ö. 505/1111), Râzî (ö. 606/1210) ve sonrasında yaşayan düşünürleri içine alan dönemine tekâbül etmesi bir tesadüf sayılmamalıdır. Râzî'nin *el-Mebâhisü'l-meşrıkiyye*'si, Tûsî'nin (ö. 672/1274) *Tecrîd*'i, Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) *Tevâli'u'l-envâr*'ı, Îcî'nin (ö. 756/1355) *Mevâkıf*'ı ve Teftâzânî'nin (ö. 792/1390) *Makâsıd*'ı gibi eserlerin ilk ya da ikinci bölümlerinin başlıklarında karşımıza çıkan umûr-ı âmme, metafiziğin meselelerine yönelik taksimi ile

yakından irtibatlı olup aynı zamanda ona eklemlenen kelâm düşüncesinin kendi mevzu ve meselesine yönelik yeni bakışının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tebliğde metafiziğin meselelerinin önemli bir kısmını teşkil eden umûr-ı âmmenin felsefî bir problem olarak ortaya çıkışı, yukarıda zikredilen eserler ve onların açılımları olan şerh ve hâşiyeler çerçevesinde ele alınmaktadır. Böylelikle hem felsefî hem de kelâmî düşünce geleneklerinde merkezî bir konum teşkil eden umûr-ı âmme bahsinin klasik dönem sonrasında müstakil bir sorun ve hatta literatüre dönüşme sürecine ışık tutulması hedeflenmektedir

Çağdaş Mantık Tartışmaları

Contemporary Logical Discussions

YENİ BİR MANTIK TEORİSİ MÜMKÜN MÜ?

Alparslan Açıkgenç
Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi (Emekli)

Modern sembolik mantığı saymazsak felsefe tarihinde üç önemli mantık teorisi bulunmaktadır: Birincisi Aristoteles'in biçimsel mantığı; ikincisi, Kant'ın aşkın mantığı ve üçüncüsü de Hegel'in metafizik mantığıdır. Bunlardan ilk ikisi bir birlerini dışlamamaktadır ancak Kant'ın teorisi Aristoteles'in biçimsel mantığını da içeren fakat daha kapsamlı olan bir mantık anlayışı geliştirmiş ve buna özellikle aşkın mantık ile aşkın diyalektiği eklemiştir. Kant bununla çok kapsamlı bir mantık sınıflandırmasını gerçekleştirmiştir. Hegel'in mantık anlayışı ise tamamen farklı bir yöne doğru ilerlemiş ve mantık ile metafiziği birleştirmiştir. Bunun nedeni ise Hegel'in idealizmidir. Bu bildiride üç mantık teorisini ve bunlara ilaveten sembolik mantığı da ele alıp inceleyerek bunların dışında yeni bir mantık teorisinin mümkün olup olmadığını incelemektir. Şayet yeni bir mantık mümkün ise bunun ilk görüntüsünü vermeye çalışmak bildirimizin amacıdır.

AN INCOMMENSURABILITY DISCUSSION FROM A LINGUISTIC PERSPECTIVE

Alper Bilgehan Yardımcı
Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi

The concept of incommensurability has been a controversial topic for a long period of time. This paper focuses on the incommensurability discussion from linguistic and logical aspects. After the introduction and the explanation of paradigm, I will first illustrate Thomas Kuhn's initial ideas of the existence of incommensurability and large-scale communication breakdown. Then counter-arguments from Donald Davidson and William Orman Quine will be examined followed by Kuhn's refined versions of local and taxonomic incommensurability. The purpose of this paper is to demonstrate my research results from this incommensurability discussion. The local and taxonomic incommensurability is what I consider to be more reasonable, which claim incommensurability exists amongst scientific theoretical terms (instead of daily words) due to the inter-defined taxonomic structures that scientific terms belong to.

JACQUES DERRIDA'NIN YAPIBOZUM ANLAYIŞININ KLASİK MANTIĞIN KESİNLİK İDDİASI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Ayşe Şavklıyıldız
Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi

Yapıbozum, yazarın özne olduğunu reddeden ve metnin ana anlamının ötesindekilerin kavranmaya çalışılmasıyla, onlardan yola çıkılarak, başka yeni anlamların elde edilmesine imkân tanıyan bir metin analiz şeklidir. Söz konusu analiz şeklini geliştiren Jacques Derrida, metin üzerindeki ana anlamın yapısını bozarak yahut sökerek, aynı metinden her bir okur adedince farklı manalara erişilebileceğini savunmaktadır. Ona göre bu tutum, hem anlamın statikleşmesini engellemekte hem de şiddetle karşı çıktığı tek anlamlılığa alternatif bir metot olarak uygulanabilmektedir. Bu yöntemin kullanımı, anlamın tümüyle öznel bir yapıya dönüşmesinin dışında, metinden yapılan çıkarım veya elde edilen bilgi noktasında da, herhangi bir genel doğruluktan ve kesinlikten söz edilmesini engellemektedir. Öyleyse yapıbozum, tüm evrensel kesinlik iddialarının karşısında konumlanmakta ve kesinlik arayışında geliştirilen yöntemlere de çeşitli eleştiriler getirmektedir.

Klasik mantık ve modern bilimin birçok alanında var olan en temel hedef, kesin bilgiye erişmek ve onun evrensel bir doğruluk değeri taşıdığını gösterecek zorunlu yöntemleri keşfetmektir. Bu arayış, elbette bahsi geçen kesin bilginin varlığına olan sarsılmaz inancın tezahürüdür. Söz konusu kesinliğe erişebilmek için geliştirilen yöntemlerin çeşitliliği ve onlara getirilen güçlü eleştiriler ise bu arayışın nihai noktasına erişemediğinin göstergesidir. Pek çok bağlamda evrensel kesinliğin hayali bir arayış olduğu ifade edilmiş ve buna örnek olarak sürekli değişen ve birbirini çürüten bilimsel verilerin varlığı gösterilmiş olsa da, formüle edilmiş yöntemlere sahip alanlarda bu arayış ve inanç halen sürdürülmektedir. Klasik mantık da, kesinliğin varlığını savunan ve onun, kendi yöntemi olan tümdengelimle elde edileceğini benimseyen bir metot bilimidir. Araştırmamızın ana soruları, klasik mantıktaki kesinlik iddiası

ve yapıbozumun esnek anlam anlayışının birbiriyle hangi ölçüde ilişkilendirilebileceği ve tümüyle karşıt görünüyor olmalarına rağmen ortak bir zeminde değerlendirilebilir olup olmadığıdır. Araştırma esnasında herhangi bir yöntemin merkeze alınmamasına özen gösterilecek ve her iki yöntemin de mümkün olduğunca objektif değerlendirmesi yapılarak, tarafımızca eksiklik olarak tespit edilen noktalara dikkat çekilecektir. Yöntemlerin kendi kurguları sebebiyle birbirlerine yapacakları muhtemel itirazlar ve bu itirazlara verilebilir muhtemel cevaplar tespit edilmeye çalışılacak olup, çalışmanın sonunda temel problemle ilgili kanaatimize yer verilecektir.

DOĞU VE BATI METAFİZİĞİ BAĞLAMINDA NAGARCUNA DÜŞÜNCESİ

Ayşe Yılmaz
Doktora Öğrencisi., İstanbul Üniversitesi

Eski Hindistan'da mantık ilkeleri, örneğin çelişmezlik ilkesi, konu hâline getirilmese bile bilinmekteydi. Ancak mantığın konu kılınması ve o zamana kadarki bilgilerin derlenip toparlanması işini MS ikinci yüzyılda yaşamış Hint filozoflarından Nagarcuna üstlenmiştir. Nagarcuna, mantığı kullanarak, gerçekliği belli bir şekilde ve kendindeliğe sahip göstermenin bir aracı olan mantıkla, svabhava, şunya, nirvana ve çatuşkoti kavramları üzerinden bu aracın imkânlarıyla bir şeylere töz atfedilmesini bir yanılsamadan ibaret görmüştür. Geç dönem Wittgenstein'da da buna benzer bir eleştiri sözkonusudur. O da dilin bir mantığı olduğu, o mantığın bize bir gerçeklik resmi sunduğu ve bizim ancak bu yolla felsefe yapabileceğimiz gibi düşüncelerden kurtulmaya çalışmıştır.

Metafiziğe karşı bu tutum 20. yüzyılın ikinci yarısında modal mantığın klâsik olmayan mantıkların modellere sahip olmasına izin verecek biçimde gelişmesiyle bir değişim geçirme eğilimine girmiştir. Bazı yeni dönem mantıkçılar, örneğin İngiliz filozof Graham Priest, çelişkilerin gerçekliğin bir parçası olduğunu savunmaya başlamışlardır. Doğal dilin çelişkiler içermesi düşüncesinden hareketle, dilin resmettiği gerçekliğin de bu anlamda çelişkiler içermesi gerektiği düşüncesine bir geçiş yapmış, bu düşünüş biçiminin Batı metafiziğini Hint metafiziğine yakınlaştırdığı görüşünü öne sürmüştür. Priest'in temellendirmeye çalıştığı bu görüş, Nagarcuna'nın yaklaşık iki bin yıl önce, yazdığı kitaplarda ortaya koyduğu Orta Yol düşüncesinin bir yorumu olarak ele alınabilir.

Bu bildiri, Batı metafiziğinin geldiği nokta açısından Priest'in ifade ettiği gerekçeler göz önüne alınarak, Batı metafiziğinin Hint metafiziğine yakınsayıp yakınsamadığı, genel anlamda felsefenin geldiği aşamada Hint

metafiziğinin bir kurtuluş sunup sunamayacağı, Nagarcuna düşüncesi bağlamında ele almayı hedeflemektedir.

NÖROBİLİMDEKİ SON GELİŞMELERİN DİL FELSEFESİNE OLAN ETKİSİ

Çağdaş Balcı
Uzm. Dr., Anadolu Üniversitesi

Zihin felsefesi ile ilişkili bir dil felsefesi, daha doğrusu felsefenin psikonöral verileri gözeterek dil ile doğrudan ilgilenmesi on dokuzuncu yüzyıla rastlar. Ortaçağ'da nominalizm, Yeniçağ'da ise Descartes, Leibniz, Locke ve Condillac'ın dile ilişkin görüşlerini doğrudan dil felsefesi içerisine almak imkânsızdır. Bu filozoflar kendi sistemlerini kurarlarken dili kah bir gösterge, kah içe konuşma, kah düşüncenin dışa vurumu olarak nitelemişlerdir. Temel amaç dil-düşünce ilişkisini sorgulamak değil, zihin, beden, varlık ve varoluş problemleri çerçevesinde dilin konumundan faydalanmak olagelmiştir. Dilin ne'liği ise Sofistlere ve Platon'a kadar uzanır. Bir dil teorisinin varlığından Augustinus'ta, Occhamlı William'da ve Rousseu'da bahsedilebilir.

Dilin doğrudan bir felsefe konusu haline gelmesi "mantıkçı pozitivizm" ve Frege ile Russel sayesinde olmuştur. Bahsettiğimiz zaman dilimi tam da dilin nörobiyolojik olarak da incelendiği evreye denk düşmektedir. Dilin kökeninden, gelişiminden veya dil ailelerinin gramatikal analizinden ziyade; dilin hangi nöral süreçlerle oluştuğu, dilin bilinç ve düşünce ile ilişkisi ve hastalıklarda dilin hangi ögesinin nasıl bozulduğu modern yöntemlerle incelenmeye başlamıştır.

Zihin felsefesinin zaten uğraşmakta olduğu ve bilimsel gelişmelerden yer yer etkilendiği konular ve ayrım noktaları dil için de geçerli hale gelmiştir. Dil felsefesi, içerik ve yöntemsel olarak zihin felsefesinin sanki kötü bir kopyası gibi doğmuştur.

Dilin anlaşılması için gereken kilit yapılar arasında dilsel output sayılabilecek sol frontal lob inferior bölgedeki Broca, sol süperior temporal bölgedeki Wernicke ve bu ikisi birleştiren arkuat fasikül sayılabilir. Bu yapılar arasından Broca hasarlandığında konuşma tutuk, seyrek, çabalayarak ve melodik olarak düz olmakta, anlama becerisi ise korunmaktadır. Wernicke

alanı hasarlandığında ise konuşma akıcı olmasına rağmen anlama ve tekrarlama becerisi kaybolmaktadır.

Yirminci yüzyılın ortalarından beri devam eden bu pozitivist indirgemeci bakış açısından ziyade konuşma ve düşünme eyleminin gerçekleşebilmesi için artık beynin neredeyse her anatomik bölgesinin rolünden söz edilmektedir. Konuşmayla en ilintisiz gibi görünen beyincik bölgesinde bile konuşma algısını düzenleyen nöral yapılar olduğu iddia edilmektedir. Tersinden düşünüldüğünde, iki dilli deneklerde beyinde frontal lob, temporal lob ve corpus collosum gibi bölgelerde bir takım histolojik değişikliklerin olduğu gösterilmektedir.

21. yy'da, özelikle de fonksiyonel MR teknolojisi sayesinde, dil şebekesi konusundaki klasik düşünce neredeyse tamamen terk edilmiştir. Dil alanı, bilim ve felsefenin ambivalan ilişkisine en iyi örneklerden biridir. Bu çalışmada yeni nörobilim teorilerinin, dil felsefesinin temel konuları olan anlam ve gönderge ile sentaks, semantik ve pragmatik başlıkları ile olan ilişkisi ayrıntılı biçimde yer almıştır. İndirgemeciliği kategorik olarak reddeden eleştirel realist düşünce geleneği ile yeni nörobilim teorilerinin yaratıcı uyumu tartışılmıştır.

“LOGICAL” CONCERNS IN DATA SCIENCE

Dilek Yargan
Doktora Adayı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Recently, Big Data has been thought as the source from which we can draw solutions to all of our problems/concerns/issues regardless of the field. The idea behind this belief is that Big Data is considered as “new oil of the digital age”, which surely attributes a “prominence and status” to it: it is a powerful tool that would surely provide new discoveries, which even cannot be imagined by humankind. In this direction, Big Data has aroused interest of people from business to politics, science to philosophy. In order to analyze Big Data via logical concerns, its definition is taken in terms of some Vs: velocity, variety, volume, veracity, variability, visualization, and value. However, the science of Big Data, data science, cannot keep pace with the developments/changes/differences in Vs of Big Data. For instance, dealing with exponentially growing volume of the data, variety of data models, or requirement of new logical languages for data models are of concerns of data scientists. That is to say, along with many things in her/his toolbox, a data scientist has to improve the tools that are rooted in logic in order to provide reasonable conclusions from data deluge. In this talk, thus, I will examine the competence of those tools, then I will claim that we need a special kind of semantic representation that is grounded in logic; namely, something that contains inherent semantics and computational properties. The first part of the talk, for instance, inspects required developments in database models. Rooted in logic, these models should be formulated according to Vs of Big Data: does first order predicate calculus save the day, or should we extend our logical system with fuzzy logic, or dynamic and temporal logics? The second part focuses on the role of logic in semantic and computational aspects of data science. For richer analyses of data, semantic representation system and data science together must employ all types of reasoning – deduction, induction, and abduction- as well as analogy and heuristics. In this

respect, there should be dynamic formal languages and logics employed in data science. Keeping in mind that these inference systems and formal logic of the day are not sufficient for such calculations, we must search some “logical” ways to improve data science with semantic tools.

ARİSTOTELES TASIMLARININ HOMOJEN/HETEROJEN BAĞINTISI DOĞRULUK FONKSİYONLARI İLE DENETLENME YÖNTEMİ

Emre Arda Erdenk
Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Aristoteles'in tasımlar mantığı tarihsel ve metodolojik olarak ele alınırken büyük oranda *Birinci Çözümlemeler* ve *Yorum Üzerine* özelinde incelenir. Başlı başına Aristotelesçi bir mantık kurgusu oluşturmaya yetecek bu yaklaşım, Aristoteles mantığını ontolojik bir mantık olarak çözümleyebilmek adına eksik kalmaktadır. Bu noktada bu bildiri bu eksikliği tamamlayacak bir yaklaşım ile tasımlar mantığı ile kategoriler mantığını bütünleştirecek yeni bir metodu ortaya koyacaktır. Bu çalışma bu doğrultuda tarihsel bir klasik mantık çalışması değildir. Bunun yanı sıra bu çalışma salt sentaktik bir çözümleme olarak da düşünülemez. Ayrıca Aristoteles'in *Organon*'una bir şerh ortaya koymaya da çalışmayacaktır. Bu yeni yöntem Aristoteles'in bizzat ifade etmediği ancak iki mantık sisteminin bütünlüğü ve tutarlılığı açısından gerekli gördüğüm ve bu bildiride tanımlayıp çözümleyeceğim varlık kavramlarına dair kavramlar arası birer bağıntı olarak görülebilecek yeni iki özellik temelinde oluşturulacaktır. Bunlar, türün cinsine ve cinsin türüne ontolojik olarak bağlı olması özelliği olan homojenlik ve öte yandan aynı cinsin türlerinin ve iki farklı cinse ait türlerin ontolojik olarak bağlı olmaması özelliği olan heterojenlik kavramlarıdır. Bu kavramlar arası özellikler birer bağıntı olarak yorumlandığında elimizde önerme doğruluk değerlerinin belirlenimini sağlayabildiğimiz ve tasımları bu bağlamda çözümleyebileceğimiz bir yöntem olacaktır. Bu yöntemin denetleme yolu olarak eklemler mantığına özgü doğruluk fonksiyonları ve doğruluk tablosuna benzer olan bir tablo metodu geliştireceğim.

İlk olarak, tasımlar mantığı bilindiği üzere bir niceleme mantığı olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada tasımsal geçerlilik ve dört standart önerme

formu niceleyicileri açısından birebir ilişkilendirilmiştir. Bundan bağımsız olarak burada ortaya koyacağım yöntem, dört standart niceleyiciyi önermelerin doğruluk değerlerini homojenlik ve heterojenlik bağıntılarına bağlı olarak ortaya koymak suretiyle onları birer doğruluk fonksiyonu olarak ele almamızı sağlayacağından, tasımların geçerlilik özellikleri, doğrudan önermeleri oluşturan kavramlar arası özellikler üzerinden ortaya konabilecektir. İkinci olarak, niceleme mantığı olarak ele alındığında ortaya çıkan meta-teorilerden bağımsız olarak ortaya yeni meta-teoriler çıkmaktadır (ki bu bana göre ciddi felsefi ve meta-mantıksal getiriler sağlasa da bu bildirinin konusu dahilinde incelenmeyeceklerdir) ve bu meta-teoriler en mütevazı iddia ile pedagojik olarak ortaya konulan tasım kurallarının ciddi biçimde indirgenmesi anlamına gelmektedir. Son olarak, Aristoteles mantığının ne salt sentaktik ne de salt semantik yapısı düşünüldüğünde muhteviyatı açısından bütünleştirici bir anlayış olarak burada sunulan yöntem Aristoteles'in *Birinci Analitikler* 27'deki şu sözlerine karşılık aramak isteyenler için yol gösterici olacaktır: "… şüphesiz ki biz sadece tasımların oluşturulmasına dair bir inceleme ile yetinmemeliyiz; bununla birlikte onları oluşturma gücüne de sahip olmalıyız". Buradan hareketle homojen/heterojen bağıntısı üzerine kurulu doğruluk fonksiyonları ile tasım incelemesi ve denetlenmesi yöntemi şüphesiz bu erekselliğe hizmet edecektir.

ÖZEL ADLARIN MANTIKSAL ZEMİNİ

Fatih Kök
Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi

Anlam, doğruluk, gönderim ve adlandırma hem dil felsefesinin hem de mantık felsefesinin temel tartışma alanlarıdır. Konu olan nesne için eğer kolayca işaret edilebilir durumda değilse genellikle uzun bir betimlemeler zinciri kullanmak yerine nesneye özel bir ad verip, özel adı kullanarak nesneden bahsetmiş oluruz. Peki bu özel adlar da tıpkı dilimizde yer edinmiş niteleyici betimlemeler gibi mi kullanılmaktadır? Yahut şöyle sorabiliriz, bu özel adların gönderimde bulundukları nesne dışında başka anlamları da var mıdır?

Öte yandan şeylere neden o adı verdiğimiz de başka bir tartışma konusudur. Öyle görünüyor ki bir önermede özne olarak gönderimde bulunan kabaca dört yapıdan bahsedebiliriz; işaret sıfatları, şahıs zamirleri, belirli betimlemeler ve son olarak da özel adlar. Çalışmamızın konusu, özel adların diğer kullanımlardan farklı yanlarını göz önünde bulundurarak dildeki fonksiyonlarını analiz etmeye çalışmak olacaktır. Buradan baktığımızda, bir nesneye verdiğimiz adın, ki o ad nesneye nasıl ve hangi sebeple verilmiş olursa olsun, herkes tarafından aynı aktarımda kullanılmasının zemini nedir?
Çalışmamız doğrultusunda şu soruları hep aklımızın bir köşesinde bulunduracağız; adların verildikleri nesneler ile aralarındaki ilişkinin zemini nedir? Adlar ya da özel isimler verildikleri nesneyi doğrudan mı gösterirler yahut bunu bir anlam dolayımında mı yaparlar? Var olmayan nesnelerin gönderimi ve adlandırma zemini nedir? Bu kapsamda Frege, Russel, Kripke ve Quine'ın metinlerinden bir ana izlek olarak yararlanılacaktır.

ÖNERMELERDE
DOĞRULUK DEĞERİ PROBLEMİ

Gürkan Kemal Akkoyun
Ar. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi

Önermelerin doğruluk değerlerinin belirlenmesi için üç ana konuya değinmek gerekmektedir. Bu üç ana konudan ilki biçimsel (sembolleştirme) yapı, ikincisi anlamsal (semantik) yapı ve sonuncusu biçimsel yapı ile anlamsal yapıların birbirleriyle ilişkisidir. Biçimsel (sembolleştirme) yapıya bakıldığında karşımıza basit önermeler (A) ve birleşik önermeler (A V B) çıkmaktadır. Basit önermelerin sembolleştirmesinde kullanılan büyük harfler (A,B,C,D….Z) birbirinden farklı önermelerde aynı sembolleştirme anahtarı kullanılırsa anlam karmaşasına neden olmaktadır. Örneğin "Dünya yuvarlaktır." önermesi için "A" sembolleştirilmesi kullanılsın. Ayrıca " Çimen mavi renge sahiptir" önermesi için de "A" sembolleştirilmesi kullanılsın. "A" önermesi ilki için doğruluk değeri doğru olurken ikincisi için doğruluk değeri yanlış değerini almaktadır. Alfabede kullanılan harflerin kısıtlı olmasından kaynaklı ister istemez belli bir yerden sonra önermeler sembolleştirilirken aynı sembolleştirme harfini kullanmak zorunda kalınır. Aynı harfin kullanıldığı noktada doğruluk değerinin değişkenliği problemi ortaya çıkmaktadır. Benzer bir durum birleşik önermeler için de geçerlidir. Ayrıca birleşik önermelerin ana bağlacı (¬,→,V, Λ, ↔) kullanıldığı noktalarda da problemler oluşmaktadır. "AVB" gibi bir birleşik önermede doğruluk değerini belirleyen çeşitli faktörler vardır. Ön bileşen veya ard bileşenlerden en az birinin doğru olması birleşik önermenin doğruluk değerinin doğru çıkması için yeterlidir. Burada oluşan problem ise hangi bileşenin doğruluk değerinin bize doğru değerini sunduğudur. Basit halde "A" önermesi doğru olabilir ya da basit halde "B" önermesi doğru olabilir ya da her ikisi aynı anda doğru olabilir. Bu üç koşulda doğruluk değerinin belirlenmesinde hangisinin doğru olduğu hakkında bilgi vermez. Benzer bir durum tümel evetleme eklemi için de geçerlidir. "AΛB" gibi birleşik önerme sunulduğunda ön bileşen ya da ard

bileşenlerden en az birinin yanlış olması birleşik önermenin doğruluk değerinin yanlış değeri çıkması için yeterlidir. Hangi basit önermenin ya da önermelerin yanlış değerini aldığı açık değildir. Anlamsal (semantik) yapılarda ise karşımıza birçok problem çıkmaktadır. Bunlardan ilki çok-anlamlılıktan (sesteş sözcükler) kaynaklanmaktadır. Örneğin "Gülme eylemi insana özgüdür" önermesi ile " Gül bir bitki türüdür" önermelerinde kullanılan "gül" sözcüğü sesteş sözcükler olduğu halde farklı anlamlar içermektedir. Doğruluk değerinin belirlenim süreçlerinde kullanıldığı bağlama bakılarak karar verilecekse burada ister istemez Wittgenstein'ın dil oyunları kuramına değinmek gerekmektedir. Dil oyunlarının bahsedildiği nokta da ise doğruluk değerinin evrenselliğinden bahsetmek pek mümkün gözükmemektedir. Bu durum anlamsal yapıda yerelliği inmek gibi başka problemlere neden olmaktadır. Farklı ana dile sahip insanlar birbirlerini ne kadar anlar veya birisi için doğru olan bir önerme diğeri için yanlış olabilir mi? Anlamsal yapıları farklı olan önermelerin sembolleştirilmesi ise bu bağlamda ne kadar mümkündür? İşte bu çalışmada biçimsel ve anlamsal yapıda bu problemler ele alınacaktır.

PUSLU MANTIK VE KUANTUM MEKANİĞİNİN BELİRSİZLİK İLKESİ

Halise Tarımcıoğlu
Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi

Aristoteles tarafından kurulan iki değerli mantık, kendi döneminden bugüne değin pek çok alanda kullanılmaktadır. Ancak klasik mantık olarak adlandırılan Aristoteles mantığının iki değerli olması, 20. Yüzyılın başlarında ortaya atılan kuantum teorisini açıklamada yetersiz kalmıştır. Çünkü klasik mantık anlayışına göre bir önerme ya doğrudur, ya da yanlıştır, ikisinin arasında bir şey değildir. Oysa kuantum teorisinin kavramları klasik görüşe sahip bir anlayıştan çok uzaktır. Kuantum teorisi ile atom altı parçacıklar ve bu parçacıkların birbiri ile olan ilişkisi incelenir. Bu teorinin en önemli dayanaklarında biri belirsizlik ilkesidir. Bu ilke ise atom altı parçalıkların aynı anda hız ve konumlarının kesin olarak ölçülemeyeceğiyle ilgilidir. Atom altı parçacıkların belirlenemeyen bu davranışları, belirsizliği ve belirlenimsizliği beraberinde getirmektedir. Belirsizlik ve belirlenimsizlik kavramları klasik anlayış içinde açıklanamayan kavramlardır. Çünkü klasik anlayışa göre her şey kesin bir dille ifade edilebilecek türden belirlenebilirdir. Dolayısıyla da kuantum teorisinin kavramlarını, kesin bir dili olan klasik mantığın dili ile ifade etmek mümkün değildir. Çünkü klasik mantıktaki kesinlik, atomların bu kararsız davranışlarındaki belirsiz durumları içermemektedir. Söz konusu kararsız durumların varlığı, belirsizlik, belirlenimsizlik ve kesinsizlik kavramlarının kuantum teorisi açısından önemini göstermektedir. Çünkü kuantum teorisinin kendisi, atom altı parçacıkların bu kararsız durumlarıyla ilgilenmektedir. Dolayısıyla kuantum teorisi açısından açıklanması gereken kavramlar da bunlardır. Öyleyse kuantum teorisinin anlaşılır kılınması, öncelikle bu kavramların açıklanabildiği bir temeli, mantığı ve dili gerektirir. Kuantum teorisindeki bu kavramlar, klasik dil ile kuantum kavramları arasında bir boşluk oluşmasına neden olur.

Kuantum teorisindeki belirsizlik, puslu mantık tarafından açıklanabilmektedir. Puslu mantık ise 20. yüzyılın ikinci yarısında, 1961 yılında Lütfü Aliasker Zade tarafından yazılan bir makalede ortaya konulmuştur. Puslu mantık, klasik mantığın aksine kesinliğe değil kısmiliğe yer verir. Böylelikle puslu mantık, ikili birimler yerine, belirsiz veya bulanık diyebileceğimiz birimlerle konuşur. Puslu mantığın bu dili, kuantum mekaniğini açıklamada klasik mantığa kıyasla çok daha uygundur. Bu bakımdan kuantum teorisindeki kesin olmayan belirsiz durumları ifade etmede, puslu mantık dilini kullanmak daha doğru olacaktır. Dolayısıyla klasik dil ile kuantum kavramları arasındaki boşluk, puslu mantığın dili tarafından doldurulmaktadır. Öyleyse kuantum teorisinin en önemli ilkelerinden biri olan belirsizlik ilkesi, puslu mantıktaki belirsizlik anlayışı içerisinde anlaşılır kılınabilir.

Çalışmamızın amacı, kuantum teorisindeki belirsizliğin, puslu mantık anlayışı içerisinde ele alınması gerektiğini göstermektir. Bu amaçla çalışmamızda, öncelikle klasik mantık dilinin kesinlikli yapısı nedeniyle, kuantum teorisini açıklamada yetersiz olduğunu açıklamaya çalışacağız. Ardından kuantum mekaniğindeki belirsizliğin, puslu mantık diliyle açıklanabilir olduğunu göstermeye çalışacağız.

ARİSTOTELES'İN *BİRİNCİ ANALİTİKLER*'İNDEKİ MUHTEMEL ÖNERMELER SORUNU HAKKINDA

Murat Kelikli
Dr. Öğretim Üyesi, Bartın Üniversitesi

Aristoteles'in modal önermeleri zorunlu, mümkün ve muhtemel şeklinde ele alınmaktadır, ancak Aristoteles'in Analytica Priora adlı eserinde mümkün önermeleri incelemediği görülmektedir. Becker tarafından Analytica Priora XIII 32b25-32 de verilen pasaj değerlendirilerek, iki anlamlı muhtemellik tanımı verilmiştir. Bu hususta Aristoteles'in De re ve De dicto şeklinde iki tanımıda kullandığı değerlendirmesi ortaya çıkmıştır. Hintikka ve sonrasında bu hususstaki değerlendirmeleri geliştirerek, günümüzde tek-yönlü ve iki yönlü muhtemel şeklinde bu durumu değerlendirmiş ve tek-yönlü muhtemelliği mümküne eş kılmıştır. Bu hususta verilen yorumlar incelenerek Analytica Priora XIII de geçen ifadeler tekrar değerlendirilecektir. Böylelikle Aristoteles'in muhtemel önermeler ile neyi vermeye çalıştığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

PROPRIETATES TERMİNORUM KURAMI BAĞLAMINDA ORTAÇAĞ MANTIĞI

M. Nazlı İnönü
Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Latincede ‘proprietates terminorum’ kavramı terimlerin özellikleri anlamına gelir. On ikinci yüzyılın ikinci yarısında biçimlenen bu kuram daha sonra Orta Çağ mantığında önemli bir yer kaplar. Söz konusu kuram Abelard ile çağdaşları arasındaki kategorik önermelerin yapısı hakkındaki tartışmalardan ortaya çıkmış görünür. Ancak bu kuram ilk kez Shreswoodlu William’ın Introductiones in Logicam (Mantığa Giriş) eserinde yayınlanır. ‘Proprietates terminorum’ kuramı sözcüklerin önermelerde terimler olarak bulunduklarında sahip oldukları farklı rollere bir açıklama getirmeyi amaçlar.

HEIDEGGER'DE MANTIĞIN KONUMU:
GA 21 (1925-26 MARBOURG KIŞ DÖNEMİ SEMİNERİ) VE
***VARLIK VE ZAMAN* OKUMASI**

Nur Erten
Doktora Öğrencisi, Université Caen-Normandie

Bu konuşmanın (1) amacı Marbourg Dönemi Heidegger'de (1923-1928) mantığı konumlandırmaya dayanır. Heidegger bir mantıkçı değildi. Fakat akademisyen olarak dönemin mantık tartışmalarına kayıtsız da değildi, Marbourg'da bulunduğu süre boyunca bazı seminerlerini mantık tartışmalarına ayırmıştı. Peki bahsi geçen ve derslere konu olan bu tartışmaların temel sorusu neydi?

19. yy felsefe metinlerine baktığımızda "mantık ilkelerinin temeli nedir?" sorusunun akademik tartışmalara yön verdiğini görürüz: Mantık temellendirilmiş bir bilim midir? Eğer temellendirilmiş bir bilimse temeli nereye dayanmaktadır? Mantığın kendi kendisini temellendirdiğini söylemek mümkün müdür? Kendisini temellendiren, kendi yasalarını koyabilen bir bilimse mantık, diğer bilimleri ve bilimselliği temellendirebilir mi? Bu sorular etrafında psikolojizm tartışması (Psychologismus – Streit) doğar. Modern felsefeye kökünden bağlı olan bu tartışmada i/ bir tarafta mantık biliminin, genel olguların analizi ile psikoloji tarafından temellendirildiğini ve tüm mantık ilkelerinin psikolojik temeli olduğunu savunan psikolojizm ekolü vardır. ii/ Diğer tarafta ise mantığı psikolojik öğelerden arındırmaya çalışan ve mantığın ve mantık ilkelerinin ampirik ve öznel olarak türetilemeyeceğini ve temellendirilemeyeceğini savunan, mantıkçı anti-psikolojistler vardır.

Peki Heidegger bu iki kutup karşısında nerede durmaktadır? Gesamtausgabe'nin 21. cildinde (2) Heidegger'in bu tartışmayı Husserl üzerinden okur ve Husserl'in psikolojizme (3) getirdiği eleştiriler ile psikolojizmin neden işlerliğini kaybettiğini açıklar. Bununla beraber, Husserl'in bir çeşit Platonculuğa düştüğünü iddia ederek, psikolojizm gibi, mantıkçı anti-psikolojizmin de hakikati arayan bilim olan mantığın ilkelerinin

temellendirilmesinde yetersiz kaldığını söyler. Heidegger bu şekilde genel olarak iki kutup arasında geçen bu çatışmaya, 1925/26 semineri bitiminde yazmaya başladığı Sein und Zeit ile üçüncü kutbu ekler: Temel ontoloji.

Sein und Zeit doğrudan mantık bilimini ele almaz. Heidegger'in §3'te bölgesel ontoloji (bilimler) ve temel ontoloji arasında kurduğu ilişkide mantık krizde olan, temel ontoloji tarafından temellendirilmeye muhtaç bir bilim olarak sunulmaz. Aksine mantık bilimi yoktur. Bu eksiklik bize mantık ve temel ontoloji arasındaki ilişkiyi inceleme fırsatı sunar: Mantık ve temel ontoloji arasındaki ilişki nedir? Mantık da diğer bilimler gibi temel ontolojiye bağlı ve tarafından öncelenen bir bilim midir? Eğer öyleyse araştırma nesnesi olan hakikatin, temel ontoloji tarafından temellendirilmesi gerekmez mi? Hakikatin temeline ancak temel ontoloji çerçevesinde gerçekleşen bir analizle ulaşılabileceğimizi gösterirsek, mantığın da diğer bilimler gibi temel ontoloji tarafından temellendirilen bir bilim olduğunu göstermiş olur muyuz?

Bu sorulardan yola çıkarak çalışmayı iki plana ayırabiliriz. İlk olarak Heidegger'in 1925/26 dersinde mantık biliminden ne anladığını, psikolojizm tartışması içinde bulunan iki kutbu nasıl oyun dışı bıraktığını göreceğiz. İkinci bölümdeyse *Sein und Zeit*'a geçiş yapıp Heidegger'in felsefi projesinde mantığın araştırma nesnesi olan hakikat üzerinden nasıl temel ontolojiye bağlandığını gösterip Heidegger'de mantığın konumunu netleştirmeye çalışacağız.

THE MODAL-EPISTEMIC SQUARE OF OPPOSITION AND ITS APPLICATIONS

Oğuz Akçelik
Arş. Gör., Ortadoğu Teknik Üniversitesi

In this study, I will focus on the logical relationships between modal-epistemic principles and theses in the context of the square of opposition. The Square of Opposition is a diagram which is a collection of logical relationships between four forms of Aristotelian quantification. In the first part, I will briefly explain the structure of the traditional square of opposition. In Aristotelian categorical logic, the Square of Opposition represents the following logical relationships: contradictories, contraries, subcontraries, and subalterns. I will give respective definitions to all these logical relationships, and then I will construct the square of opposition. However, the scope of this study is not the square of opposition itself but its extension and application to quantified form of certain statements in modal-epistemic contexts. For this reason, in the second part I will construct its extension to modal contexts. Just as the four corners of the traditional diagram represent the four basic forms of quantified statements in classical logic, the Modal-Epistemic Square of Opposition represents the certain modal epistemic principles and theses. In the third part, I will introduce two principles, i.e. Unknowability Principle (UKP), and the Knowability Principle (KP); and two theses, i.e. Non-Omniscience Thesis (NO), and Omniscience Thesis (O). I will explain the logical relationships between these principles and theses, which together constitute a square of opposition called the Modal-Epistemic Square of Opposition. In the last part, I will focus on two important applications of the Modal-Epistemic Square of Opposition, as a proposal of solution to the conflicting theses between realist and anti-realist views regarding both epistemological and ontological framework.

ÇELİŞMEZLİK İLKESİNİN KESİNLİĞİ SORUNU

Ramazan Atıl Karabey
Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi

Çelişmezlik ilkesinin kesinliğine ilişkin ilk felsefi eleştiri, Lukasiewicz'in 1910 yılında yayınlamış olduğu "Aristoteles'te Çelişmezlik İlkesi" adlı makalede yer almıştır. Modern dönemde mantık-matematik alanında yaşanan gelişmelerin önce mantık felsefesi, ardından ontoloji ve etik tartışmalarına konu edilmesi ise Priest ve Routley'nin isim babalığını üstlendiği Dialetizm anlayışıyla gerçekleşmiştir. Bazı ifadelerin, aynı anda, hem doğru hem de yanlış olmasının trivializme düşmeksizin mümkün olduğunu öne süren bu düşünce akımına göre çelişmezlik ilkesi en kesin ilke olmaktan çok uzaktır. Çalışmamız, dialetiklerin görüşleri üzerinden en kesin ilke tartışmasına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

TÜMEVARIM SORUNUNU
EKSİK-BELİRLENİM KAVRAMIYLA DÜŞÜNMEK

Soykal Yakın
Arş. Gör., Ege Üniversitesi

Bilimde tümevarım mantığının yeri, mantık biliminin kurucusu olan Aristoteles'ten itibaren bilim mantığının bir konusu olmuştur. Hume'un tümevarımın bilgilerimizi temellendirmede kullanılamayacağı eleştirisinden itibaren de bilginin imkanı ile ilgilenen her filozofun çözmeye uğraştığı temel problemlerden biri haline gelmiştir. Geçtiğimiz yüzyılda da bu sorun farklı biçimlerde ele alınıp çözülmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, tümevarım sorunu, geçtiğimiz yüzyılda bilim felsefesinde ortaya atılan eksik-belirlenim kavramı ile ilişkisi bakımından ele alınacaktır.

Burada ortaya konacak eksik-belirlenim düşüncesi, henüz hayal etmediğimiz, alternatif, yine de elimizdeki bütün kanıtlarla uyumlu veya onlar tarafından eşit ölçüde destekli kuramların olabileceğini ifade eder.

Tümevarım sorununu bu bağlamda okumak için Laudan'ın "A Confutation of Convergent Realism" (1981) adlı makalesinde ortaya attığı "kötümser tümevarım" (pessimistic induction) kavramına başvurabiliriz: Geçmişteki başarılı bilimsel kuramlarımızın zaman içinde yanlış oldukları ortaya çıkmıştır, bu nedenle bugünkü başarılı kuramlarımızın da aynı kadere uğramayacağını garanti edemeyiz. Kyle Stanford ise, "Refusing the Devil's Bargain: What Kind of Underdetermination Should We Take Seriously?" (2001) adlı makalesinde, Laudan'a referansla "yeni tümevarım" (new induction) adını verdiği, çeşitli yönlerden daha farklı bir bilim tarihi kavrayışı sunar. Yeni tümevarım; bilim tarihinde sürekli belirli bazı epistemik pozisyonlar benimseyip onlarla mevcut kanıtlar tarafından desteklenen kuramlar üretildiğini, onların ardından gelen yeni araştırmaların tarihinin de, aynı şekilde, bu elimizdeki kuramlardan daha ötelere uzanan, ancak daha önceden kabul ettiğimiz kuram kadar iyi desteklenmiş alternatifler sunduğunu söylemektedir.

Bu kavrayışın Laudan'ın kötümser tümevarımından farkı, Laudan'ın tümevarımından yalnızca "kuramlarımızın kesin olduğunu söyleyemeyiz" gibi bir "kötümser" sonuca varılırken, Stanford'ın tümevarımıyla, her bir yeni araştırma sonucunda elde ettiğimiz kuramın, aslında önceki araştırma sonucu elde edilmiş kuramlarla eşit ölçüde, hatta sıklıkla aynı kanıtlar tarafından desteklendiğinin söylenmesidir. Başka bir deyişle, Stanford, bilim tarihinin bize bir tür eksik-belirlenim sunduğunu veya bir tür eksik-belirlenimi desteklediğini savunmaktadır.

Bu bağlamda ortaya konan eksik-belirlenim düşüncesi, tümevarım sorununun bir ifadesi olmakla kalmayıp, bilim tarihinin, farklı bilimsel kuramlar arasında tercih yapmanın eksik-belirlenimli olduğunu gösterdiğini de savlamaktadır. Bu fark aynı zamanda meseleyi "eksik-belirlenim problemi" olarak kavramsallaştırmanın kendisinin soruna getirdiği yeniliği de ortaya koymaktadır. Bu yalnızca yeni bir adlandırma değil, problemin farklı bir düzleme taşınması anlamına da gelmektedir. Eksik-belirlenim tam da bu nedenle bütün yönleriyle iyi bilinen ve felsefe tarihi boyunca giderilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulan tümevarım problemini aşan bir iddia ortaya koymakta, farklı bir bakış açısı sunmakta, bu sayede de aşikar olanın tekrarından ibaret olmaktan öteye geçmektedir. Bu çalışmada da, bu şekilde ortaya konan bir eksik-belirlenim anlayışının, tümevarım sorunuyla ilgili tartışmalara ve bilim felsefesine getirdiği yeni bakış açısı değerlendirilecektir. ("Underdetermination" kavramı, "eksik-belirlenim" olarak karşılanmıştır.)

21. YÜZYILDA
TÜRKİYE'DEKİ MANTIK ÇALIŞMALARI

Vedat Kamer
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi

Mantık biliminin modern anlamdaki geçmişi yüzyıllık bir süreyi yeni aşmaktadır. Son altmış yılda ise, özellikle yapay zekânın bir disiplin olarak kurulmasıyla birlikte; mantık, felsefe, mantık ve bilgisayar bilimleri arasında disiplinlerarası bir çalışma alanı durumundadır. Cumhuriyet sonrası mantık tarihi çalışmaları, ağırlıklı olarak geleneksel mantık üzerinden, mantığın Türkiye'deki gelişimini ele almaktadır. Bu çalışmayla, mantığın ülkemizdeki gelişimini ve dünyadaki yerini, özellikle son 25 yılı içerecek şekilde, mantığın disiplinlerarası bir çalışma alanı olmasını da gözeterek serimlemeye çalışacağız. Türkiye'deki mantık çalışmalarının dünyadaki durumunu ele alabilmek için ülkemizdeki mantık eğitimini ve verilen eğitimin modern mantık açısından imkânlarını değerlendireceğiz.

CANTOR VE HILBERT BAĞLAMINDA
SONSUZLUK KAVRAMININ ÇÖZÜMLENMESİ

Zeynep Öztürk
Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi

Sonsuzluk tarih boyunca insanoğlunun kafasını meşgul eden bir kavram olmuştur. Sonsuzluğun zihni varlığı ile fiziki varlığı bir çelişki yaratmış, bu çelişki sonsuzluğun neliği hakkında bir sorgu sürecinin başlamasına neden olmuştur. Sonsuzluğun yaratmış olduğu çelişkiye ilk örnek, Antik Yunan'da, Zenon'nun paradoksları ile verilmiştir. Bu paradokslardan ok paradoksuna göre; hedefe atılan bir ok önce hedefe kadar olan yolun yarısından geçecektir, sonra kalan yolun yarısını yine geçmesi gerekecektir. Bu olayın sonsuz defa tekrarlanması durumunda ok mantıki olarak hedefe ulaşamamaktadır. Zeno'nun Aşil ve kaplumbağa paradoksunda ise; meşhur atlet Aşil'in bir kaplumbağayla girdiği yarışta, Aşil kaplumbağaya öncelik tanıyarak yarışa önden başlamasını söyler. Kaplumbağa Aşil'in dediği gibi önden yarışa başlar. Belli bir müddet sonra yarışa başlayan Aşil, kaplumbağaya yetişmiş olduğu her seferde kaplumbağa biraz daha yol gitmiş olacaktır. Bu şekilde Aşil hiçbir şekilde kaplumbağaya ulaşamayacaktır. Bu paradokslar, kurulan mantıki açıklamada doğru gibi görünse de fiziki dünyada karşılığını bulamamaktadır. Zenon'dan sonra tarih boyunca sonsuzluk kavramı sezgisel olarak ele alınmış fakat tam olarak özellikleri ortaya koyulamamıştır. Matematiksel olarak sonsuzluk fikri, özellikle on yedinci yüzyılda fiziki dünyanın işleyişini matematiksel olarak açıklayan analiz hesabının dayandığı temel olmuştur. Analiz hesabını oluşturan sonsuz küçükler hesabı fiziki dünyanın işleyişini matematiksel olarak açıklamış olsa da, sonsuzluk kavramının doğada gösterilememesi, sadece sezgisel olarak bilinebilmesi bu kavram üzerinde farklı yorumların devam etmesine neden olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda George Cantor'un (1845-1918) sonsuzluk kavramı üzerine yapmış olduğu tanımlamalar sonsuzluk kavramının özelliklerini daha iyi anlamamıza olanak sağlamıştır. Cantor, [0,1] arasındaki tüm rasyonel sayılar ile tüm doğal sayılar

arasında birebir ve örten bir bağıntı kurulabileceğini ispatlamış, böylelikle sıfırdan başlayıp birer artarak sonsuza giden tüm doğal sayıların aslında 0 ile 1 arasına sığabileceğini kanıtlamıştır. Böylelikle, birbirine eşit iki sonsuzluk bulmuş, dahası; reel sayıların sonsuzluğu ile doğal sayıların sonsuzluğunu karşılaştırarak, reel sayıların temsil ettiği sonsuzluğun daha büyük olması gerektiğini bulmuştur. Sonsuzluk kavramını kümeler kuramı üzerinden anlamamızı sağlayan Cantor'dan sonra, David Hilbert (1862-1943) koymuş olduğu problemler ve çözümleriyle sonsuzluk kavramı üzerine bilgimizi genişletmiştir. Hilbert'in varmış olduğu sonuçlarla sonsuzluk kavramının; bir sıfat olduğu, sonsuzların toplamının yine sonsuz olabileceği, çift ve tek sayılar kümesinin sonsuz olduğu, sonsuza ne ekler ya da çıkarırsak yine sonsuz olduğu çıkarsamaları elde edilmiştir. Çalışmamızda, günümüzde hala tartışma konusu olan sonsuzluk kavramını daha iyi anlayabilmek için Cantor ve Hilbert'in çalışmaları üzerinden sonsuzluk kavramının bir çözümlemesi yapılmaya çalışılacaktır.

İletişim / Contact

felsefe.edebiyat.istanbul.edu.tr
kongre.felsefe.istanbul
congress.philosophy.istanbul
twitter.com/iufelsefe
www.facebook.com/iufelsefe
www.instagram.com/iufelsefe

felsefe@istanbul.edu.tr
kongre@felsefe.istanbul
congress@philosophy.istanbul